

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Přírodovědecká fakulta

Katedra geografie

Bc. Kristýna LYŽBICKÁ

**PROMĚNY RELIGIOZITY V ČESKÉ ČÁSTI HISTORICKÉHO
TĚŠÍNSKA PO ROCE 1989**

Transformation of religiosity in the czech part of the historical region of Těšínsko after
1989

Diplomová práce

Vedoucí práce: Mgr. Miloslav ŠERÝ

Olomouc 2014

Bibliografický záznam

Autor (osobní číslo): Bc. Kristýna Lyžbická (R110135)

Studijní obor: Regionální geografie

Název práce: Proměny religiozity v české části historického Těšínska po roce 1989

Title of thesis: Transformation of religiosity in the czech part of the historical region of Těšínsko after 1989

Vedoucí práce: Mgr. Miloslav Šerý

Rozsah práce: 132 stran, 4 vázané přílohy, 4 volné přílohy

Abstrakt: Diplomová práce se soustřeďuje na vývoj religiozity po roce 1989 v prostoru Těšínska, které má velice pestrou náboženskou skladbu a bohatý historický vývoj. Nenalezneme zde kompaktní participaci obyvatel na jedné víře, ale hned několik různých církví a náboženských společností. Po roce 1989 je zvýšení náboženské různorodosti znatelné nejen ve společnosti, ale také v samotné krajině. Náboženskou otázku na Těšínsku lze podchytit různými ukazateli. V předkládané práci jsou užity indexy diverzity navržené Liebersonem, index ateizace a také terénní průzkum církevních staveb v území, který se soustřeďuje zejména na jejich stav. Datovou základnu tvoří především sčítání z roku 1991 a 2001, pro predikci budoucího vývoje jsou užita data z diecéze ostravsko-opavské.

Klíčová slova: religiózní krajina, sakrální architektura, religiózní geografie, Liebersonovy indexy „vnitřní“ a „vnější“ diversity, index ateizace, území Těšínska

Abstract: The thesis focuses on the development of religiosity after the year 1989 in the area called Těšínsko, which is known for its diverse religious composition and rich historical development. The compact participation of the inhabitants of this area is not only focused on one faith, but there are several different churches and religious societies. After the year 1989, the increase in religious diversity manifested not only in society but also in the actual landscape. Religious issues in the Těšínsko region can be addressed by various indicators. The indexes used in this thesis are the indexes of diversity suggested by Lieberson, the index of atheism, as well as the field survey of religious structures in the area, mainly focusing on their status. The data base consists mainly of the census of 1991 and 2001. For the prediction of future development the data from the diocese of Ostrava-Opava were used.

Keywords: religious landscape, sacral architecture, geography of religion, the Lieberson indexes of „diversity within“ and „diversity between“, the index of atheism, region of Těšínsko

Prohlašuji, že jsem svou diplomovou práci vypracovala samostatně pod vedením
Mgr. Miloslava ŠERÉHO a veškerou použitou literaturu a zdroje jsem řádně uvedla
v seznamu literatury.

V Olomouci dne 24. dubna 2014

.....

podpis

Na tomto místě bych ráda poděkovala zejména panu Mgr. Miloslavu Šerému, vedoucímu této diplomové práce, za jeho ochotu, rady, pevné nervy a odborné vedení. Děkuji také těm, kteří poskytli informace a materiály, bez nichž by tato diplomová práce nemohla vzniknout. Jmenovitě alespoň panu PhDr. Pavlu Ramíkovi za poskytnutá data a informace, panu Mgr. Petru Šimáčkovi za pomoc při tvorbě map a všem osloveným pracovníkům archivů a Muzea Těšínska. Mé díky patří také všem, kteří přispěli ke zdárnému zpracování této práce, především rodině a přátelům za podporu a pomoc.

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Přírodovědecká fakulta

Akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Kristýna LYŽBICKÁ**
Osobní číslo: **R110135**
Studijní program: **N1301 Geografie**
Studijní obor: **Regionální geografie**
Název tématu: **Proměny religiozity v české části historického Těšínska po roce 1989**
Zadávací katedra: **Katedra geografie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Záměrem této diplomové práce je postihnout vývoj v rozložení religiozity na území české části historického Těšínska po roce 1989. Hodnocení bude provedeno na základě zvolených aspektů výše zmíněného fenoménu, mezi něž bude zahrnuto taktéž mapování církevní architektury. Pro analýzu vývoje během sledovaného časového období budou použita data statistického charakteru, na které budou aplikovány mimo jiné metody hodnotící populační diverzity. Pozornost bude věnována především prostorové distribuci analyzovaných ukazatelů a jejím eventuelním změnám.

Rozsah grafických prací: **Podle potřeb zadání**

Rozsah pracovní zprávy: **20 000 - 24 000 slov**

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Bartoš, J., Schulz, J., Trapl, M. (2000): Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960. Sv. 15. Okresy: Frýdek-Místek, Český Tešín. Olomouc: Univerzita Palackého, 196 s.

Boháč, Z. (1999): Atlas českých církevních dějin 1918-1999. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 173 s.

Havlíček, T. (2004): Religiózně-geografické aspekty procesu transformace Česka. In:

Wahla, A. (ed.): Geografie a proměny poznání geografické reality, Sborník příspěvků,

Ostrava: Ostravská univerzita, s. 93-101.

Jordan, L., M. (2007): Religious adherence and diversity in the United States: A geographic analysis. In: Geographies of Religions and Belief Systems Vol. 2, No 1, str. 3-20.

Lieberson, S. (1969): Measuring Population Diversity. In: American Sociological Review, Vol. 34, No. 6, str. 850-862.

Rozehnalová, E., Tomíšková, M. (1995): Církevní stavby. Brno: Ústav územního rozvoje, 167 s.

Vedoucí diplomové práce: **Mgr. Miloslav Šerý**

Katedra geografie

Datum zadání diplomové práce: **9. prosince 2011**

Termín odevzdání diplomové práce: **10. dubna 2013**

L.S.

Prof. RNDr. Juraj Ševčík, Ph.D.
děkan

Doc. RNDr. Zdeněk Szczyrba, Ph.D.
vedoucí katedry

V Olomouci dne 9. prosince 2011

Obsah

1 Úvod.....	9
1.1 Cíle práce	10
2 Teoretická východiska religiózní geografie	11
2.1 Vymezení pojmů	11
2.2 Dějiny religiózní geografie resp. geografie religii	13
3 Metody zpracování práce	16
3.1 Rešerše literatury.....	16
3.2 Datová základna.....	19
3.3 Populační cenzy po roce 1989.....	20
3.4 Index ateizace.....	23
3.5 Výzkumy diverzity.....	24
3.6 Obrazová dokumentace.....	25
3.7 Mapové podklady.....	26
3.8 Terénní výzkum	26
4 Vymezení vybrané oblasti.....	27
5 Historický vývoj religiozity do roku 1989	32
5.1 V českých zemích	32
5.2 Na Těšínsku.....	34
6 Religiozita české společnosti po roce 1989.....	36
6.1 V českých zemích	37
6.2 Na Těšínsku.....	38
7 Specifika jednotlivých církví a náboženských společností na Těšínsku	40
7.1 Apoštolská církev.....	40
7.2 Církev adventistů sedmého dne	42
7.3 Církev československá husitská.....	43
7.4 Církev římskokatolická	43
7.5 Českobratrská církev evangelická.....	45
7.6 Náboženská společnost Svědkové Jehovovi	46
7.7 Pravoslavná církev v českých zemích.....	47
7.8 Slezská církev evangelická augsburského vyznání	48
8 Judaismus na Těšínsku a jeho vnější projevy	49
9 Organizační struktura katolické církve	52
10 Kulturní krajina a kulturní dědictví.....	55
11 Sakrální architektura	58

11.1	Historie a typologie církevních staveb	58
11.2	Drobná církevní architektura.....	62
11.3	Přehled drobných církevních staveb na Těšínsku	63
12	Charakteristické rysy kulturní krajiny Těšínska.....	65
12.1	Půdorysné typy venkovských sídel	65
12.2	Dějiny osídlení	66
13	Sakrální stavby v rurální krajině Těšínska	67
13.1	Albrechtice (něm. Olbersdorf i Abersdorf, pol. Olbrachcice).....	67
13.2	Bocanovice (něm. Boconowitz i Botzonowitz, pol. Boconowice).....	68
13.3	Bystřice (něm. Bistrzitz, pol. Bystrzyca, užíván dříve i název Bystřice nad Olší)	68
13.4	Hnojník (něm. Hnoynik i Hnojnik, pol. Gnojnik).....	69
13.5	Horní Lomná (něm. Oberlomna, pol. Górna Łomna)	70
13.6	Horní Suchá (něm. Obersuchau, pol. Sucha Górna)	71
13.7	Hrčava (něm. i pol. Herczawy)	71
13.8	Chotěbuz (něm. Kotzobendz ; pol. Kocobędz i Chociebadz)	72
13.9	Návsí (něm. Nawsi, pol. Nawsie, v 19. století se užívalo i pojmenování Náves).....	73
13.10	Nýdek (něm. Nidek, pol. Nidek a později Nydek)	74
13.11	Písečná (něm. i pol. Pioseczna).....	74
13.12	Písek (něm. i pol. Piosek).....	75
13.13	Ropice (něm. Roppitz, pol. Ropica).....	76
13.14	Řeka (něm. i pol. Rzeka).....	77
13.15	Střítež (něm. Trzytiesch, pol. Trzyciesz později Strzyciesz, původně Třítež).....	77
13.16	Třanovice (něm. Trzenkowitz, Trzanowitz, polsky Trzanowice)	78
14	Religiózní krajina měst	79
15	Index ateizace.....	82
16	Analýza proměny náboženské struktury populace.....	87
17	Analýza vývoje v období 2001 až 2011 a pokus o predikci dalšího vývinu	92
18	Komparace urbánní a rurální krajiny v prostředí Těšínska	99
19	Závěr	104
20	Summary	107
21	Seznam pramenů, fotodokumentací, literatury, internetových zdrojů a respondentů	108
22	Seznam příloh	125

1 Úvod

Projevy principu *cuius regio, eius religio*, nebo-li čí vláda, toho náboženství¹, nalezneme také na území Těšínska, ve kterém až do 17. století vládl těšínský rod Piastovců. Záhy po svém vzniku se luterství začalo šířit i na Těšínsku a za vlády knížete Václava Adama, který sám přestoupil na tuto víru, byl prosazen nový církevní řád.² Ten se stal základem pro další specifikum oblasti, a to pro jednu z řad nynějších evangelických odnoží, Slezskou církev evangelickou augsburského vyznání. Náboženství je určováno tím, kdo zemi vládne, načež za jeho syna Adama Václava nastala naopak tvrdá rekatolizace (Szymbeczek 2004).

Dle mnohých je jednou z nejvíce sekulárních zemí v Evropě právě Česká republika. Ale i zde nalezneme regiony s větší religiozitou³, která stoupá směrem od západu k východu naší republiky, jak je obecně známo. Mezi nejvíce religiózní patří okresy Zlín, Vsetín a Uherské Hradiště, ve kterých až 74 % obyvatelstva v cenzu z roku 1991 spadá do kategorie věřící (ČSÚ 1992). Pokud však vezmeme v úvahu staré sídelní struktury, jakou je kupříkladu oblast Těšínska⁴, zjistili bychom, že tato domněnka ateistického Česka neodpovídá realitě ani pro tuto vesměs průmyslovou lokalitu.

Ačkoli se může zdát, že geografie není v relaci s náboženstvím, opak je pravdou. Vždyť to, jak se náboženství rozvíjí, šíří a má účinek na životy lidí, je zakořeněno v geografických faktorech. Zároveň je prospěšné, že v územní diferenciaci tohoto fenoménu oproti jiným společenským jevům je znatelná dlouhodobá inercie.

Poslední dobou je otázka náboženství také čím dál aktuálnější vzhledem k majetkovému vyrovnání s církvemi, které je nutné pro koncipování odluky církve od státu. V roce 1991, kdy se odehrávalo první sčítání lidu po pádu komunistického režimu, došlo k uvolnění plurality náboženské nabídky, a tak vůbec poprvé od sčítání v roce 1950 byla v tomto cenzu zahrnuta otázka týkající se náboženské víry.⁵ Tyto proměny zapříčinily návrat církví a náboženství do veřejného života společnosti a způsobily vzrůst podílu obyvatelstva, které se k jednotlivým církvím hlásilo. Změny po roce 1989 lze shledat zajímavými hlavně v zájmovém území

¹ Jedná se o princip, který si smluvili císař a říšské stavy na sněmu v Augšpurku, a na němž bylo uzákoněno luterství, správně: „ubi unus dominus, ibi una sit religio“, což znamená: „kde je jeden pán, nechť je jedno náboženství“. Zdroj: Korbelářová, Žáček 2008.

² Tento církevní řád z roku 1568 znamenal výrazný předěl pro náboženský život na Těšínsku. Zvláště pak jeho druhé vydání z roku 1595, za jehož zavedení se zasloužila manželka Václava III. Adama, Sidonie Kateřina. Hlavní ideou byla Augsburská konfese a Katechismus Martina Luthera. Změna nastala v zavedení češtiny jako liturgického jazyka, vyzdvižení velikonočních svátků a dne Narození Páně. Zdroj: Szymbeczek 2010.

³ Blíže specifikováno v kapitole *Teoretická východiska religiózní geografie*.

⁴ V jeho „užších“ hranicích, dále rozebíráno v kapitole *Vymezení území*.

⁵ Výsledky náboženského přesvědčení byly pro jejich nepatřičnost komunistickým režimem neposkytovány. Ve více než 40 leté mezeře bylo možné vycházet pouze z omezených regionálních šetření nebo z odhadů z nezávislých zdrojů. Zdroj: Daněk, Štěpánek 1992.

vzhledem k větší participaci na náboženstvích. Konfesní právo⁶ je v České republice ukotveno především ústavním zákonem č. 1/1993 Sb., Ústavou České republiky, Listinou základních práv a svobod vyhlášenou pod č. 2/1993 Sb. a řadou mezinárodních smluv o lidských právech a svobodách (Jäger 2006).

Oblast Těšínska vždy byla v okruhu zájmu z hlediska národnostních vztahů jako „jablko sváru“, ale problematice náboženství se ani přes jeho pestřejší náboženskou skladbu tolik pozornosti nevěnovalo. Vliv náboženství, které je právě tou „silou, která působí na jiné síly“ (Vávra 2009), je však zjevný nejen v demografickém, ekonomickém chování obyvatel a státní správě, ale také se promítá na tvář krajin a v samotné sídelní struktuře obyvatel. Období komunistického režimu mělo svůj podíl i na vlně ničení sakrálních staveb, která nemá v moderní historii českých zemí obdoby. Ničení se nevyhnulo všem typům církevních staveb, ať už se jednalo o jejich drobné formy nebo naopak kostely.

Jednou z nejvíce ohrožených oblastí z hlediska zachovalosti církevních staveb byla a stále je část historického Těšínska. Právě v tomto zájmovém území byly a jsou církevní stavby natěně ohroženy především z důvodu náhlého urbanistického a průmyslového vývoje. I pro sakrální architekturu nastaly po roce 1989 změny související s proměnou negativního vnímání církevních staveb v krajině, ve které nyní dochází k jejich pozvolnému obnovování.

Právě výše nastíněná specifika Těšínska spolu s dobrou znalostí místních poměrů a vhodným navázáním na dřívější bakalářské práce se stala podnětem k sepsání této diplomové práce.

1.1 Cíle práce

Cílem této diplomové práce je poukázat na vývoj v rozložení religiozity analýzou dostupných pramenů a jejich následnou aplikací na teoretický rámec práce na území české části historického Těšínska v období transformace po roce 1989, jenž představuje významný mezník tohoto do té doby skrytého fenoménu. V této práci bude klíčová tzv. institucionální religiozita, která znamená volnou příslušnost k církevním strukturám.

Hodnocení bude provedeno na základě zvolených aspektů výše zmíněného jevu, mezi něž bude zahrnuto taktéž mapování veškeré církevní architektury, neboť církevní cítění se odráží také na tvář krajin. Vzhledem k velikosti území bude terénní výzkum probíhat ve vybraných modelových obcích, jejichž výběr je dále upřesněn v podkapitole *Terénní výzkum*.⁷

Pro analýzu vývoje změn religiozity během evaluovaného časového období budou použita data statistického charakteru, na které budou aplikovány mimo jiné metody hodnotící populační diverzity. I když tato statistická data nejsou zcela vhodná pro zkoumání toho, zda člověk v něco nebo někoho věří, přesto dotazy na náboženství ve sčítání lidu patří k jediným

⁶ Jedná se o soubor právních norem, které urovnávají podmínky postavení věřících občanů a působení církví nebo náboženských společností ve státě. Zdroj: Jäger 2006.

⁷ Více viz *Metodika práce*.

metodám, jak tyto hodnoty získat převážně u celé populace.

Pozornost bude věnována zejména prostorové distribuci analyzovaných ukazatelů a jejím eventuelním změnám. Součástí bude také pokus o nástin obecných vývojových trendů a jejich predikce do budoucna.

2 Teoretická východiska religiózní geografie

Problematika náboženství má interdisciplinární charakter a proto je v oblasti zájmu vícero vědních oborů jako teologie, religionistiky, sociologie a historie a v neposlední řadě i geografie, v rámci které se zaměřuje zejména na prostorový ráz náboženských systémů s jednotlivými složkami i prvky fyzickogeografické i humánní sféry (Frajer 1997). Je však jen její okrajovou částí a snahou této diplomové práce je přispět k rozvoji této opomíjené disciplíny.

2.1 Vymezení pojmů

Náboženství je na základě těchto výše uvedených věd různě definováno a interpretováno, což může být do určité míry dáno i jeho podobou. Odvozováním a rozvíjením označení *náboženství* se podrobněji zabývá náboženská filozofie. Jedna z nejvíce respektovaných definic od Söderbloma, kterou zkoncipoval spolu s Tielem (Matlovič 2001), chápe náboženství jako relaci člověka s jeho nadpřirozenou podstatou, ve kterou věří a zároveň se na ní cítí být závislý. Důležitými jsou při charakteristice náboženství jeho strukturální elementy jako náboženská doktrína, kult a organizace, což jsou vnější výrazy *sacra*⁸, které bývá různě pojímáno. Tedy náboženství na základě této koncepce je označováno jako systém přesvědčení, který dodržuje tradice a vztahuje se ke světu a silám, které ho řídí.

Pro potřeby předkládané práce je vhodné upozornit na fakt, že náboženství podléhá určité formě organizace, z níž nejrozvinutějším je pak *církev*⁹, která má rovněž vnitřní uspořádání. Dalšími elementy, které tvoří strukturu všech náboženství, jsou kromě náboženské organizace i náboženská doktrína a náboženský kult, který je vnějším vyjádřením náboženského života (Matlovič 2001).

Problémem dalšího užívaného pojmu *religiozita*¹⁰ je jeho neurčitost. Nejčastěji se uvádí toto označení pro přítomnost náboženství v populaci, hlavně v současnosti, kdy se užívá pro informace o reprezentaci různých náboženství v jednotlivých zemích nebo regionech (Štampach 2010).

⁸ Posvátna, znaků nadpřirozených podstat. Zdroj: Matlovič 2001.

⁹ České označení „církev“ vzniklo původem z řeckého přídavného jména *kyriaké*, což znamená Páně a tedy *kyriaké ekklesia*, což je církev Páně. Do češtiny se dostalo pravděpodobně přes starogermánské *kyrikó*. Slovo *církev* nemá jednoznačnou definici, jinak je pojem vymezen v právu, v sociologii či teologii. V této práci bude užito tohoto pojmu ve smyslu institucionalizovaného společenství věřících, jak je chápáno ve veřejné správě na základě historie. Zdroj: Jäger 2006, Filipi 2000.

¹⁰ Odvozeno z latinského výrazu *religio*, bráno ve smyslu sociálním jako označení náboženství v populaci. Pro tento latinský termín se někdy taktéž užívá slovo *náboženskost*, což ale spíše znamená individuální dispozici pro náboženství. Zdroj: Štampach 2010.

Tato diplomová práce zmiňuje i termín *sekularizace*, jehož původní význam je ve smyslu odstranění tzv. světské moci církve. Dnes má odlišné pojetí na základě dvou zakladatelů sociologie náboženství Durkheima a Webera, kteří jej definovali jako úpadek role, místa, ale také významu samotného náboženství, a je tedy užíváno pro celkový pokles smyslu náboženských institucí a symbolů v jednotlivých sférách lidské společnosti (Václavík 2010). Lze polemizovat, do jaké míry je to však pravdou. Mnozí sociologové s touto koncepcí nesouhlasí a nyní se v samotné sociologii spíše vede dialog o procesu tzv. *desekularizace*, což by naopak znamenalo navrácení náboženství do veřejného života lidí (Hamplová 2009).

Není možné opomenout další pojem a to *ateismus*, zvláště v takovém případě, kdy Česká republika působí jako ateistický ostrov, přinejmenším na mapě střední Evropy. Tuto formu kritiky náboženství lze vysvětlit jako odmítání náboženství ve smyslu, že s ním ateismus v mnohém nesouhlasí. Sám ateismus nemusí eliminovat ani pojem *transcendence*¹¹, i když důsledný ateismus jej popírá. Z religionistického hlediska vydělujeme ateismus na praktický ateismus, který může teoreticky uznávat existenci Boha, ale nebere v potaz náboženství jako vztah a neuznává individuální a sociální projevy tohoto vztahu jako je např. modlitba, účast na bohoslužbách. Naproti tomu teoretický ateismus vysloveně popírá Boha a také jakkoli koncipované transcendentní skutečnosti. Často se jedná o výraz vlastní volby.

Problém s termínem ateismus nastává zejména při sčítáních lidu. V otázce zahrnující náboženskou příslušnost bývají za ateisty označováni i ti obyvatelé, kteří sami sebe zahrnou do kategorie „bez vyznání“. Tato otázka tedy nebere v úvahu individualizovanou náboženskost (Štampach 2008).

Havlíček (2004, 2006)¹² ve svých příspěvcích uvádí pojem *sakralizace krajiny*, který je také neméně důležitý. Souvisí s obnovou církevních památek po transformaci v roce 1989. Tento trend právě neodpovídá současné společnosti a myšlenkám o sekularizaci našich obyvatel. Nestaví se však často památky nové, ale jde spíše o zachování sakrální architektury stávající. Obecně *sakralizace* znamená proces parciální obnovování víry u tradičních náboženství ve smyslu modernizace církve, zrodem nových náboženských směrů a sekt nebo se jedná o proces renesance víry v nevelikých komunitách (Heřmanová 2009).

Pojem *religiózní krajina*, která je v této práci zkoumána, lze chápat jako území i společnost v rámci vybraného většího územního celku. Na něj působí obecné náboženské vlivy prostřednictvím jednotlivých sakrálních objektů, kterými je charakter krajiny dané oblasti formován, zkompletován nebo dokonce definován. I když je česká společnost vnímána jako sekularizovaná, zejména venkovské krajiny i nadále doprovázejí různé náboženské objekty a struktury (Havlíček, Hupková 2013; Zelinsky 2001).

¹¹ Označení transcendence je koncipováno jako skutečnost, kterou nelze poznat bez svého vlastního podnětu. Zdroj: Fárek 2008.

¹² Dále tento pojem ve svém příspěvku zmiňují Havlíček a Hupková (2013).

2.2 Dějiny religi3zn3 geografie resp. geografie relig33

Religi3zn3 geografie jako jedna z nejmladších discipl3n geografie je někdy v3leňována pod široce chápanou kulturn3 geografii, obě pak jsou součástí humánn3 geografie.¹³ Poprvé byl termín „geografie náboženství“ použit již v roce 1642 anglickým autorem Brownem (Jackowski 2002). Její počátky však sahají mnohem hlouběji.

Problematika náboženství z hlediska rozšíření různých náboženských jevů byla v centru pozornosti již v antickém období. V pracích starověkých Řeků jako např. Hippokrata, Aristotela a Strabóna lze nalézt úvahy o determinaci mezi geografickým prostředím, zvláště klimatickým, a náboženstvím.

Historii religi3zn3 geografie roztřídil ve svém příspěvku Frajer podle polské profesorky Mikoš do 4 kategori3 (Frajer 1997). První časový úsek je spojen se jménem německého humanisty Melanchthona, jenž významně ovlivnil geografickou literaturu tehdejší doby svým důrazem na teologii. Pro tuto etapu je charakteristický nástup nového myšlenkového proudu reformace a odklon od tradiční starořecké filozofie. I na geografii je nahlíženo především jako na religi3zn3 geografii, kdy kladla důraz na zkoumání přírody a člověka a chápala zemský povrch jako prostor nepřetržité aktivity Boha.

Ve druhé etapě došlo alespoň k částečnému uvolnění spojení mezi geografii a teologi3, což bylo do určité míry zapříčiněno novými geografickými objevy. Religi3zn3 geografie byla tehdy spjata s misiemi a tedy ve službách misionářů, které vysílala církev za účelem získání základních informací o těchto nedávno nalezených územích. Zásadní vliv mělo v druhé etape dílo německého filozofa Keckermanna, které se zabývalo zejména prostorovou distribucí nejen křesťanství, ale i dalších vyznání.

V třetí osvícenské etapě pod vlivem myšlenek Voltaira a Montesquieua se geografie osvobodila od spjatosti s teologi3. Jejím předmětem zájmu se stala relace přírodního prostředí a náboženství. Tento environmentálně deterministický přístup reprezentuje Kasche, který přivedl osvícenské myšlenky do religi3zn3 geografie.

Německý ekonom a sociolog Weber, který je považován za klasika sociologie náboženství, ve čtvrté etapě oproti předchozímu pojetí geografie, které zkoumalo působení geografického prostředí na náboženství, propagoval zjišťování působení náboženství na sociální a ekonomické struktury.

Tyto myšlenky byly více propracovány až po druhé světové válce prostřednictvím německého geografa Trolla. Tento stoupenec „ryze geografické religi3zn3 geografie“ byl zastáncem názoru, že působení náboženství na prostředí má zkoumat religi3zn3 geografie a naopak do kompetencí religionistiky patří odkrývání vlivu prostředí na náboženství. Mezi představitelé Trollovské školy se řadí Fickeler, který považoval religi3zn3 geografii za součást

¹³ V poslední době dochází k posílení pozice kulturní geografie v rámci celé humánní geografie, která se taktéž neustále vyvíjí. Zdroj: Hampl, Dostál & Drbohlav 2007.

kulturní geografie a Isaac, v jehož díle je obsažen názor o slábnoucím vlivu náboženství na krajinu, čímž se proces sekularizace šíří více po světě. Mladší představitelé Trollových myšlenek Hahn a Sieversová se snažili o užší spojení se sociální geografii nebo se ji snažili umístit jako Zimpel na pomezí kulturní a sociální geografie. Tím, že se v centru zájmu ocitla náboženská komunita, jejímž prostřednictvím se uskutečňuje působení náboženství na prostředí, došlo k zásadnímu zvětšení možností výzkumu tohoto vědního oboru (Matlovič 2001).

V 60. letech nastává změna v rozvoji a percepci religiální geografie, která se nyní soustřeďuje zejména na vztah člověka k prostředí a očekává blízkou kooperaci geografů a religionistů. Tento nábožensko-ekologický pohled na religiální geografii koncipovali německý geograf Büttner a zejména Sopher. Koncepce, kterou tento americký badatel přináší, patříly již do kompetencí religiální geografie. V jeho pojetí se však jedná o jejich syntézu, neboť tyto geografické a religionistické přístupy nebyly nikdy zkoumány všechny společně a ve vzájemných souvislostech. Navíc Sopher zavádí nový pojem „religiální systém“, který může být charakterizován rozsahem svého rozšíření, strukturou v prostoru, která seskupuje své vyznavače a nástroje, které používá pro svoje šíření. Büttner (Matlovič 2001) vypracoval tzv. Bochumský model vzájemného působení mezi náboženstvím a geografickým prostředím. Na základě tohoto modelu probíhají zmíněné interakce mezi strukturami tří horizontálních úrovní. V té nejvyšší ideologické jde především o dogmatickou a etickou složku náboženství. Sociální je střední úroveň a také tou, která je v okruhu zájmu celé sociálně-geograficky zaměřené religiální geografie. Skládá se z religiálního organismu, který formují konfesionální skupiny a religiální instituce, a který umožňuje vazbu mezi náboženstvím a geografickým prostředím. Nejnižší krajinná úroveň v sobě zahrnuje všechny složky a jevy krajinné sféry (Matlovič 2001).

Mimo pojem „religiální geografie“ se můžeme setkat také s označením „geografie náboženství“. Podle Henkela (2005) je jedním z nejdůležitějších úkolů geografie náboženství, aby religiální procesy probíhaly v prostoru a měly nějaký dimenzí rozměr, zaměřuje se také na vzájemnou interakci prostorových systémů s krajinnou sférou. Často se zkoumají vzájemné závislosti mezi náboženstvím a jinými jevy. Tento termín se používá v anglické, ruské, německé, polské i slovenské geografické škole. Naopak religiální geografie, se zabývá funkcí náboženství při utváření lidského vnímání světa a postavení člověka v jeho rámci (Matlovič 2001). Někdy se tyto termíny odlišují, dle jiných autorů nikoli. Na české půdě je užívanějším pojmem religiální geografie.

Stejně, jako její název, není stále ujasněna pozice religiální geografie v systému věd, vzhledem k širokosti chápání ji provází také nesoulad v nahlížení na předmět, objekt a v neposlední řadě i funkci tohoto vědního oboru. Nejbližší spolupráci pak vytváří s religionistikou (Frajer 1997). Hlavním předmětem religionistiky je pak komparovat, hodnotit a seřazovat prvky jednotlivých náboženství. Své poznatky opírá o terénní výzkum a historické prameny (Kokaisl 2009). V rámci tohoto oboru působí zejména Štampach z katedry religionistiky na Univerzitě

Pardubice.

Sociologové zkoumají náboženství z hlediska toho, že reflektuje strukturaci, instituce, rituály a různé symboly různých pospolitostí, které v něco věří. Sociologie náboženství tedy zkoumá religiozitu z pohledu, jak ji věřící a jejich společenství chápou. Není pro ni naopak důležitá její teologie nebo historie nebo jak by měla fungovat v ideálním případě (Nešpor, Lužný 2007). Podle francouzského sociologa Durkheima, jednoho z klasiků tohoto oboru spolu s německým sociologem Weberem, je náboženství především prvotním faktorem života. Mezi naše přední sociology se řadí Lužný (2001), Václavík (2010) a Nešpor (2009). Nemůžeme opomenout ani další příbuznou disciplínu, kterou je teologie. Tento vědní obor zkoumá přímou relaci mezi člověkem a náboženstvím, zabývá se také studiem náboženské nauky a věrouky, náboženskou filosofií a studiem pramenů víry. Zajímavostí je existence hned 3 různých teologických fakult při Univerzitě Karlově: Katolická teologická, Husitská teologická, a Evangelická teologická (Kokaisl 2009, Štampach 2008).

Mezi hlavní úkoly dnešní religiozní geografie se řadí rozšíření, ve kterém se jedná o nosné společenství – tzv. náboženská tělesa. Rozložení věřících náboženských těles může být rovnoměrné či nerovnoměrné s koncentrací do jednoho nebo i více center. Geografie se zaobírá právě způsoby a modely rozdělení v okolním území. Samotné utváření okolního světa je druhým těžištěm práce současné religiozní geografie, neboť prostorová dislokace příslušníků náboženských těles má různý vliv na kulturní krajinu. Promítají se do ní různé znaky kultu jako je provádění obřadu atd., předpoklady a účinky ve smyslu produkce kultovních zvířat a plodů nebo způsoby života a mnoho dalších. To je do určité míry náplní této práce. Posledním úlohou je závislost na okolním světě (Frajer 1997).

Typologizace náboženství je možná podle vícero kritérií, v příspěvku *Úvod do religiozní geografie* (Frajer 1997) se vyčleňuje např. z genetického hlediska na zaniklá, živá a nová, taktéž autor dále člení náboženství dle chápání *sacrum* na náboženství ateistická, polyteistická nebo monoteistická. Klasifikaci z genetického pohledu ve své knize představuje i Matlovič (2001), který tak však vyděluje náboženství přírodní či naturální a zjevené, které se váží na božská zjevení.

Náboženský zeměpis, což je jiný termín pro religiozní geografii, má největší základnu v Německu, Polsku a USA¹⁴ (Frajer 1997). Z evropského prostoru stojí za jmenování především Henkel (2005) z Arbeitskreis Religionsgeographie zřízené v roce 1983 při Německé geografické společnosti a Jackowski (2002) a jeho působiště Institut Geografii i Gospodarki Przestrzennej na Jagellonské univerzitě v Krakově, které se soustřeďuje především na geografii poutí. Od roku 1995 vychází jednou ročně na tomto krakovském institutu edice *Peregrinus Cracoviensis*.

¹⁴ Zejména GORABS, což označuje zkratku Geography of Religions and Belief Systems pro severoamerickou skupinu, jež vydává časopis pod stejným označením, také pořádá různé semináře a konference věnující se religiozní geografii. Zdroj: Geography of Religions and Belief Systems.

V tomto časopise publikoval článek i přední slovenský odborník na tuto problematiku Matlovič (2011). Ve své známější publikaci *Geografia religii* (Matolovič 2001) se zaměřuje především na religiozitu na Slovensku, ale také se věnuje náboženské otázce ve světě a původu šíření křesťanství na našem území (Matlovič 2001). Na Slovensku se religiální geografii věnuje více pozornosti, její počátky lze najít již v meziválečném období. Oživení stejně jako u nás nastalo po roce 1989 a zázemí této disciplíny se nalézá na Oddelenie religionistiky v rámci katedry etnologie na Filozofické fakultě Univerzity Komenského v Bratislavě.

Samotným geografickým výzkumem religiální krajiny se v České republice zabírají spíše ojedinělé lokální studie na rozdíl zejména od historie (Boháč 1999) nebo sociologie (Nešpor, Lužný 2007). Religiální geografii se v České republice zabývají členové Katedry sociální geografie a regionálního rozvoje při Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy v Praze, která je spjata s jmény Havlíček a Hupková (2013) a Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje na Přírodovědecké fakultě Ostravské univerzity, kde působí Baar. Přímou na Katedře geografie Přírodovědecké fakulty Univerzity Palackého v Olomouci se pod záštitou Fňukala, Mintálové a Šerého (2010) vyučuje předmět Religiální geografie.

3 Metody zpracování práce

Metody, jež byly použity pro vypracování této ojedinělé diplomové práce, zahrnovaly terénní výzkum sakrálních objektů ve vybraných modelových obcích a analýzu primárních institucionálních pramenů. Důležitou součástí pro zpracování byly také analýzy českých, polských a jiných zahraničních odborných studií, zabývajících se sledovanými problematikami. Podstatnými prameny byly taktéž internetové zdroje z provenience Českého statistického úřadu (dále jen ČSÚ), zejména pro nastínění sídelního systému a náboženské otázky v České republice v jednotlivých cenzech. Hojně byly využity rovněž oficiální webové stránky zkoumaných církevních institucí, ostravsko-opavská diecéze poskytla data, jejichž počty pokřtěných do jednoho roku života byly v práci využity. V práci byly taktéž aplikovány i metody hodnotící populační diverzity a jiné ukazatele pro komplexnost religiozity v území.

3.1 Rešerše literatury

Některá tvrzení či údaje v souvislosti s mapováním církevních objektů jsou získané z archivních pramenů. Problémem archivních zdrojů na Těšínsku je jejich rozptýlenost, mnohdy úplná absence. Možným důvodem byl bouřlivý vývoj území spolu s proměnou různých státních zřízení. Dalším nedostatkem je, že v kronikách nenalezneme příliš mnoho zmínek o drobné církevní architektuře. Ve státních archivech ve Frýdku-Místku a Karviné byly zkoumány dostupné farní kroniky a také obecní kroniky. Pro podchycení všech sakrálních staveb v území byly probádány i některé Místní národní výbory. Tento úkol značně ztěžoval fakt, že starší kroniky jsou většinou psané v němčině a kurentem.

V polské terminologii se setkáme s knihami věnujícími se Záolží¹⁵. Časté jsou historické regionální studie, které se z větší části vztahují k etnické otázce a školství (Macura 1998, Popiołek 1960, Zahradnik 1991). Řada regionálních publikací nese označení Těšínsko. Za zmínku stojí vlastivědně orientovaná edice, jejíž poslední pátý díl se dotýká kromě otázky lidové kultury i problematiky evangelíků v území (Štika 2003). Čtyřikrát ročně je vydávané periodikum taktéž nesoucí název *Těšínsko* se zaměřením právě na okresy Karviná a Frýdek-Místek, jenž vydává Muzeum Těšínska v Českém Těšíně. Málokteré práce se však zaobírají tematikou historie Těšínska obecně. Ze starších studií lze jmenovat soubor statí *Nástin dějin Těšínska* (Kol. autorů 1992), ve kterém jsou ve stručnosti charakterizovány nejdůležitější kapitoly historie regionu. Podrobnějšími dějinami od počátku Těšínska až do začátku 18. století se zabývá publikace *Těšínsko – země koruny české* (Korbelářová, Žáček 2008), která se zaměřuje zvláště na etapu, kdy bylo území Těšínska pod knížecí správou.

Předkládaná práce náleží svým obsahem do oboru religiózní geografie, kterému se nevěnuje příliš pozornosti. Rozbor příspěvků vztahující se k této vědní disciplíně jsou součástí kapitoly *Teoretická východiska religiózní geografie*. Více se náboženstvími zabývají jiné vědní obory.

V české geografii existují 3 hlavní zaměření kulturně geografických výzkumů. Jedním z nich jsou i výzkumy parciálních kulturních/kulturně geografických jevů, mezi něž patří i procesy náboženské struktury (Hampl, Dostál & Drbohlav 2007). Mezi významné příspěvky výzkumu religiózní krajiny z geografického hlediska patří zejména příspěvky Daňka, Štěpánka (1992) a Havlíčka, Hupkové (2007, 2013).

Dějiny církevní správy se taktéž nezabývá mnoho publikací. Kapitola věnující se historickému církevnímu vývoji vznikla především pomocí kompilace relevantní literatury. Obecný vývoj náboženství v České republice vychází z publikace *Přehled českých církevních dějin* (Kadlec 1991). Dva svazky tohoto díla se zabývají důležitými obdobími pro české církevní dějiny od příchodu křesťanství v českých zemích až po období po první světové válce. Velmi ceněná je publikace *Atlas církevních dějin českých zemí 1918-1999* (Boháč 1999) především z hlediska informací o jednotlivých náboženských konfesích a jejich působení v období od vzniku Československa. Dotváří rovněž obraz vývoje církevní správy prostřednictvím tematických a historických map, kartografů a grafů, které zachycují organizační strukturu, důležitá náboženská společenství, školní a charitativní církevní organizace v období mezi sledovanými léty. Bohužel v něm nejsou k dispozici souhrnné informace za jednotlivá časová období jako např. počet farností pro lepší komparaci. Počátky církevní správy v českých zemích zachycuje publikace *Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost* (Hledíková a kol. 2005). Pro fakta o působení a aktivitách katolické církve u nás byla použita

¹⁵ Toto označení bude blíže specifikováno v kapitole *Výmezení území*.

Katolická ročenka: Data, čísla, fakta. 95 (Hrudníková 1995). V této encyklopedické příručce nalezneme stručné informace a sumární čísla, která se vztahují k roku 1994 (např. počet křtů) a 1995 (např. počet kněží).

Částečný církevní vývoj oblasti je obsažen i v *Historickém místopise Moravy a Slezska v letech 1848–1960* (Bartoš, Schulz, Trapl 2000). V těchto dvou svazcích lze nalézt zejména statistické údaje od roku 1848 pro všechny okresní a místní jednotky, čímž tato práce usiluje zejména o srovnatelnost územních složek.

Z regionálních zdrojů se jedná především o publikace zabývající se podrobněji jednotlivými obcemi (Al Saheb 2010, Husáková 2000, Matroszová 2006, Szpyrc 1999). Knihy Ciché (2001, 2003) pak zachycují historii, legendy a památky některých obcí ze zájmového území. Fond oblastních knih je umístěn v knihovně Muzea Těšínska, ve kterém nalezneme také řadu publikací vydaných v Polsku.

Překládaná práce se částečně věnuje církevní architektuře ve vybraných obcích, ve kterých se uplatňuje jejich typologie převážně na základě díla *Církevní stavby* (Rozehnalová, Tomíšková 1995a). Podnětným zdrojem byl i *Malý slovník pojmů sakrální architektury* (Chodura 1999), obsahující stručné popisy jednotlivých typů staveb řazených abecedně a také kresby, jež přibližují některé objekty. Pro celkovou charakteristiku nekatolických církví a jejich staveb a taktéž pro upřesnění těchto objektů v jednotlivých modelových obcích bylo použito dílo Nešpora (2009). V této encyklopedii bylo autorovým záměrem zmapovat moderní české, moravské a slezské evangelické církve i jejich architekturu.

V rámci sakrálních staveb se tato práce zabývá i stavbami menších měřítek, které po dlouhou dobu, vzhledem k jejich často nevelké umělecké hodnotě, nebyly v okruhu zájmu širší veřejnosti, ale spíše jejich stav a četnost ukazují na religiozitu obyvatel. V posledních letech je však patrný nárůst publikací zabývajících se drobnými sakrálními památkami¹⁶, které z větší části obsahují soupisy daných staveb v určité lokalitě, někdy taktéž doplněné typologií a exkurzem do historie. Těmto integrálním součástím kulturní krajiny však nebyla věnována vždy taková péče. V komunistické éře se jí vzhledem k době věnovali jen ojedinelí badatelé. Z nich stojí za zmínku příspěvek Krále (1970), jenž se ve svém článku ve vlastivědném sborníku Jižní Morava zabývá Božími mukami a zvláště jejich typologií a chronologií. Četné jsou pak v poslední době také bakalářské práce na toto téma, jež vznikají pod záštitou převážně filozofických fakult (Flochová 2010, Zapletalová 2009). Aktuální situace na Těšínsku v jeho užším vymezení z hlediska drobných sakrálních staveb je poměrně celistvě zpracována v publikaci Branné (2008). V tomto díle nalezneme výlučně soupisy jednotlivých obcí a drobných sakrálních památek, které se zde nacházejí. Příspěvek věnující se drobným sakrálním

¹⁶ Pojmy drobné sakrální památky, objekty, stavby jsou v této práci brána jako synonyma. Stejně tak jako církevní a sakrální. Pojmenování památka neodkazuje na rozdíl mezi památkově chráněnou nebo naopak nechráněnou stavbou.

památkám Jablunkova, jež měl být původně součástí kroniky tohoto města, byl nakonec vydán knižně ve formě brožury (Stará 2004). Autorka vzhledem k jejímu povolání kronikářky sepsala zdařilou publikaci, ve které jsou zaznamenány i různá lidová vyprávění. Dilem, ze kterého oba tyto příspěvky čerpají, je publikace *Male formy architektury sakralnej Zaolzia* (Michalska 2001) zabývající se vybranými památkami v území námi zvoleného. Studenti etnologie z Uniwersytetu Wrocławskiego započali terénní výzkum v roce 1992 s cílem inventarizace na území Záolží¹⁷, později doplněné o fotodokumentaci. Další zahraniční studií věnující se této problematice je kniha *Mała architektura sakralna na pograniczu polsko - czeskim*. Ojedinelá je taktéž ediční řada *Paměť krajiny* vydávaná Muzeem a galerií Severního Plzeňska v Mariánské Týnici. Autoři těchto děl Bukačová a Fák (2011) zpracovávají fond drobné architektury na území Plzeňska. Zaniklými stavbami i těmi ještě stojícími se zabývá ve své knize Valenčík (2006). Velkým kladem je přehlednost jednotlivých abecedně seřazených obcí v daném kraji a okrese, vše je navíc doplněné fotodokumentací.

3.2 Datová základna

Základní data pochází převážně ze Sčítání lidu, domů a bytů 1991 a 2001. U posledního sčítání z roku 2011 je třeba brát v potaz velké procento obyvatel, které na dotaz neodpovědělo. Srovnání sčítání z roku 2011 s ostatními komplikuje i nová kategorie „věřící - nehlásící se k žádné církvi ani náboženské společnosti“. Dotazování na náboženskou příslušnost nezkoumá faktickou přínaležitost k církvím nebo náboženským společnostem. Jedná se spíše o pocitovou záležitost. Ve sčítání se také může projevit tzv. „social desirability“, což znamená, že jedinec na danou otázku odpovídá tak, jak si myslí, že je žádoucí ve společnosti (Vávra 2009).

Aby se vyhnulo jednostrannému pohledu, byl tento cenzus pro zhodnocení období 2001 až 2011 a taktéž pro naznačení dalšího vývoje nahrazen jedinečnými daty získanými z diecéze ostravsko-opavské. Tato data poskytl kancléř biskupství Ramík a obsahují zejména počty pokřtěných dětí, které budou pro srovnání aplikovány na počty dětí živě narozených. Data se vztahují na územní jednotky římskokatolické církve, které neodpovídají v mnoha případech sídelní struktuře (viz obr. 17). Z tohoto důvodu je nemožné provést srovnání se statistickými údaji pro celé zájmové území. S určitostí nelze samotné farnosti prostorově vymezit, mnoho obyvatel také navštěvuje jinou farnost (Boháč 1999, Krajzl ú. s.). Proto budou vybrány jen modelové farnosti z různých částí zájmového území, jejichž prostorové vymezení odpovídá administrativnímu rozdělení.

¹⁷ Vysvětleno v kapitole *Zájmové území*.

3.3 Populační cenzy po roce 1989

Cenzy, které představují významný zdroj informací v celorepublikovém kontextu, se ve většině zemí zabývají také problematikou náboženského vyznání. V této otázce se respondenti přihlašují k existujícím církvím, jež zpravidla naleznou v předem daném seznamu.¹⁸ Velkou výhodou sčítání jsou získaná data, které je možné aplikovat na další zjišťované charakteristiky. Hlavním kladem je, že ze získaných dat lze vyhodnotit dlouhodobý vývoj. Pokud tedy respondenti dobře porozuměli otázkám, a pokud odpověděli všichni obyvatelé státu¹⁹, zahrnují cenzy celou populaci. Nevýhodou je nákladnost takových šetření, což je také důvodem, proč se provádějí s desetiletou periodicitou. Vzhledem k tomu, že shrnují co největší množství témat, nejdou do přílišných podrobností. V otázce náboženství jsou respondenti dotázáni na náboženskou příslušnost, zda přináší k některé náboženské skupině. Tento dotaz se v průběhu jednotlivých sčítání po roce 1989 příliš neměnil (viz tab. 1). Otázka na náboženství však může způsobit nejasnost, neboť pro některé to znamená např. křesť, pro jiného aktivní účast na bohoslužbách. Jedná se tedy o charakteristiku značně subjektivní. Skoro ve všech sčítáních po roce 1989 je dotaz na náboženství a národnost otázkou dobrovolnou (Nešpor, Lužný 2007).²⁰

Tab. 1: Přehled zjišťování náboženského vyznání ve sčítáních lidu 1991, 2001 a 2011

1991	2001	2011
<p>Náboženské vyznání - запиšte náboženské vyznání, ke kterému se hlásíte, nebo „bez vyznání“.</p> <p>Dále bylo v dodatcích ve vysvětlivkách uvedeno: Náboženské vyznání - rozumí se účast na náboženském životě některé církve (náboženské společnosti) nebo vztah k ní, a je ponecháno každému, aby se svobodně vyjádřil o svém náboženském vyznání nebo, aby uvedl, že je bez vyznání. Náboženské vyznání, ke kterému se hlásíte, uveďte přesně (ve sčítacím archu jako příklad se nacházelo 6 náboženských vyznání).</p>	<p>Náboženská víra, nebo bez vyznání.</p> <p>☐ Bez vyznání</p> <p>☐ Věřící, uveďte, co nejpřesněji, k jaké církvi, náboženské společnosti nebo víře se hlásíte</p> <p>K tomu náležel Seznam registrovaných církví a náboženských společností uvedených v Podrobných vysvětlivkách k některým otázkám ve Sčítacím listu osob a v Bytovém listu.</p>	<p>Náboženská víra</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ věřící - hlásící se k církvi, náboženské společnosti <i>uveďte ke které</i> ▪ věřící - nehlásící se k žádné církvi ani náboženské společnosti ▪ bez náboženské víry <p>Ve vysvětlivkách se nacházel přehled církví a náboženských společností. Mohlo se uvést i jinou církev, náboženskou společnost, vyznání nebo víru.</p>

Zdroj: ČSÚ 1991a, ČSÚ 2001a, ČSÚ 2011a, vlastní zpracování

¹⁸ Ten však může být doplněn o jinou, na seznamu neuvedenou, náboženskou skupinu.

¹⁹ Problém nastává u některých skupin obyvatelstva, jako jsou bezdomovci, imigranti, které statistika nedokáže spolehlivě podchytit. Zatím poslední sčítání v roce 2011 se o to pokusilo. Zdroj: ČSÚ 2011b; ČSÚ 2011c; Nešpor, Lužný 2007.

²⁰ Ve sčítání lidu z roku 1991, byla ještě otázka náboženského vyznání povinná, ale tolerovalo se její nevyplnění z důvodu nevole obyvatelstva. Zdroj: ČSÚ 2014a.

Poslední československé sčítání konané až v březnu v roce 1991 bylo posunuto z důvodu podzimních voleb do místních samospráv a obsahovalo po více než 40. letech znovu otázku sledující náboženské vyznání (Koschin 2005). Náboženství se tak po dlouhé době, kdy mělo jen soukromou povahu, stalo opět předmětem evidence. Za tu dobu se však naprosto změnilo postavení církví v české společnosti, proto i definice náboženského vyznání se změnila. V tomto cenzu bylo velice diskutováno zjišťování náboženství, a zda se má vůbec začlenit také otázka na náboženské vyznání. U některých občanů vyvolalo přijetí zákona, který tuto informaci vyžadoval²¹, vlnu nevole. Takto nespokojení občané mohli pak tuto otázku vynechat (Václavík 2010). Dle Kučery (1993) je však třeba brát cenzus z roku 1991 vcelku s rezervou, neboť se přece jen konal 15 měsíců od listopadu 1989. Část obyvatel se také mohla z obavy ze zneužití údajů ke svému náboženskému přesvědčení nepřihlásit. Vzhledem k „proticensovním“ náladám bývá toto sčítání prohlašováno jako jedno z nejméně povedených (Koschin 2005). Přesto v roce 1990 důvěřovalo církvím až 51 % občanů v rámci sociologických průzkumů, v následujících letech však tato důvěra značně poklesla. Ještě více se v tomto sčítání projevila v rámci celé republiky diferenciací mezi tradičními náboženskými oblastmi a těmi, ve kterých po vlně propagandy ateismu, nehraje katolictví tak velkou roli (Morávková 1999, Václavík 2010).

Na počátku nového tisíciletí doprovázela taktéž Sčítání lidu, domů a bytů z roku 2001 nepřívzná agitace. Odmítavě se v cenzech projevuje moc mediálních kampaní, díky kterým lidé odmítají na tyto tzv. citlivé otázky týkající se národnosti a náboženství odpovědět. Jsou totiž mnohdy uváděny jako narušování soukromí (Morávková 2006).²² Veřejnost měla zvláště obavy ze zneužití údajů a pochybovala i o smyslu samotného cenzu²³ (Škrabal 2005). Sčítání lidu, domů a bytů z roku 2001 proběhlo poprvé od roku 1930 dle zvláštního zákona.²⁴ V cenzu byly zjišťovány údaje podle stavu o půlnoci z 28. února na 1. března roku 2001, tento přelom byl tzv. rozhodným okamžikem (Zákon č.158/1999 Sb. § 3 odst. 2). Ve sčítacích tiskopisech byly předem uvedené možnosti odpovědí, což umožňovalo využít metodu optického snímání formulářů. Ale otázky jako náboženství mají celou škálu množství odpovědí, a proto se na ně odpovídalo slovním zápisem (Morávková 2004). Obecná povaha obou sčítání v roce 1991 a 2001 vyznívá obdobně. Cenzus z roku 2001 taktéž obsahoval tři entity – Sčítací list osob, Bytový a Domovní list. Již v roce 1996 započala územní příprava s cílem opětovného vymezení

²¹ Otázka na náboženské vyznání patří k tzv. deklaratorním otázkám. To znamená, že každý občan uvede své náboženské vyznání dle vlastního přesvědčení a ne podle nějakých objektivních znaků. Zdroj: Koschin 2005.

²² V roce 2001 neuvvedlo odpověď na otázku na náboženské vyznání 8,8 %, což by znamenalo zhruba polovinu nezjištěného podílu oproti roku 1991. V cenzu z roku 2011 již však téměř polovina obyvatel otázku nevyplnila. Viz Obr. 1. Zdroj: ČSÚ 1991a, ČSÚ 2001a, ČSÚ 2011b.

²³ Výsledky ve svém příspěvku zpochybňuje ve srovnání se sociologickými průzkumy např. Remeš 2003.

²⁴ Zákon č. 158/1999 Sb. o sčítání lidu, domů a bytů v roce 2001.

sčítacích obvodů a vytvoření tzv. Registru sčítacích obvodů²⁵ (Kraus 2002). Velkým kladem tohoto sčítání byla prezentace výsledků i v elektronické podobě. I přes některé nepříznivé aspekty byly výstupy bohaté (ČSÚ 2001b).

Zatím poslední sčítání proběhlo v březnu 2011²⁶ a bylo upravováno legislativou přijatou v platnost 4. 9. 2009 (Zákon č. 296/2009 Sb.). Tento cenzus přinesl celou řadu novinek. Ať už to byla možnost poprvé vyplnit formuláře na internetu nebo snaha získat data i o lidech bez domova.²⁷ Sčítání lidu, domů a bytů 2011 bylo také rozšířeno o eventualitu pro věřící nehlásící se k žádné církvi, ani náboženské společnosti (ČSÚ 2011c, Morávková 2009).²⁸

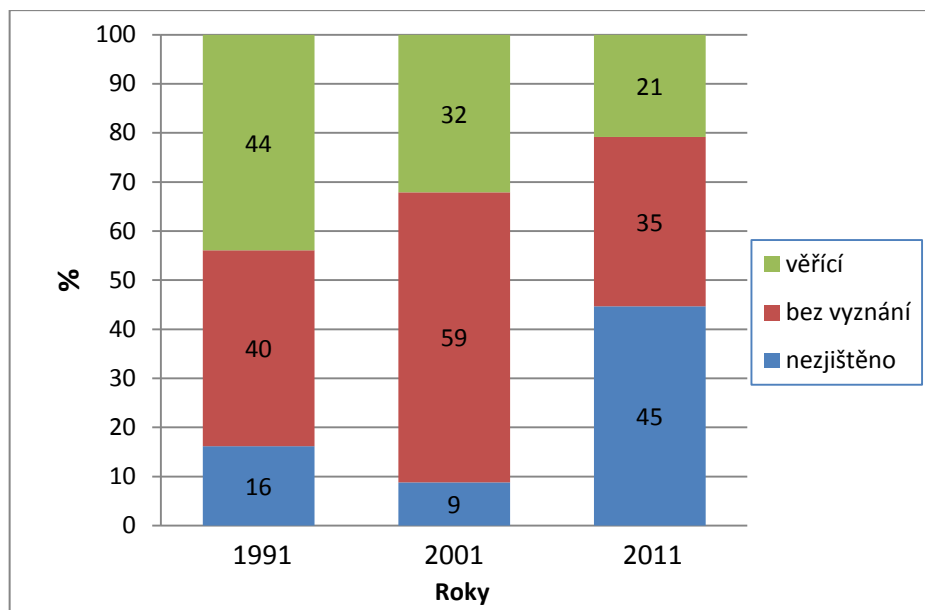
V roce 2011 je dle obr. patrný obrovský nárůst počtu osob, které na otázku věnující se náboženské vyznání nezodpovědělo. Klesající trend se potvrdil u počtu věřícího obyvatelstva v průběhu let po roce 1989. Množství osob hlásících se ke konkrétní církvi nebo náboženské společnosti rapidně ubývá dle výsledků populačních cenzů. To však nutně nemusí znamenat rostoucí sekularizaci v naší republice. Realita však nemusí odpovídat těmto výsledkům. Náboženství i na počátku nového milénia je stále významným tématem, i když na základě statistiky vypadá situace jinak. Probíhá spíše transformace náboženství, dochází k odlivu členů z tradičních náboženských skupin a naopak vzrůstá náboženská pluralita (Václavík 2010). K poslednímu sčítání se na území České republiky nalézají pouhých 21 % věřících. Dle výsledků poklesl také počet osob bez vyznání. Metodické rozdíly jednotlivých cenzů jsou minimální, je však potřeba brát zřetel na měnící se klima české společnosti a na velké rozdíly v počtu osob, které z nějakého důvodu na otázku neodpovědělo.

²⁵ Zahrnuje seznam všech objektů - domů určených k bydlení a počet bytů v každém domě s úplnou identifikací. Součástí tohoto registru jsou také digitální mapy, v nichž jsou zakresleny všechny objekty (domy) podléhající sčítání. Více viz ČSÚ 2014b.

²⁶ Rozhodným okamžikem byla půlnoc z 25. na 26. 3., k tomuto datu bylo sčítání vztaženo. Zdroj: Zákon č. 296/2009 Sb. § 4 odst. 2.

²⁷ Mezi další novotu patřilo předvyplnění formulářů na základě dat dostupných z administrativních zdrojů. Oproti předchozímu cenzu z roku 2001 se zúžil obsah zjišťovaných údajů. Kupříkladu otázky vztahující se k vybavenosti bytové domácnosti telefonem a automobilem, neobsahuje ani dotazy na vodovodní přípojku či připojení domu na plyn. Jednalo se o první sčítání, které proběhlo ve všech zemích Evropské unie v roce 2011. A předcházelo mu na podzim 2010 tzv. Minisčítání, které probíhalo ve školách v celé republice. Základní Pramenné dílo ze Sčítání lidu, domů a bytů 2011 bylo vydáno v prosinci 2013. Zdroj: ČSÚ 2011c, Morávková 2009.

²⁸ Nově naopak byli uznáni např. rytíři Jedi, kterých je v republice přes 15 000. Jedná se o „denominaci“, která se odkazuje na filmovou ságu Hvězdné války. Zdroj: ČSÚ 2014c, Zpravodajský server Lidových novin 2011.

Obr. 1: Náboženské vyznání obyvatelstva v letech 1991, 2001 a 2011
(Zdroj: ČSÚ 2003, ČSÚ 2011b, vlastní zpracování)

3.4 Index ateizace

Pro zjištění vývojových trendů po roce 1989 je vhodné použít různé ukazatele měření diferenciaci procesu sekularizace, který je u nás dle mnohých²⁹ značně rozšířen. Na základě Indexu ateizace (I_A), jenž se počítá pro určité zkoumané období, lze zjistit distribuci v pokračujícím zesvětšování společnosti na území České republiky. V díle Daňka a Štěpánka (1992) byl použit pro zjištění změn mezi sčítáními v roce 1930 a 1991. Indexem sekularizace (I_S) je tento indikátor nazýván v příspěvku Havlíčka (2004) a zkoumají se v něm, stejně jako v této diplomové práci, rozdíly v rozložení sekularizačního procesu mezi cenzy z let 1991 a 2001 dle vzorce (1).

$$I_A = 100 * \frac{a^{01} - a^{91}}{1 - a^{91}} \quad (1)$$

Přičemž a^{01} udává podíl osob, které se přihlásily ke kategorii bez vyznání ve zkoumaném cenzu v roce 2001 a a^{91} je podíl osob bez vyznání v roce 1991. Pokud hodnoty tohoto indexu dosáhnou kladných čísel, znamená to postupující úbytek věřících. Tedy území, které v roce 1991 zůstávalo k potenciální úplné sekularizaci obyvatelstva, bylo do následujícího sčítání v roce 2001 doopravdy zaplněno. Naopak záporné hodnoty by znamenaly rostoucí religiozitu obyvatelstva. V obou výše uvedených článcích se vztahuje tento index k územním jednotkám okresům. Autoři dřívějšího článku (Daněk, Štěpánek 1992) pro lepší srovnání vzhledem k výběru let sčítání použili okresy soudní. Předkládaná diplomová práce aplikuje tento vzorec na obce.

²⁹ Kupříkladu viz Fiala 2007; Hamplová 2000; Hejna 2010; Lužný, Navrátilová 2001; Nešpor 2010

3.5 Výzkumy diverzity

Diverzita je sama o sobě významným tématem v několika vědeckých disciplínách jako je sociologie, biologie, ekologie i ekonomie a dokonce UNESCO přijalo smlouvu na ochranu kulturní diverzity (UNESCO 2014).³⁰

V geografii se tato proměnná využívá pro vysvětlení různých fenoménů od etnického původu až po politické štěpení nebo v případě dřívější bakalářské práce tuto metodu lze uplatnit na problematiku národnosti (Boone, Brouner, Jacobs, van Witteloostuijn, de Zwaan 2012; Jordan 2007; Lyžbická 2011; Šerý 2010). Lieberson (1969) funkčně definuje diverzitu jako pozici populace podél kontinua v rozmezí od homogenity k heterogenitě s ohledem na jednu nebo více kvalitativních proměnných. Předkládaná diplomová práce vychází z obecné metody diverzity populace dle Liebersona (1969), která je zde aplikována na náboženství jakožto hlavní hnací sílu hospodářského a společenského chování (Davidson 2008). Na základě dat ze sčítání lidu z roku 1991 a 2001, na nichž je tato metoda v práci postavena, se v následujících výpočtech vyděluje náboženská struktura do 6 kategorií. Území Těšínska je pro jeho náboženskou různorodost jedinečným místem pro studium diverzity populace. Pro měření rozmanitosti vnitřní „diversity within“ je zásadní otázka, pokud na základě náhodného výběru spárujeme všechny obyvatele jedné obce ze zájmového území Těšínska, tak jaký podíl párů bude kombinovat osoby s různými náboženskými orientacemi? Tato diverzita je zachycena v rovnici (1), kde jsou zaznamenány všechny sledované náboženské skupiny³¹, jejichž součet podílů z celkového počtu obyvatel je 1,00.

$$X_1 + X_2 + X_3 + X_4 + X_5 + X_6 = 1.00 \quad (1)$$

Umocníme-li jednotlivé členy druhou mocninou, obdržíme na levé straně rovnice všechny možné kombinace náboženských kategorií (2).

$$(X_1 + X_2 + X_3 + X_4 + X_5 + X_6)^2 = X_1^2 + X_2^2 + X_3^2 + X_4^2 + X_5^2 + X_6^2 + 2[(X_1X_2) + (X_1X_3) + (X_1X_4) + (X_1X_5) + (X_1X_6) + (X_2X_3) + (X_2X_4) + (X_2X_5) + (X_2X_6) + (X_3X_4) + (X_3X_5) + (X_3X_6) + (X_4X_5) + (X_4X_6) + (X_5X_6)] = 1.00 \quad (2)$$

Důležitá je ve zkoumání „vnitřní“ diverzity složitější část rovnice, kterou v tomto případě označíme písmenem **D**. Ta nám udává počet párů bez společného vyznání a počítá se jako: $D = 2[(X_1X_2) + (X_1X_3) + (X_1X_4) + (X_1X_5) + (X_1X_6) + (X_2X_3) + (X_2X_4) + (X_2X_5) + (X_2X_6)$

³⁰ Tento pojem má však širokou škálu vysvětlení. V ekologii pojem diverzita má poněkud odlišnou formulaci. Znamená zde počet různých druhů ve společenství. Měření rozmanitosti je smysluplný koncept, který lze zjistit různými způsoby. Biologové kupříkladu vyvinuli kupříkladu mnoho měření druhové rozmanitosti. Zdroj: Lieberson 1969; Rushton 2008; Warf, Winsberg 2008.

³¹ V těchto 6 limitních kategoriích jsou zahrnuty: osoby bez vyznání, příslušníci římskokatolické církve, pravoslavné církve, československé husitské církve, příslušníci evangelických církví a příslušníci ostatních náboženství.

+ $(X_3X_4) + (X_3X_5) + (X_3X_6) + (X_4X_5) + (X_4X_6) + (X_5X_6)$]. Vzhledem k snadnějšímu výpočtu zbývající části rovnice, jež je zde uváděna pod písmenem S ³², bude nenáročnější vypočítat nejdříve tento úsek. A poté přes propočít $D = 1 - S$ i samotné D . S pak znamená podíl párů se stejným náboženským vyznáním.

Pokud všechny náhodně spárované osoby v jednotlivých obcích budou mít stejnou náboženskou víru, výsledek rovnice bude $D = 0$ a pravděpodobně se bude jednat o absolutní homogenní území z hlediska náboženství.

„Diversity between“ je druhým způsobem měření rozmanitosti a snaží se objasnit, jak se diverzita liší v území při porovnání různých prostorových jednotek, tedy obcí zájmového území, mezi sebou. Tyto všechny možné kombinace náboženského vyznání mezi obcí X a obcí Y jsou zachyceny v rovnici (3).

$$(X_1 + X_2 + X_3 + X_4 + X_5 + X_6) (Y_1 + Y_2 + Y_3 + Y_4 + Y_5 + Y_6) = X_1Y_1 + X_2Y_2 + X_3Y_3 + X_4Y_4 + X_5Y_5 + X_6Y_6 + X_1(1-Y_1) + X_2(1-Y_2) + X_3(1-Y_3) + X_4(1-Y_4) + X_5(1-Y_5) + X_6(1-Y_6) = 1.00$$

(3)

I v měření této diverzity je jednodušší získat nejdříve S , jež se vykalkuluje: $S = X_1Y_1 + X_2Y_2 + X_3Y_3 + X_4Y_4 + X_5Y_5 + X_6Y_6$. Až posléze řešit D ³³, které znamená, jako v případě Diversity vnitřní, podíl párů s různým náboženským vyznáním.

3.6 Obrazová dokumentace

Fotografie některých památek jsou uloženy ve státních okresních archivech Frýdek-Místek a Karviná. Značnou část fotografií a pohlednic vlastní ve svém fondu i Muzeum Těšínska. Drobné sakrální památky také často doprovází větší sakrální architekturu na pohlednicích, na nichž jsou převážně součástí širších záběrů. Existuje celá řada regionálních publikací, které ve svém obsahu mají cennou fotodokumentaci. Jmenovitě stojí určitě za zmínku publikace Wawreczky (1997, 1999), které se věnují dynamicky rozvíjejícím se městům Českému Těšínu a Třinci. V edici Zmizelá Morava a Slezsko vyšla kniha o Karviné (Hajzlerová, Matroszová 2009), jež přibližuje obraz nyní již zaniklých částí tohoto města.

³² $S = X_1^2 + X_2^2 + X_3^2 + X_4^2 + X_5^2 + X_6^2$

³³ Přes výpočet: $D = 1 - (X_1Y_1 + X_2Y_2 + X_3Y_3 + X_4Y_4 + X_5Y_5 + X_6Y_6)$

3.7 Mapové podklady

Mezi důležité zdroje pro lokalizaci polohy církevních objektů patří historické a současné mapy. První vojenské mapování³⁴ v měřítku 1 : 28 800 probíhalo v letech 1764–1768 a 1780–1783 došlo k jeho rektifikaci. Zachycovalo kromě komunikací, vodních toků, využití půdy i církevní stavby v barevném rozlišení. Je těžké zjistit, zda se jedná o věrohodné a úplné zobrazení těchto církevních staveb. V druhém vojenském mapování³⁵ došlo oproti prvnímu ke zpřesnění a také k poklesu rozlohy lesních ploch z důvodu nástupu průmyslové revoluce. Mimoto je obsah téměř totožný s prvním vojenským mapováním, také jsou zde znázorněny kapličky i kříže. Na toto mapování navázalo třetí v letech 1877–1880.³⁶ Konečnou formou třetího mapování jsou kolorované tzv. topografické sekce v měřítku 1 : 25 000, ze kterých vznikly speciální mapy v měřítku 1 : 75 000. Toto mapování bylo později aktualizováno a zaznamenává podrobněji i drobné památky. Všechna zmíněná mapování jsou běžně dostupná na internetových stránkách (Laboratoř geoinformatiky).

3.8 Terénní výzkum

Vzhledem k velké rozloze území a časové náročnosti se nejedná v této práci o komplexní mapování všech církevních staveb v celém zájmovém území. Terénní výzkum byl započat na podzim 2012 s cílem zmapovat všechny sakrální objekty pouze ve vybraných obcích. Tyto modelové obce byly zahrnuty na základě rozdělení do kategorií podle statistické funkce QUARTIL, dle které byly obce části českého Těšínska rozděleny podle počtu obyvatel do čtyř kategorií. Z každé kategorie pak byly zvoleny čtyři obce i s přihlédnutím na znalost místních poměrů.

Bohužel žádná instituce ve vybraném území, ať už se jedná o památkové ústavy nebo římskokatolickou církev nevládní ucelený inventář sakrálních památek, zvláště těch drobných. Z tohoto důvodu byl vytvořen požadovaný seznam převážně na základě vlastního terénního mapování, mapových děl a studia archivních pramenů. Podnětným zdrojem informací byla i regionální literatura. Postupným monitoringem všech sakrálních objektů v terénu vznikla také rozsáhlá fotodokumentace. Některé fotografie byly převzaty z bakalářské práce *Významné krajinné prvky Těšínska se zaměřením na drobnou církevní architekturu* (Lyžbická 2010), jejichž mapování probíhalo od září roku 2009 do dubna 2010. V této bakalářské práci bylo vzhledem k velikosti území Těšínska, vzato jako zájmová oblast město Český Těšín a přilehlé obce. Tyto objekty byly doplněny o všechny církevní stavby v daných obcích. Terénním výzkumem tak je tudíž dotvářen celistvý obraz religiózní krajiny Těšínska.

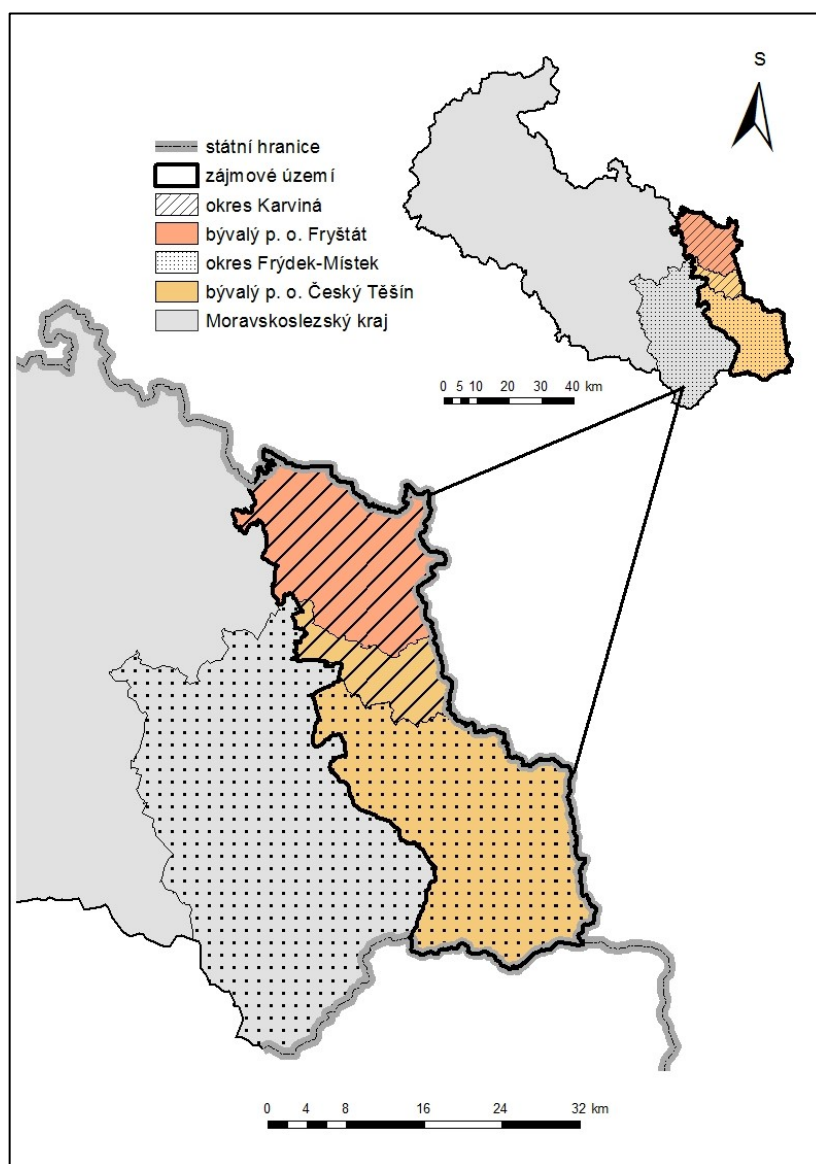
³⁴ Tzv. Josefské.

³⁵ Zvané také Františkovo.

³⁶ Označováno jako Františko-josefské.

4 Vymezení vybrané oblasti

Zájmovým územím, které je předmětem této diplomové práce, je česká část Těšínska přesněji Těšínského Slezska. Avšak nebere se zde v potaz celá česká část historického území Těšínska, ale předkládaná práce se zabývá administrativním vymezením mezi světovými válkami složeného z bývalých politických okresů (dále jen p. o.) fryštátského³⁷ a českotěšínského. Na takto vymezeném území došlo k redukci z důvodu značné územní rozsáhlosti v případě zahrnutí celého Těšínska v jeho historických hranicích, mělo by také dojít k lepšímu porozumění značně složité problematiky. Avšak i v mnoha publikacích se setkáme s různými eventualitami označení území Těšínska.

Obr. 2: Vymezení zájmového území Těšínska

(Zdroj: Arc ČR ESRI I; Bartoš, Schulz, Trapl 2000, Bartoš, Schulz, Trapl 2011; vlastní zpracování v ArcGIS 10)

³⁷ Po administrativní reformě z roku 1960 vznikl okres Karviná, který jako jediný byl umístěn celý uvnitř hranic historického Slezska. Naproti tomu nově ustanovený okres Frýdek-Místek integroval v sobě etnograficky různá území. Zdroj: Bartoš, Schulz, Trapl 2000; Bartoš, Schulz, Trapl 2011.

Předkládaná práce tedy bere v úvahu část území určenou polskými autory jako Zaolzie³⁸, jenž se skládá z p. o. Fryštát a z p. o. Český Těšín.³⁹ Označení Zaolzie bylo konsolidováno právě v čase mezi světovými válkami. V Záolží⁴⁰ se totiž koncentrovaly potíže v souvislosti s existencí četné polské menšiny na rozdíl od zbytku Těšínského Slezska, které bylo vždy územím s výhradně českým etnikem a taktéž českým jazykem. Právě toto území si Poláci nárokovali a v roce 1938 došlo k tomu, že zrovna tato oblast byla obsazena Polskem (Gawrecki 1992).⁴¹

Celé území Těšínska se vyvíjelo v rámci knížectví těšínského a po roce 1920⁴² se stalo trvalou součástí Československého státu. Těšínsko jako takové náleží do většího historicko-geografického evropského územního celku, kterým je Slezsko⁴³. To dnes z větší části náleží Polsku. Nejen Slezsko, ale i Těšínsko patří mezi významné regiony, místa, kde dochází k setkávání, obohacování kultur a jazyků. To zapříčinilo poměrně složitý nejen jazykový, ale hlavně národnostní vývoj obyvatelstva. Slezsko a zároveň i Těšínsko jsou rovněž prostorem, kde došlo ke střetávání zájmů tří států a to českého, německého a polského. Samotné Slezsko se postupně rozdělilo na několik knížectví. Těšínské knížectví⁴⁴ zůstalo po rozdělení celého Slezska ve svých původních zemských hranicích součástí českých zemí až do roku 1918, kdy zaniklo. Hranice mezi Českem a Polskem z roku 1920 po rozdělení Těšínska je po dvouletém sporu zachována až na malé změny dodnes.

Historická zemská hranice celého Těšínského Slezska je na západě přibližně vymezena toky řek Ostravice a Odry, které oddělují Těšínské Slezsko od sousední Moravy. Samotné okresní město Frýdek-Místek je historickou hranicí děleno na slezský Frýdek a moravský Místek. Dále je jeho součástí Slezská Ostrava, která by dle tohoto pojetí také náležela

³⁸ V různých obměnách jako Zaolzí, Zaolší, Zaolži, Záolší, Záolži i v českých odborných publikacích.

³⁹ V době mezi světovými válkami.

⁴⁰ Toto označení bude bráno jako nejzdařilejší a bude nadále užíváno v této práci.

⁴¹ Obsazování začalo 2. října 1938 a celé p. o. Fryštát a Český Těšín se ocitly v polském záboru. Došlo také k zabránění tří obcí: Šenov, Vojkovice a Žermanice v tehdejších okrese Frýdek. Časem se hranice ještě měnily. Např. okupace obce Morávky (p. o. Frýdek) byla zrušena a naopak došlo k záboru menší části obcí z okresu Moravská Ostrava jako Hrušov, Heřmanice, Michálkovice, Radvanice a Slezská Ostrava. Zdroj: Borák 1992, Gawrecki 1992.

⁴² Po rozdělení Těšínska získalo Polsko z p. o. Těšín, jenž byl tvořen dvěma soudními okresy (dále jen s. o.), ze s. o. Těšín tyto obce: Bažantovice, Bobrky, Březůvka, Děhylov, Hazlach, Humna, Krásná, Mnichy, Ohrazená, Pastvisko, Pohvizdov, Puncov, Zámorsk, došlo také k rozdělení obcí Těšín a Horní Lištná a k oddělení katastru z některých dalších obcí, z nichž nevznikly samostatné obce. A ze s. o. Jablunkov byly přičleněny k Polsku obce Jistebná a Koňákov, z rozdělené obce Javořinka menší část, z nich vznikla obec Hřava. A z p. o. Fryštát bylo připojeno k Polsku obce Kačice, Malé Kunčice, Velké Kunčice a Žibřidovice v roce 1920. Zdroj: Bartoš, Schulz, Trapl, 2000; Bartoš, Schulz, Trapl, 2011

⁴³ Těšínské knížectví bylo součástí rakouského Slezska, k němuž ještě náležely z větší části Opavské a Krnovské knížectví a z jedné třetiny Nisko-Grotkovské knížectví. Zdroj: Gawrecki 2010

⁴⁴ Dnešní část Těšínského Slezska byla ve středověku součástí dvou piastovských knížectví. Od roku 1290 totiž malá část, jenž zahrnovala město Bohumín a jeho bezprostřední okolí náležela do ratibořského knížectví. Zdroj: Bakala 1992.

Těšínsku. Východní hranici celého Těšínska (bez hraničního omezení) tvoří řeka Bělá. Město Těšín bylo historickým správním centrem celého území. Dnes je oblast celého Těšínska rozdělena mezi Česko a Polsko, kdy o něco větší část náleží Polsku. Z hlediska vyšších administrativních celků je Těšínsko součástí Moravskoslezského kraje. V sousedním Polsku spadá tato oblast pod Hornoslezské vojvodství. V podstatě byla česká část Těšínského Slezska vymezena třemi územními celky, mezi nimiž byly hojně ekonomické, politické a správní vazby. Tyto celky patřily k poměrně zdařilým správním členěním, které postihovaly celé historické území Těšínského Slezska. Jednalo se o p. o. Frýdek, p. o. Fryštát a p. o. Český Těšín, z nichž každý byl tvořen dvěma soudními okresy (Uhlíř 1946, Gawrecki 2010).⁴⁵

Pokud posoudíme hranici Těšínska z pohledu místních obyvatel, jednalo by se o oblast v nejbližším okolí města Český Těšín. Se změnou mentality místních obyvatel totiž dochází i k proměně percepce Těšínska. Nastává tak rozpad tradičního pojmosloví. V nynější době se mění odpovědi na dotaz o územní příslušnosti zdejších obyvatel. Stále nepatrnější část by se přihlásila ke starým územním strukturám jako je Slezsko nebo právě Těšínsko, které se stávají méně užívanými. Tato minoritní část obyvatelstva bude náležet pravděpodobně k starousedlíkům, kteří mají zpravidla větší historické povědomí. Čím dál častěji se tak setkáváme s označením jako je Karvinsko, Ostravsko nebo dokonce severní Morava. V současnosti lidé člení prostor z hlediska administrativního. I v charakteristice obcí regionu se upřednostňuje popis podle příslušnosti k bývalým okresům např. Frýdku-Místku, což se zdá v případě obcí jako Hřčava a Nýdek (jejich poloha viz obr. 3) poněkud nevhodné. Můžeme za tím hledat socialistické členění z roku 1960, které nebralo v potaz přirozenou spádovost obyvatelstva a bohužel se stalo součástí vnímání prostoru obyvatel na území Těšínska. Podle příspěvku Małysze (2009) stojí celkově Slezsko v rámci celé České republiky poněkud stranou a slezské povědomí mají z větší části Poláci zde žijící. Příčinu vidí autor v obecnějším trendu silnější fixace polské menšiny na minulost a také regionální tradici. Nejčastěji je však jimi používán výše uvedený termín Záołží.

Hraniční řekou Olší⁴⁶ dnes vede řada mostů spojujících Českou a Polskou republiku. Jedním z pomyslných mostů může být chápána i spolupráce v rámci Euroregionu Těšínské Slezsko, kde většinu obcí námi vymezeného území můžeme také zařadit do této formy přeshraniční spolupráce. Hranice euroregionu se vesměs kryjí s hranicemi území označované jako Záołží. Češi i Poláci, jenž se zde dlouhodobě střetávali, vytvářeli specifičnost regionu. Tato jedinečnost má vliv i na vývoj instituce euroregionů na tomto území, jenž se staly logickým završením dlouhodobých integračních snah. V systému Euroregionu Těšínské Slezsko však není

⁴⁵ K roku 1921 se celé české Těšínsko skládalo ze 128 obcí, z toho v s. o. Fryštát jich bylo 20, v s. o. Bohumín 11, v s. o. Frýdek 35, v s. o. Slezská Ostrava 7, v s. o. Český Těšín 36 a s. o. Jablunkov měl obcí 19. Zdroj: Bartoš, Schulz, Trapl, 2000; Bartoš, Schulz, Trapl, 2011

⁴⁶ Mnohdy se také uvádí pojmenování této hraniční řeky jako Olza. Jedná se o staré hydronymum, které bylo v 19. století pozměněno. Více viz např. Gawrecki 1993.

zahrnuto celé území historického Těšínska, neboť obce západní části s centrem ve Frýdku se nachází v Euroregionu Beskydy. Důvodem bylo obtížné dořešení požadavků všech obcí v rámci „velkého“ euroregionu. Obce z okresu Karviná jsou zahrnuty v rámci euroregionu všechny, z okresu Frýdek-Místek to je pak jen část. Jedná se o všechny obce území Záolží, vyjma obcí Dobratice, Dolní Domaslavice, Horní Domaslavice, Lučinu a Soběšovice, jenž se nachází v okrajové západní části a na obce Milíkov a Písek, jenž nepatří do Regionálního sdružení územní spolupráce Těšínského Slezska⁴⁷. Tyto obce jsou však pro celistvost v této práci zahrnuty (Dočkal a kol. 2005, Euroregion Těšínské Slezsko – Śląsk Cieszyński 2007–2013).

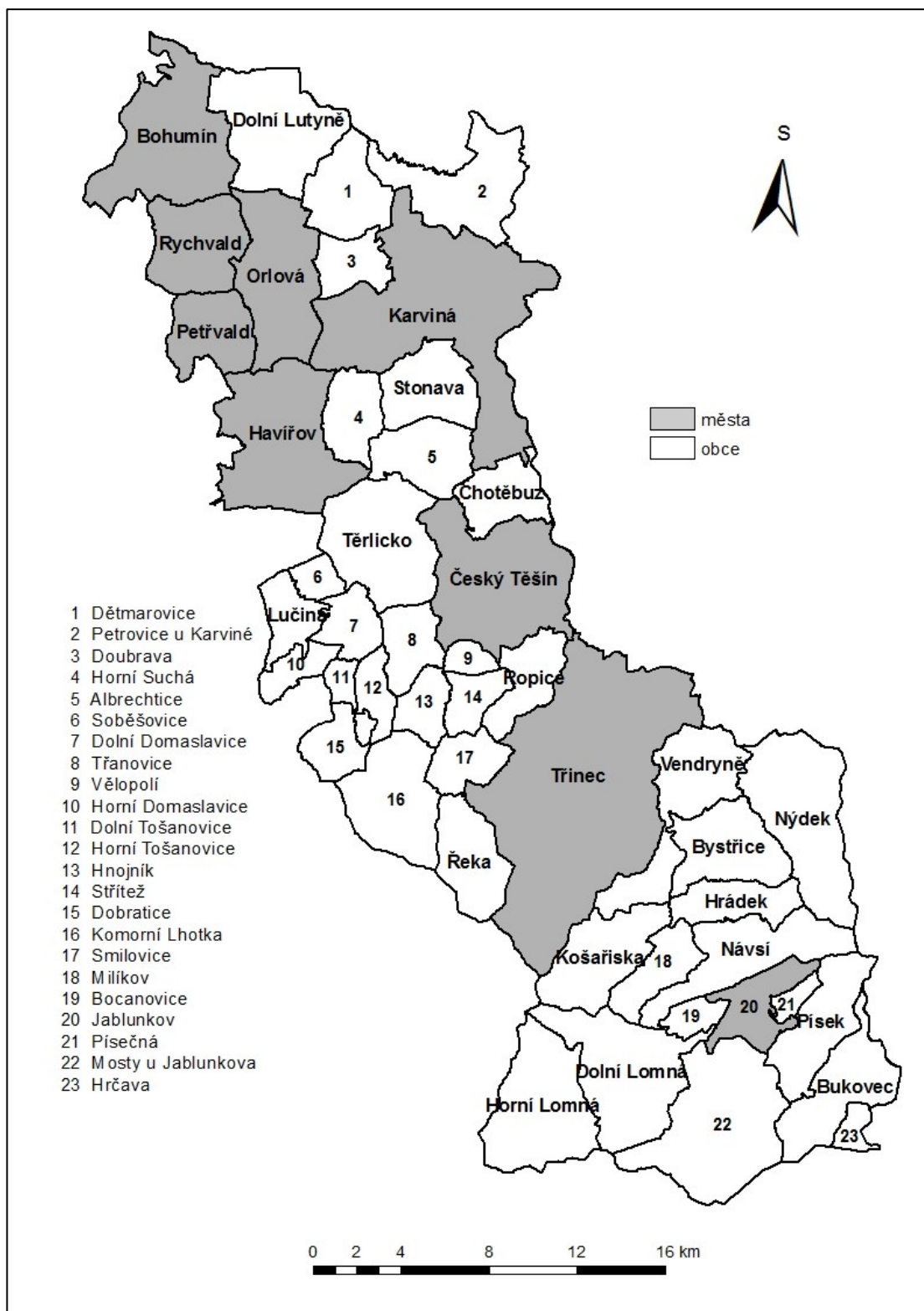
Etnografickou hranici také nelze v této oblasti vyčlenit jednoznačným způsobem jako čáru, ale spíše intervalově jako zóny. Oproti minulým cenzům toto neostře etnické pásmo ve sčítání z roku 1991 zůstalo téměř v totožných hranicích, snížil se však hlavně počet obyvatel polské národnosti. V tomto sčítání se dle Siwka (1996) prokázalo, že v současnosti se ke Slezanům hlásí převážně obyvatelé větších měst a ne obyvatelé horských a podhorských beskydských vesnic, jak tomu bylo za války. Podle něj je v tomto jevu vidět spíše politické působení stran spolu s hnutími prosazující samosprávnou územní jednotku Moravu a Slezsko než dřívější projev regionalismu.

Jak již bylo uvedeno, převládá nejednoznačnost při vymezení území Těšínska. V této práci je tedy definována oblast Těšínska v jeho užším slova smyslu. Zvláště však v nástinu jeho církevního historického vývoje není možné opomenout existenci spojitosti mezi územími celého historického Těšínska. Po roce 1989 spadala takto vymezená oblast do okresu Karviná a část do okresu Frýdek-Místek. Po integračních poválečných procesech, kdy typickou charakteristikou této doby bylo slučování měst a příměstských obcí, se nyní nachází v oblasti Těšínska 48 obcí (viz obr. 3), z toho 9 měst, jenž se zpravidla nalézají v hustěji zalidněné severní části. V současnosti si některé dříve aglomerované obce prosadily své osamostatnění.⁴⁸ Došlo však také k oddělení dříve nesamostatných obcí.⁴⁹

⁴⁷ Jejíž členové jsou Svaz obcí okresu Karviná, Regionální rada rozvoje a spolupráce se sídlem v Trinci a Sdružení obcí Jablunkovska. Zdroj: Euroregion Těšínské Slezsko – Śląsk Cieszyński 2007 – 2013.

⁴⁸ Například obec Chotěbuz byla mezi roky 1975 – 1997 součástí Českého Těšína v okrese Karviná. Osamostatnila se k 1. 1. 1998. Obec Vendryně v okrese Frýdek-Místek byla v letech 1980 – 1994 část Trince pod názvem Trinec X – Vendryně. Oddělila se k 1. 1. 1995. Zdroj: Kol. autorů ČSÚ 2007.

⁴⁹ Obec Písečná v okrese Frýdek-Místek nebyla nikdy samostatnou obcí. Vždy se jednalo o část města Jablunkova. Vznikla k 1. 1. 2001. Zdroj: Kol. autorů ČSÚ 2007.

Obr. 3: Sídlní struktura obcí
 (Zdroj: Arc ČR ESRI I, vlastní zpracování v ArcGIS 10)

5 Historický vývoj religiozity do roku 1989

Nynější náboženská scéna je sice poměrně pestrá, v minulosti však na dlouho jedinými vyznáními bylo katolictví a judaismus. Nelze také pochopit současnou podobu náboženství, bez toho, aby nebyl nastíněn jeho předešlý vývoj.

5.1 V českých zemích

Předkřesťanské náboženství není samo o sobě dobře doloženo. Samotné katolictví k nám pronikalo dříve, než přišli na Velkou Moravu Konstantin a Metoděj v roce 863. Ale až s jejich příchodem se stala křesťanská víra součástí historického a kulturního vývoje našich zemí (Brzobohatý 1955, Mišovič 2001).

K většímu rozšíření došlo z důvodu srozumitelnosti obřadů a zavedení slovanského písma. Za vlády Přemyslovců bylo křesťanství zavedeno „shora“⁵⁰ a taktéž nastalo posílení latinské liturgie. Světcem a patronem českých zemí se stal kníže z rodu Přemyslovců Václav. Dalším významným mezníkem z hlediska církevní správy byl rok 973, ve kterém vzniklo pražské biskupství. K němu bylo církevně přiřčeno i moravské území. Tato diecéze v Praze položila základ samostatné církevní organizaci v českých zemích a zároveň se jednalo o podstatný krok pro rozmach vzdělanosti a především samotného dovršení svrchovanosti nově etablovaného přemyslovského státu. Diecéze byly hlavní správní územní jednotkou, v jejichž čele stanul biskup (Hledíková, Janák, Dobeš 2005, Kadlec 1993). Církev se podílela i na kolonizaci českých zemích, v té době vzrostlo její bohatství a zakládaly se nové církevní školy. Olomoucká diecéze se vydělila z diecéze pražské v roce 1063. Následně až za vlády Karla IV. v roce 1344 bylo v Praze ustanoveno arcibiskupství, které znamenalo privilegované postavení v rámci určitého území a sjednotilo do společné českomoravské provincie Čechy s Moravou. V Olomouci se tak stalo v roce 1777, pod nímž bylo včleněno nově zřízené brněnské biskupství (Hledíková, Janák, Dobeš 2005, Hrudníková 1995, Kadlec 1987, Mišovič 2001).

K utlumení vlivu katolické církve a změně na našem území došlo v období husitských bouří a později s nástupem reformace. Křesťanství sice zavádělo mravní řády, avšak církev se stávala stále více světskou, až se nakonec rozsah jejího bohatství stal trnem v oku nejen šlechty. Její kritika totiž započala z řad samotného kléru. Jan Hus odsuzoval zejména ekonomické a politické pozice zesvětštělé církve a v husitství se později zrodily požadavky i na náboženské a politické svobody. Většina věřících v předeslaném období náležela k novým náboženstvím a to ke kališníkům a k Jednotě bratrské. Tyto proudy se dostaly v 16. století pod vliv zejména lutherství a bratři se přikláněli ke kalvinismu. Jejich rozdílnost se oproti katolictví skví v jiném pojetí svátostí. K rozšíření evangelických církví došlo zvláště v severních zemích Evropy. (Bartoš 1966, Kadlec 1987, Mišovič 2001).

⁵⁰ Z vůle panovníka. Zdroj: Mišovič 2001.

Tato majorita nekatolicky smýšlejícího obyvatelstva byla ohrožena nástupem katolických Habsburků v roce 1526 na český trůn (Kadlec 1987). Významným krokem pro reformační směry se stala v roce 1575 Česká konfese, která znamenala jejich náboženské i politické sjednocení. Ale porážkou českých stavů bitvou na Bílé hoře v roce 1620 následovala tvrdá rekatolizace českých zemí. Výhradní postavení si zachovala římskokatolická církev i v následujícím období, vyznavači jiných vyznání přešli do utajení nebo odešli do exilu. Ke změně došlo za císaře Josefa II., jehož Toleranční patent z roku 1781 znamenal aspoň částečné působení helvetské⁵¹ a augsburské⁵² církve (Bartoš 1966, Kadlec 1987, Štampach 2008).

Zrovnoprávnění s katolicismem definitivně nastalo až tzv. Protestantským patentem z roku 1861 (Kadlec 1987). Od přelomu 19. a 20. století se počalo uplatňovat vzrůstající nacionální vědomí a přestupové hnutí, což mělo za následek dělení na českojazyčné a německojazyčné vyznání. Evangelická církev, která byla společná pro všechny národy se se vznikem Československa rozdělila do tří samostatných církví: Českobratrská církev evangelická, Deutsche evangelische Kirche in Böhmen, Mahren und Schlesien a Augburská církev evangelická ve východním Slezsku⁵³. Německá evangelická církev zanikla zvláštním zákonem po druhé světové válce a i díky vysídlení německého obyvatelstva (Nešpor 2009). Po vzniku samostatné Československé republiky římskokatolická církev zkompromitovala svoji pozici díky blízkému sepětí s padlou Rakousko-Uherskou monarchií. To zapříčinilo v samostatné Československé republice silně protikatolickou náladu, jež vyvrcholila přechodem některých, i z řad kléru, k církvi pravoslavné nebo k nově ustanovené Československé církvi husitské. Většina reformovaných se sloučila do Českobratrské církve evangelické (Bartoš 1966, Vojtíšek 2004).

K omezení církve došlo jak za nacismu, tak následně k rozšíření ateismu výrazně přispěl nastupující komunistický režim, jehož cílem bylo odstranění veřejného náboženského života katolické církve.⁵⁴ Již hned po druhé světové válce se náboženská situace v České republice výrazně proměnila odsunem Němců, kteří příslušeli většinou mezi římskokatolickou církev. Mezi nové usedlíky náleželi zejména lidé, kteří inklinovali k levici, a i proto se nacházel mezi nimi větší počet osob bez vyznání. Tato změna mohla zapříčinit proporcí růst jiných církví. Renaissance církve nastala v době politického uvolnění v 60. letech po projevu papeže Jana XXIII. o míru a po druhém vatikánském koncilu konaném v letech 1962 - 1965, zejména díky zavedení bohoslužeb v národních jazycích. Záhy, kdy započalo období tzv. normalizace,

⁵¹ Reformované.

⁵² Luterské.

⁵³ Tyto tři nově ustanovené národní církve měly své zastoupení také na Těšínsku. Zdroj: Szymeczek 2010.

⁵⁴ Ve sčítání z roku 1950 se podílela římskokatolická církev 76,36 % na všech věřících. Naopak svého maxima dosáhla s 10,64 % Československá církev husitská. K některé z církví se v tomto cenzu přihlásilo celých 93,90 % obyvatelstva. Naopak bez vyznání bylo jen 5,84 % populace. Postupem doby však došlo k výrazné proměně náboženské scény v České republice. Zdroj: ČSÚ 2003.

však došlo k navracení dřívějších poměrů. Církevní aktivity, hlavně římskokatolické, pokračovaly v utajení, a proto nesou pojmenování podzemní církev. Samotný režim vynakládal úsilí poštvat církev proti sobě, na jednu stranu některé zvýhodňoval, jiné naopak více omezoval. (Franzen 2006, Kadlec 1987, Kaplan 1992, Štampach 2008, Václavík 2010).

5.2 Na Těšínsku

Během 9. století se Těšínsko dostalo do sféry vlivu Velkomoravské říše a od tohoto období zde pravděpodobně nastalo rozšíření křesťanských myšlenek. V 11. století došlo ke konečnému začlenění území do polského státu. V tomto období se datuje vznik rotundy v Těšíně jako liturgického střediska církevní správy (Bakala 1992).

Celá oblast Těšínska spadala na základě prvotní středověké církevní organizace do vratislavské diecéze. Fary v tomto území patřily bezprostředně do pravomoci opolského arcijáhna. Důležitou roli v církevní organizaci a kolonizaci Těšínska měly dva nejstarší kláštery v území. Jednalo se o klášter v Orlové, založený benediktýnskými mnichy z Týnce u Krakova a dominikánský klášter v Těšíně. Církevní instituce v té době patřily k významným činitelům, kteří participovali na osídlování méně úrodných částí (Bakala 1992, Fukala 2007).

K úpadku katolicismu došlo až na počátku 16. století ve spojitosti s Lutherovou reformací, dřívější myšlenky husitství se na Těšínsku výrazně neprojeví. Od 16. století se tedy nacházelo v oblasti Těšínska početné obyvatelstvo deklarující evangelické náboženství, většinou augsburského vyznání. Augsburská církev byla ustanovena v roce 1568 za knížete Václava Adama a vycházela z luterské reformace. Malá část šlechty se přikláněla ke kalvinismu nebo Jednotě bratrské (Korbelářová, Žáček 2008, Vojtíšek 2004). I když úředním jazykem v Těšínském knížectví se stal jazyk český, literaturu si obyvatelstvo pořizovalo z polských území, převážně měst. Podle Szymeczka (2004) měla ale těšínská reformace spíše multikulturní charakter český, polský a z části i německý. Přiklon knížat k reformaci měl za cíl také zlomit moc vratislavského biskupa a kléru jako takového. Velkou chybou bylo však to, že nevznikla ve Slezsku sjednocená zemská evangelická církev. Rekatolizace se oproti zbytku naší země na Slezsku opozdila a navíc se nepodařilo, až na konverzi knížete Adama Václava, stav věcí vrátit do původního stavu (Fukala 2007).

Až po připadnutí Těšínska, jako odumřelého léna, v roce 1653 Habsburkům došlo k utužení protireformačních represí. Vzhledem k tomu, že evangelíkům byly odebrány kostely, byli nuceni se scházet na tajných bohoslužbách v lesích nebo v domech stoupenců.⁵⁵ Mezi

⁵⁵ Jiná situace panovala na těšínském venkově. V roce 1669 na základě protestů bylo povoleno sloužit bohoslužby na soukromých usedlostech. Přičemž byl přísně dodržován zákaz veřejných bohoslužeb, které však nadále probíhaly. Tyto tajné bohoslužby v lesích se konaly např. na hoře Godula v Komorní Lhotce, v Nýdku v části Za Kamen, v Dolní Lomné v lokalitě Kostelky, v nyní polské Równici v Ustroní a na mnoha dalších místech. Taktéž se těšínské evangelíci zúčastňovali kázání na Slovensku, čemuž se snažila zabránit vojenská posádka na jablunkovských šancích. Zdroj: Pitronová 1992, SCEAV 2014, Michalska 2006.

významné exulanty se řadí autor známého zpěvníku těšínský rodák Jiří Třanovský, který odešel do exilu.⁵⁶ Znovu bylo dovoleno participovat na luterství od roku 1707.⁵⁷ Dalším významným krokem pro evangelické církve byl Toleranční patent Josefa II. z roku 1781, přesto měla stále ústřední postavení římskokatolická církev⁵⁸. Zrovnoprávnění s katolicismem definitivně nastalo až tzv. Protestantským patentem z roku 1861. Ke konci 19. století pozměnily náboženskou scénu ve prospěch katolictví migrační vlny z bývalé haličské oblasti, které směřovaly zejména do rozvíjející se ostravsko-karvinské aglomerace (Szymeczek 2010, Štika 2003).

Luterské sbory byly zastoupeny především na území Těšínska a to jak luterské sbory německého jazyka, tak luterské sbory na Těšínsku, ve kterých převládala polština. Pro Těšínsko je typická specifická náboženského života spojeného s národním vědomím. Od přelomu 19. a 20. století se počalo uplatňovat vzrůstající nacionální vědomí a přestupové hnutí, což mělo za následek dělení evangelických sborů na české, polské a německé, které měly výrazné zastoupení vzhledem k připojení tzv. Šlonzáků, jejichž velkou osobností byl Josef Koždoň, učitel a vůdce politické strany Slezská lidová strana (Nešpor 2009, Štika 2003).⁵⁹

Po první světové válce vytvořili těšínsští luteráni hlásící se k polské luterské církvi společenství Augsburská evangelická církev ve východním Slezsku. K této církvi se nepřipojily sbory v Ostravě, Bohumíně, Bruntále a Opavě. Některé sbory se připojily k Českobratrské církvi evangelické (Jäger 2006, Szymeczek 2010.). V roce 1948 se přejmenovala na Slezskou církev evangelickou augsburského vyznání. Stejně jako v celé republice přinesl komunistický režim omezování církví, došlo k zastavení vydávání náboženských tiskovin, zestátnění církevních budov a někdy i zabírání hřbitovů. Vše záviselo na konkrétních okolnostech a podmínkách (Jirásek 2011, Nešpor 2009).⁶⁰

⁵⁶ Protestantký autor známého zpěvníku *Cithara sanctorum*. O národnosti tohoto těšínského rodáka probíhaly již od konce 19. století rozepře. Zdroj: Štika 2003. Více viz Grobelný 1992, Spratek 2011.

⁵⁷ V tomto roce byla uzavřena Altranštdtská konvence, která však neznamovala navrácení kostelů evangelíkům, byla však povolena stavba 6 nových, kterým se začalo říkat kostely milosti. Z nich pro Těšínsko nejvýznamnější se nalézal přímo v Těšíně. Zdroj: Michejda 1992, Szymeczek 2010.

⁵⁸ Evangelické sbory byly ustanoveny v obcích, ve kterých se přihlásilo 500 stoupenců nebo 100 rodin k Augsburské konfesi. Na Těšínsku se tak učinilo v Dolních Bludovicích (1782), Komorní Lhotce (1782), Bystřici (1782) a v Návsi (1785). Zdroj: Szymeczek 2010.

⁵⁹ Připojili se k německým evangelickým sborům z důvodu jejich tolerance a svolení používat v kostele češtinu. Zvláště za německé okupace to mělo pro zdejší obyvatelstvo velký důsledek. Zdroj: Štika 2003.

⁶⁰ Ústav sv. Alžběty v Jablunkově byl zestátněn v roce 1951 a sestry bylo plánováno vystěhovat. Díky jablunkovským občanům, zejména předsedovi MNV v Jablunkově, sestry získaly náhradní zaměstnání. Což znamenalo pracovat na znárodněných klášterních polích. Přesto ještě v roce 1988 proběhl poslední pokus sestry z Jablunkova přestěhovat. Kupříkladu v Horní Suché pak nedovolil MNV zřízení modlitební místnosti Jednotě bratrské. V roce 1958 totiž ztratili modlitebnu a bohoslužby vykonávali v Karvině, do níž věřící museli dojíždět. Zdroj: Konvent sester Alžbětinek v Jablunkově 2001, SOKA 1959 – 1964.

6 Religiozita české společnosti po roce 1989

Po rigidní státní kontrole v éře totalitního režimu se mohly denominace podílet ve větší míře na společenském životě obyvatelstva. Dnes lze příčinu nynějšího nízkého procenta věřících hledat nejen v předchozím historickém vývoji, ale také v moderním stylu současné společnosti.

Tab. 2: Seznam registrovaných církví a náboženských společností k 1.1 2014

	Církev/ náboženská společnost	Datum registrace, resp.recepce
1.	Apoštolská církev	1989
2.	Armáda spásy	25.9.2013
3.	Bratrská jednota baptistů	1951
4.	Buddhismus Diamantové cesty linie Karma Kagjü	8.6.2007
5.	Církev adventistů sedmého dne	1951(1952-56 odňato)
6.	Církev bratrská	1951
7.	Církev československá husitská	1920
8.	Církev Ježíše Krista Svatých posledních dnů	1. 3. 1990 *
9.	Církev Křesťanská společenství	20.6.2002
10.	Církev Nová naděje	3.9.2009
11.	Církev Nový Život	25.10.2013
12.	Církev řeckokatolická	recepce z Rakouska-Uherska(1950-68 odňato)
13.	Církev římskokatolická	recepce z Rakouska-Uherska
14.	Církev Slovo života	6.8.2010
15.	Církev Svatého Řehoře Osvětitel	27.3.2013
16.	Církev víry	22.5.2012
17.	Církev živého Boha	15.12.2007
18.	Česká hinduistická náboženská společnost	25.11.2002
19.	Česko-bratrská církev evangelická	recepce z Rakouska-Uherska
20.	Evangelická církev a. v. v ČR	recepce z Rakouska-Uherska
21.	Evangelická církev metodistická	1951
22.	Federace židovských obcí v ČR	recepce z Rakouska-Uherska
23.	Jednota bratrská	recepce z Rakouska-Uherska
24.	Křesťanské sbory	1956
25.	Luterská evangelická církev a. v. v ČR	19.1.1995
26.	Mezinárodní společnost pro vědomí Krišny, Hnutí Hare Krišna	21.11.2002
27.	Náboženská společnost českých unitářů	1930
28.	Náboženská společnost Svědkové Jehovovi	1.9.1993
29.	Novoapoštolská církev	1956
30.	Obec křesťanů v České republice	4. 9. 2002
31.	Pravoslavná církev v českých zemích	recepce z Rakouska-Uherska
32.	Ruská pravoslavná církev, podvorje patriarchy moskevského a celé Rusi v České republice	26.5.2007
33.	Slezská církev evangelická a. v.	recepce z Rakouska-Uherska
34.	Starokatolická církev v ČR	recepce z Rakouska-Uherska
35.	Ústředí muslimských obcí	17.9.2004
36.	Višva Nirmala Dharma	14.7.2007

Zdroj: Ministerstvo kultury 2014

6.1 V českých zemích

Náboženské svobody dosáhla Česká republika až po pádu komunistického režimu v roce 1989. Do dnešních dnů jsou třemi největšími náboženskými uskupeními na území České republiky obecně katolíci, evangelíci a husité (Štampach 2008). Kromě těchto tří největších náboženských společenství nedosahují stoupecí ostatních denominací ve sčítání po roce 1991 velkého procenta obyvatel České republiky. V následujícím sčítání je však patrný nárůst těchto menších církví a společenství. Mezi významnější, co do počtu věřících, patří Náboženská společnost Svědkové Jehovovi, Pravoslavná církev v českých zemích a regionální Slezská evangelická církev augsburského vyznání (ČSÚ 2003).

I po roce 1989 se majoritní počet všech věřících přihlásil k Církvi římskokatolické (viz tab. 3).⁶¹ Svůj díl na tom má i fakt, že ostatní věřící náležející k jiným náboženským vyznáním jsou značně konfesně roztrženi. Ve všech cenzech od vzniku samostatné Československé republiky v roce 1918 se na celkovém počtu věřících podílela Církev římskokatolická více než čtyřmi pětinami (ČSÚ 2003).

Velký úbytek věřících po roce 1989 znamenal pro Českobratrskou církev evangelickou (viz tab. 3) postupnou redukci sborů. V některých církvích došlo k poklesu z důvodu náklonosti některých členů k letničnímu hnutí.⁶² významnou činností církve, která byla znovu obnovena, je především pomoc starým a postiženým lidem a znovu se také církev začala projevovat ve školství. Došlo také k obnově existujících církevních staveb, přitom nové byly stavěny zřídka. Rekonstrukce byla mnohdy podporována zahraničními církvemi, sponzory nebo příslušnými městy a obcemi (Nešpor 2009).

V současné době je na území České republiky evidováno celkem 36 registrovaných církví a náboženských společností⁶³ (viz tab. 2).⁶⁴ Z hlediska územní správy byly v 90. letech ustanoveny dvě nové diecéze (viz tab. 5) a to plzeňská v roce 1993 a o tři roky později ostravsko-opavská (Hrudníková 1995).

Teorie sekularizace byla změněna od 70. let 20. století, kdy se naopak stále častěji lze setkat ve světě s pojmem „náboženská deprivatizace“ (Hejna 2010), což by znamenalo obnovu náboženství a jeho návrat do veřejné sféry. V některých regionech totiž nedošlo k úplnému vymýcení náboženství, ale k jeho stagnaci a také naopak růstu. Zdá se však, že Česká republika

⁶¹ Celých 88,9 % všech věřících se přihlásilo ve sčítání z roku 1991 k římskokatolické církvi. Absolutně se jedná o 4 021 385 stoupeců. Zdroj: ČSÚ 2004.

⁶² Kupříkladu sbor v Praze–Holešovicích z církve vystoupil. Zdroj: Nešpor 2009.

⁶³ Činnosti církve a náboženské společnosti mají obvykle obdobné rysy. Pojmenování církve také vystihuje většinu náboženských organizací u nás. Termín náboženské společnosti se používá v našem právním řádu, ale i třeba v religionistice pro náboženské instituce, které naopak od církví, nejsou mezi sebou věroučně a také historicky spřízněné. V praxi se jedná o útvary nekřesťanské (judaismus, hinduismus a islám). Náboženskými společnostmi nazývají sami sebe i organizace, které vznikly na základech křesťanství, ale osobně se za církev nepokládají jako např. Náboženská společnost Svědkové Jehovovi. Zdroj: Jäger 2006.

⁶⁴ V roce 1991 byl jejich počet jen 21. Viz tab. 2.

se tomu dle výsledků cenzů vymyká (Hejna 2010). Sociolog Václavík (2007) se přiklání k názoru, že Češi spíše nedůvěřují tradičním náboženským společenstvím, ale důležitou úlohu pro ně má „neviditelné náboženství“.

Tab. 3: Struktura obyvatel České republiky podle náboženské víry v rozmezí 1991-2011

Ukazatel	1991		2001		2011	
	absolutně	%	absolutně	%	absolutně	%
Věřící celkem	4 523 734	43,91	3 288 088	32,14	2 168 952	20,78
Církev římskokatolická	4 021 385	97,78	2 740 780	45,38	1 082 463	10,37
Církev československá husitská	178 036	1,73	99 103	0,97	39 229	0,38
Českobratrská církev evangelická	203 996	1,98	117 212	1,15	51 858	0,50
Pravoslavná církev v českých zemích	19 354		22 968		20 533	
Ostatní	120 317	1,17	330 993	3,24	33 602	0,32
Osoby bez vyznání	4 112 864	39,92	6 039 991	59,04	3 604 095	34,53
Nezjištěné vyznání	1 665 617	16,17	901 981	8,82	4 662 455	44,67
Obyvatelstvo celkem	10 302 215	100,00	10 230 060	100,00	10 436 560	100,00

Zdroj: ČSÚ 2014a

6.2 Na Těšínsku

Jedním z výrazných specifíků zájmového území Těšínska je participace jejích obyvatel na církevním životě různých církví i sekt. V zájmovém území se nalézají 16 církví a náboženských společností, které jsou registrovány podle Zákona č.3/2002 Sb. Mimo jiné se zde nevyskytuje tak jednoznačná převaha římskokatolického vyznání, jak je tomu v České republice (viz tab. 3, tab. 4). Dalším zajímavým poznatkem je fakt, že i přes svůj převažující průmyslový charakter zvláště severní části, patří území Těšínska k silně nábožensky orientovaným. Hlavně od druhé poloviny 20. století se objevují v náboženství alternativní směry. Jeden z nich má své zastoupení i v zájmovém území. Konkrétně v Karvině byl vystavěn v roce 1996 dům Hnutí Grálu, který se v této organizaci nazývá stánek Světla. Toto hnutí neusiluje o právní registraci. Před pár léty vznikla také v Českém Těšíně starokatolická obec, jež vlastní kapli bratra Rogera. Ta byla vystavěna v objektu, ve kterém se také mimo jiné nachází muzeum, prodejna potravin, hospoda a restaurace (Hnutí Grálu 2014, Starokatolická církev v České republice 2006, Štampach 2008, Vojtíšek 2004).⁶⁵

⁶⁵ V České republice mělo toto hnutí své zastoupení již od roku 1932 v Brně. Zdroj: Vojtíšek 2004.

Tab. 4: Struktura obyvatel Těšínska podle náboženské víry v rozmezí 1991-2011

Ukazatel	1991		2001		2011	
	absolutně	%	absolutně	%	absolutně	%
Věřící celkem	210 525	55,43	163 296	44,80	100 288	29,55
Církev římskokatolická	151 756	39,96	110 004	30,18	42 465	12,51
Církev československá husitská	3 463	0,91	2 232	0,61	890	0,26
Českobratrská církev evangelická	47 693*	12,56	3 049	0,84	1 586	0,47
Pravoslavná církev v českých zemích	632	0,17	364	0,10	146	0,04
Ostatní	6 981	1,84	2 744	0,75	1 432	0,42
Osoby bez vyznání	195 596	51,50	176 743	48,49	95 558	28,16
Nezjištěné vyznání	49 896	13,14	24 471	6,71	143 472	42,28
Obyvatelstvo celkem	379 772	100,00	364 510	100,00	339 359	100,00

Zdroj: ČSÚ 1995, ČSÚ 2010, ČSÚ 2014c

Poznámky: * započítána i Slezská církev evangelická augsburského vyznání

Na základě náboženské struktury obyvatel Těšínska (tab. 4) lze vysledovat ve všech populačních cenzech po roce 1989 vyšší podíl věřícího obyvatelstva, než je tomu v rámci České republiky (tab. 3). Těšínsko má však odlišnou religiózní skladbu obyvatelstva.

Větší zastoupení má v území regionální uskupení Slezská církev evangelická augsburského vyznání (dále jen SCEAV), která je započítána k Českobratrské církvi evangelické v roce 1991 vzhledem k špatné dostupnosti dat (tab. 4). To ovšem názorně deklaruje velkou participaci obyvatelstva Těšínska na této denominaci.

SCEAV však v roce 1991 poznamenaly vnitřní neshody, kdy se oddělila menší část, která se v roce 1995 registrovala jako Luterská evangelická církev augsburského vyznání v České republice. V tomto roce uzavřely obě církve tzv. toleranční prohlášení, jež znamenalo společné užívání budov, které zůstávají majetkem Slezské církve evangelické augsburského vyznání (dále jen SCEAV).⁶⁶ Dnes se hovoří o opětovném spojení. Luterská evangelická církev augsburského vyznání (dále jen LECAV) má zhruba 11 tisíc příslušníků, v jejichž čele stojí biskup a sídlem církevní rady je Bystřice. Nový sbor vznikl také v roce 2003 v Praze. V rozmezí let 1998–2008 došlo k vybudování Luterského centra v Bystřici, které spadá čistě pod tuto novou církev (Ministerstvo kultury 2013, Nešpor 2009, Vojtíšek 2004).⁶⁷

⁶⁶ Toto spoluvlastnictví souvisí s kostely a kaplemi v Bystřici, Českém Těšíně, Hrádku, Karpentné, Košaříkách, Nýdku a Trinci. Zdroj: Nešpor 2009.

⁶⁷ Obě tyto skupiny, LECAV i SCEAV spolu spolupracují v oblasti hospodářské, neboť mají společný církevní majetek. Ale také v rovině duchovní, kdy pořádají společné akce jako např. Alianční týden modliteb, společné bohoslužby v postní pátky, Světový den modliteb ve Francii atd. Zdroj: Sborový zpravodaj/Informator parafialny 2014.

Obr. 4: Kostel Slezské církve evangelické augsburského vyznání v Bystřici
(foto: Lyžbická 2013)

Obr. 5: Luterské centrum Luterské evangelické církve v Bystřici
(foto: Lyžbická 2013)

7 Specifika jednotlivých církví a náboženských společností na Těšínsku

Pro pochopení širších souvislostí jsou níže nastíněny základní charakteristiky těch nejdůležitějších církví na Těšínsku, které jsou zjišťovány v cenzech po roce 1989. Pro samotný obor religiozní geografie je nutné mít aspoň základní povědomí o hlavních náboženstvích. Z důvodu zkoumání jejich závislosti na geografickém rozmístění a poznání okolností, které vedly k rozšíření daného náboženství v oblasti. Důležitý je jejich výzkum také pro zjištění působení místní kultury, jež je dána rozdílnými geografickými podmínkami, což vedlo k četným odchylkám nejen v liturgii, ale projevilo se i v samotné krajině (Kokaisl 2009).

Jedná se o charakteristiku církví a zejména o jejich spjatost s územím České republiky, důraz je kladen především na vývoj ve sčítáních po roce 1989, prostorové hledisko jednotlivých náboženských společenství, historii a jejich vnitřní uspořádání, součástí jsou i zmínky o užívaných objektech.

7.1 Apoštolská církev

Toto uskupení je jednou z mála náboženských společností, jejichž počet od prvního sčítání v roce 1991, kdy měli 1 485 stoupců, vzrůstá. V roce 2001 se jejich počet rapidně rozrostl na 4 565 stoupců. V posledním sčítání už nedošlo k tak velkému nárůstu, k této denominaci se v roce 2011 přihlásilo 4 930 věřících (ČSÚ 2004a, ČSÚ 2014c).

Apoštolská církev je jedinou letniční⁶⁸ církví v České republice, která spadá pod

⁶⁸ Tato denominace patří mezi evangelikální církve tzv. letničního hnutí, které svůj název převzalo z křesťanského svátku mnohdy též zvaného Letnice, jejichž označení se vztahuje na slavnost „Seslání

Světovou letniční konferenci (World Pentecostal Conference) a v evropském prostoru pod Pentecostal European Fellowship. Svůj název vyvozuje od apoštolů jako nejbližších následovníků Ježíše Krista a vychází z letničního hnutí z počátku 20. století, které má svůj původ v USA (Filipi 2008, Štampach 2010, Vojtíšek 2004).

Mezi první skupiny v České republice patřil sbor ze severní Moravy z roku 1910, později vznikly sbory i v Praze, Brně, Kolíně, Čáslavi, Havlíčkově Brodě, Klatovech a na dalších místech. Ale až v roce 1989 získala Apoštolská církev státní uznání (Filipi 2008, Vojtíšek 2004).

Autonomní sbor je základní organizační jednotkou, která je spravována pastorem sboru, druhým pastorem a radou starších. Sbory jsou sdružovány do správních oblastí, které formují samotnou církev. Tu spravuje a zastupuje Rada apoštolské církve, která se skládá z biskupa, zástupců biskupa a dalších členů a jejímž sídlem jsou Albrechtice na Těšínsku. V čele celé církve tedy stojí biskup a jeho 4 zástupci a také Rada církve. Apoštolská církev zaštiťuje i charitativní, misijní a sociální pomoc prostřednictvím Diakonie (Jäger 2006). K roku 2013 bylo zaznamenáno 45 sborů, 58 stanic a 68 diaspor. Sbory církve jsou v území zastoupeny v Bohumíně, Český Těšín, Havířov, Karviná, Orlová a v Třinci (Filipi 2008, Apoštolská církev 2013).

Většinou užívá menší modlitebny, větší stavby jsou zpravidla realizovány zřídka. Jedna taková stavba byla vybudována v letech 1997 až 1999 v Českém Těšíně (Vaverka 2004). Často také pronajímají účelové sály jako např. kino Kosmos v Třinci, které slouží k bohoslužbám každou poslední neděli v měsíci (Apoštolská církev 2013).

Obr. 6: Křesťanské centrum v Českém Těšíně
(foto: Lyžbická 2013)

Obr.7: Sídlo rady církve Apoštolské
v Albrechticích
(foto: Lyžbická 2013)

Ducha svatého“. Tato událost se nachází v Novém zákoně a slaví se 50 dnů po Velikonocích. Zdroj: Jäger 2006.

7.2 Církev adventistů sedmého dne

K roku 1991 se k této denominaci přihlásilo 7 674 věřících, o něco menší počet byl zaznamenán i v posledním sčítání, kdy dosahoval 7 391 obyvatel. V roce 2001 měla naopak nejvíce stoupců a to 9 757 (ČSÚ 2004a, ČSÚ 2014c).

Vznik hnutí je kladen do 60. let 19. století v Severní Americe a zakladatelem byl farmář W. Miller, který dle studia Bible předpověděl brzký druhý příchod Ježíše Krista. Tato víra v Ježíšův příchod se odrazila i v názvu církve.⁶⁹ První sbor vznikl v Praze roku 1902 a dnes má na území České republiky 157 sborů (Církev adventistů sedmého dne 2013, Vojtíšek 2004).

Sbor, nejnižší stupeň správy tohoto společenství, je organizačním společenstvím jednotlivých věřících. A v zájmovém území se jich nalézá 13.⁷⁰ Společenství sborů ve státě nebo území se označuje jako sdružení. Vyšším organizačním stupněm je Česko-Slovenská unie, která spojuje České, Moravskoslezské a Slovenské sdružení. Posledním článkem správy této církve je Generální konference, jež sjednocuje všechny unie po celém světě (Církev adventistů sedmého dne 2013, Filipi 2008).

Domy, které se staly součástí této církve, mají zachován původní civilní ráz běžné zástavby. Odlišnost u nových moderních modliteben je patrná, ale přesto tyto nově řešené stavby nemají nějaký charakteristický sakrální výraz. Interiér pak bývá zpravidla jednoduchý (Rozehnalová, Tomíšková 1995).

Obr. 8: Modlitebna církve adventistů sedmého dne v Českém Těšíně
(foto: Lyžbická 2013)

Obr. 9: Modlitebna církve adventistů sedmého dne v Karvině
(foto: Lyžbická 2013)

⁶⁹ Z latinského *advenio* čili příchod. Zdroj: Jäger 2006.

⁷⁰ V Bohumíně, Bystřici, Českém Těšíně, Dětmovicích, Havířově-Suché, Havířově-Šumbarku, Karviné, Komorní Lhotce, Návsi, Orlové, Třinci-Dolní Lištné, Třinci-Lyžbicích a Třinci-Oldřichovicích. Zdroj: Církev adventistů sedmého dne 2013.

7.3 Církev československá husitská

V roce 1991 se k této denominaci přihlásilo 178 036 osob, což je skoro pětkrát více obyvatel než tomu bylo v posledním cenzu z roku 2011. I přes nízkou vypovídací hodnotu posledního sčítání byl vysoký pokles patrný již v cenzu z roku 2001, v němž počet věřících dosahoval 99 103 osob, což činí jen polovinu oproti roku 1991 a jen 1 % obyvatelstva České republiky (ČSÚ 2004a, ČSÚ 2014c).

Tato národní církev vznikla v roce 1920 a vycházela z reformního hnutí katolického duchovenstva po první světové válce. Z počátku spolupracovala se srbskou pravoslavnou církví a později se s ní část jejich členů inklinujících více k pravoslaví sjednotila, jednalo se především o skupinu věřících nacházejících se na Olomoucku. Původní označení Církev československá bylo pozměněno v roce 1971 na současný název Církev československá husitská, aby zdůraznili svůj odkaz na Husa a celou českou reformaci (Vojtíšek 2004).

Z hlediska organizační správy se tato církev vyděluje na diecéze a farnosti, které jsou základními organizačními jednotkami vedených duchovními⁷¹ a kazateli. Diecézí se na našem území nachází 5 a v jejich čele je diecézní rada a biskup⁷². Patriarchu jako nejvyšší hlavu této denominace volí nejvyšší orgán a to církevní sněm. Větší zastoupení má tato církev v Čechách, v zájmovém území se nachází čtyři farnosti a to: Karviná, Orlová-Doubrava, Petřvald u Karviné a Rychvald, které spadají pod diecézi v Olomouci (Církev československá husitská 2013, Filipi 2008).

Jako častý sakrální prvek Církve československé husitské jsou moderně řešené kostely, které často připomínají svým vzhledem sborové domy. Kromě bohoslužebného sálu jsou zde vyčleněny i vedlejší přednáškové a klubovní místnosti se šatnami, kanceláři a byty. Výrazným prvkem těchto staveb bývá nápadná věž. V místě kazatelské stanice je možné se setkat s modlitebnami, které se adaptovaly z funkčně různých objektů (Rozeňalová, Tomášková 1995).

7.4 Církev římskokatolická

V cenzu z roku 1991 se k této církvi přihlásilo 4 021 385 stoupenců, v následujících sčítáních je však viditelný rapidní pokles věřících. K nejnovějšímu sčítání v roce 2011 dosáhl počet vyznavačů římskokatolického náboženství toliko 1 082 463 (ČSÚ 2004a, ČSÚ 2014c).

Tato denominace, jež vyvozuje svoje založení od novozákonního působení Ježíše Krista, je největší složkou křesťanství, která se dále skládá i z různých církví východních. Jednou z nich je i Církev řeckokatolická.

Hlavou církve je římský biskup a nástupce apoštola sv. Petra, papež. Ekumenický koncil je pak nejvyšším shromážděním, které určuje právo a věrouku (Jäger 2006). Vnitřní

⁷¹ Faráři nebo je někdy duchovní správa svěřená administrátorovi. Zdroj: Jäger 2006.

⁷² Diecéze se nalézají v Praze, Hradci Králové, Plzni, Olomouci a Brně a jedna diecéze se vyskytuje i v Bratislavě na Slovensku. Zdroj: Filipi 2008.

uspořádání římskokatolické církve je koncipováno na hierarchickém základě, které se utvořilo z organizace feudalismu. Diecéze, se jako hlavní církevní správní jednotka, dále vyčleňovaly na nižší správní útvary, které se měnily v průběhu věků a podle specifík dané lokality. V dnešní době se z diecézí vydělují vikariáty, které v moravské církevní provincii nesou označení děkanáty. Ty se dále dělí na farnosti⁷³, které jsou vždy součástí některé z diecézí (Hledíková, Janák, Dobeš 2007, Vojtíšek 2004). Na území České republiky se v současnosti vyskytují dvě provincie, které v sobě sdružují dvě arcidiecéze a šest diecézí (viz tab. 5). Českou církevní provincii tvoří arcidiecéze pražská, diecéze českobudějovická, královehradecká, litoměřická, plzeňská a pod moravskou církevní provincii spadá arcidiecéze olomouckou, diecéze ostravsko-opavská a diecéze brněnská. Další částí celé katolické církve je Apoštolský exarchát⁷⁴. Jedná se o církevní instituci, která zahrnuje řeckokatolíky⁷⁵ žijící na území České republiky (Katolická církev v České republice 2013). Mimo toto územní členění existují v Římskokatolické církvi i další struktury, jedná se hlavně o řeholní řády a kongregace, jež se v České republice vyskytují v hojném počtu a dále se vydělují na mužské a ženské (Jäger 2006).

Užívané stavby této církve patří mezi nejrozšířenější stavby u nás a jsou charakterizovány v kapitole *Sakrální stavby*, která se zabývá zejména jejich historickým vývojem.

Tab. 5: Organizační struktura římskokatolické církve

	Arcidiecéze/diecéze	Vznik	Rozloha (km ²)	Počet vikariátu/děkanátů	Počet farností
Česká církevní provincie	Arcidiecéze pražská	1344	8 590	14	140
	Diecéze českobudějovická	1785	12 500	10	361
	Diecéze královehradecká	1664	11 650	14	265*
	Diecéze litoměřická	1655	9 380	10	437
	Diecéze plzeňská	1993	9 236	10	72
Moravská církevní provincie	Arcidiecéze olomoucká	1777	10 018	21	418
	Diecéze brněnská	1777	10 597	20	449**
	Diecéze ostravsko-opavská	1996	6 150	11	276

Zdroj: Katolická církev v České republice 2013, vlastní zpracování

Poznámky: * navíc dvě samostatné duchovní správy

** navíc jedna exemptní farnost

⁷³ „Farnost je určité, natrvalo zřízené společenství křesťanů v místní církvi, svěřené pod vedením diecézního biskupa do pastorační péče faráři, jako jejím vlastnímu pastýři.“ Kodex kanonického práva 1994 (kánon 515, §1).

⁷⁴ Papež Jan Pavel II. jej ustanovil v roce 1996. Zdroj: Vojtíšek 2004.

⁷⁵ Toto označení nesou od konce 18. století. Tato denominace má svůj původ ve snaze římskokatolické církve o překonání rozkolu a o celkovou unifikaci s některými východními církvemi. Po roce 1989 dosahoval jejich počet ve sčítáních něco přes 7 000 příslušníků v 25 farnostech. Zdroj: ČSÚ 2004, Vojtíšek 2004.

7.5 Českobratrská církev evangelická

V cenzu 1991 deklarovalo 203 996 osob svou příslušnost k této církvi a stejně jak i u ostatních denominací došlo v následujících letech k velkému úbytku jejich stoupenců. Přesto i na základě sčítání 2011, kde se k ní hlásilo 51 858 obyvatel, se stále jedná o největší evangelickou církev na našem území (ČSÚ 2004a, ČSÚ 2014c).

Tato církev vznikla v roce 1918 z obou českých sborů tolerovaných protestantských církví a to evangelické církve augsburského vyznání a evangelické církve helvetského vyznání, jež tvořila většinu⁷⁶. Díky tzv. přestupovému hnutí byly jejich počty nepatrně navýšeny, více však přecházeli věřící k Církvi československé (Kadlec 1987).

Jedná se o církev, která přebírá ideje z české reformace, husitství, utrakvismu a jednoty bratrské. Po roce 1989 došlo k významnému rozvinutí charitativní a sociální práce, došlo k zřízení několika základních, středních a vyšších odborných škol. Spadá pod ní rovněž významná křesťanská charitativní organizace Diakonie Českobratrské církve evangelické (Vojtíšek 2004).

Organizačně ji na nejvyšší úrovni zastupuje šestičlenná synodní rada, kterou vybírá shromáždění volených delegátů ze všech seniorátů. V jednotlivých regionech se nalézají senioráty, kterých je nyní v České republice 14 a jedná se o sdružení sborů. Sbory jsou základní jednotkou církevní správy. Stará se o ně kazatel, což může být muž či žena. V zájmovém území se nachází sbor v Českém Těšíně a Orlově, které spadají pod seniorát moravskoslezský (Českobratrská církev evangelická 2014, Filipi 2008, Jäger 2006).

Vzhledem ke spojení obou evangelických církví má Českobratrská církev evangelická značné množství staveb ve svém vlastnictví. Mnohé starší objekty se nacházejí pod památkovou ochranou, u novějších staveb realizovaných po roce 1918 došlo v církevním prostoru ke spojení obou pojetí. V rámci ní existuje Jeronýmova jednota, která se věnuje renovacím a celkově stavbám a zařízením církevních budov. Při stavbě nových objektů byla snaha zachovat určité charakteristiky evangelických případně bratrských sborů a také snaha o návaznost na dřívější historické stavby (Vojtíšek 2004, Rozehnalová, Tomášková 1995).

⁷⁶ Nepřičlenily se německé evangelické sbory, které vytvořily samostatnou Německou evangelickou obec. Zdroj: Filipi 2008.

Obr. 10: Evangelický sbor a.v. ČCE v Českém Těšíně
(foto: Lyžbická 2013)

7.6 Náboženská společnost Svědkové Jehovovi

Nynější stav vyznavačů této organizace je 13 069⁷⁷. V cenzu z roku 1991 dosáhli jejich stoupenci o něco většího množství a to 14 575. Naopak nejvyššího počtu dosáhli v roce 2001, kdy se k této denominaci přihlásilo 23 162 obyvatel (ČSÚ 2004a, ČSÚ 2014c).

Příslušníci Náboženské společnosti Svědkové Jehovovi⁷⁸ se pokládají za hlasatele brzkého příchodu Božího království na obnovené Zemi a zabývají se stanovením data Ježíšova příchodu. Jedním z vykladačů byl také Russell, který se stal zakladatelem tzv. badatelů Bible, což bylo neformální sdružení čtenářů jeho časopisů a stoupenců jeho učení. Po roce 1925 došlo ke sjednocení tohoto původně čtenářského hnutí pod Rutherfordem, který jej v roce 1931 přejmenoval na Svědkové Jehovovi. Tento muž je zodpovědný také za novou hierarchickou organizační strukturu. (Vojtíšek 2004).

Počátky tohoto hnutí v českých zemích lze vysledovat již do období před první světovou válkou v souvislosti s hlásáním katastrofických předpovědí. V poválečném období byl počet jejich stoupenců přes dva tisíce, po roce 1948 však měl nový režim snahu o likvidaci této organizace, ale postupem doby byla komunistickou vládou trpěna náhradou za poskytování informací. V roce 1993 se stala registrovanou náboženskou společností v České republice. Nejdůležitějším prostředkem této Náboženské společnosti Svědkové Jehovovi jsou studijní publikace, které pro ně mají platnost Božích příkazů (Vojtíšek 2004).

Ústředím této náboženské společnosti je tzv. vedoucí sbor v newyorském Brooklynu, z něhož jsou ostatní spravováni prostřednictvím odboček, která se nachází u nás pouze v Praze. Nejnižšími jednotkami jsou sbory a nyní se jich v celé České republice nalézá více než 230. Na

⁷⁷ Stav ke sčítání v roce 2011. Zdroj: ČSÚ 2014c.

⁷⁸ Název pochází od jejich označení pro Boha, kterého nazývají „Jehova“. Zdroj: Vojtíšek 2004.

území Těšínska se sbory nalézají v Bohumině, Českém Těšíně, Havířově (na dvou místech), Karviné, Návsí, Orlové a v Třinci (Svědkové Jehovovi 2014, Vojtíšek 2004).

V rámci své organizace užívají spíše menší modlitebny⁷⁹, které většinou nevybočují z běžné zástavby (Rozeňalová, Tomášková 1995).

Obr. 11: V pozadí Sál království v Návsí
(foto: Lyžbická 2013)

Obr. 12: Sál království v Třinci
(foto: Lyžbická 2013)

7.7 Pravoslavná církev v českých zemích⁸⁰

Ve třech cenzech konaných po roce 1989 se standardně počet věřících této denominace podílí 0,2 % na celkovém počtu obyvatel České republiky. Největšího počtu 22 968 věřících bylo dosaženo ve sčítání z roku 2001, v ostatních cenzech se pohybují jeho stoupenci okolo 20 000 (ČSÚ 2004a, ČSÚ 2014c).

Na našem území tato Pravoslavná církev v českých zemích a na Slovensku je autokefální⁸¹ církví, jež své kořeny hledá v prvních stoletích křesťanského letopočtu a počátek vidí v seslání Ducha svatého na apoštoly⁸². Postupný rozdílný vývoj západní a východní části církve se vyhroutil v roce 1054, kdy došlo k tzv. Velkému schizmatu, což znamenalo rozdělení na východní a západní křesťanství. Pravoslaví se skládá z 15 samostatných církví, jež vytvářejí jedno společenství vzájemným uznáváním (Vojtíšek 2004). Na našem území se pravoslaví hlásí k odkazu sv. Cyrila a Metoděje, k jehož rozmachu došlo na konci 19. století v souvislosti s idejemi slovanské vzájemnosti a také díky pravoslavným přistěhovalcům. Ale k většímu rozvoji došlo až v roce 1922, kdy se jí dostalo státního uznání nově vytvořeného státu a také v souvislosti s odklonem od římskokatolické víry mnohých věřících. Mezi její stoupence patřili

⁷⁹ Tzv. sály království.

⁸⁰ Takto je zapsaná v Rejstříku registrovaných církví a náboženských společností Ministerstva kultury. Viz Ministerstvo kultury 2014.

⁸¹ Samostatná.

⁸² Označení pravoslaví lze spíše chápat ve smyslu pravé oslavy, v mnohém je bližší ke katolicismu, než reformované církve. Zdroj: Vojtíšek 2004.

především starší příslušníci a mnozí pravoslavní legionáři, kteří přišli z Ruska. Po druhé světové válce pak navrátili volynští Češi, nyní se jedná především o cizince (Boháč 1999, Vojtíšek 2004).

Pravoslavná církev je v České republice zastoupena dvěma oblastmi, tj. eparchiemi, vedenými biskupy. V čele církve je arcibiskup pražský z eparchie Pražské, další eparchií je Olomoucko – brněnská. Tyto oblasti se dále dělí na protopresbyteráty, kterých je celkem 12. Nejmenší jednotkou jsou farnosti vedené duchovními správci⁸³. V zájmovém území se nenachází žádná farnost této denominace (Pražská pravoslavná eparchie 2013).

Pravoslavné kostely či chrámy jsou charakteristické typickými cibulovitými věžičkami. V 50. letech převzala mnohé kostely od řeckokatolické církve, o jejichž likvidaci se pokusil komunistický režim. Po sametové revoluci byla nucena část vrátit. V Karlových Varech je situován jeden z nejvýznamnějších mimopražských chrámů, který spadá pod ruskou pravoslavnou církev (Boháč 1999).

7.8 Slezská církev evangelická augsburského vyznání

Nynější počet věřících dosahuje k poslednímu cenzu hodnoty 8 158.⁸⁴ Nejvíce stoupenců měla v prvním sčítání po roce 1989, kdy se k této denominaci přihlásilo 33 130 osob, v roce 2001 již byla vzhledem k 14 020 přívržencům patrný pokles věřících o více než polovinu (ČSÚ 2004a, ČSÚ 2014c).

Tato veskrze regionální církev byla vytvořena v roce 1920 spojením 6 slezských evangelických luterských sborů a povstala z tajných protestantských vyznavačů ve Slezsku na počátku 18. století (Rozeňalová 1995). Státního uznání se jí pod názvem Augsburská evangelická církev ve východním Slezsku v Československu dostalo v roce 1923. Její nynější název byl přijat v roce 1950 (Jäger 2006).

V jejím čele je církevní rada, jenž sídlí v Českém Těšíně, a které se zodpovídá nejvyšší představený biskup. Velkou část tvoří obyvatelé polské národnosti, bohoslužby jsou však konány jak v českém, tak polském jazyce. V území působí její charita Slezská diakonie. Církev je rozdělena do 5 seniorátů se sídly v Jablunkově, Českém Těšíně, Frýdku-Místku, Ostravě a Třinci, které sdružují 20 početných farních sborů, které jsou základní organizační jednotkou (SCEAV 2013). Mezi další správní jednotky církve se řadí filiální sbor, kazatelská a misijní stanice (Jäger 2006). Základem bohoslužeb je hlavně kázání, důraz je kladen také na biblickou výuku a vzdělávání laických pracovníků (Rozeňalová 1995).

Převážná část kostelů pochází z doby toleranční a pozdějších dob, ale nalezneme mezi nimi i stavby novodobé. V interiéru se projevuje zejména jeho střídmost. Mezi další stavby patří

⁸³ Větší podíl farností se nalézá v Podkrušnohoří, na Žatecku, Tachovsku a Olomoucku, kde bylo ustanoveno detašované pracoviště prešovské bohoslovecké fakulty. Nedaleko se nachází významné Gorazdovo cyrilometodějské středisko ve Vilémově. Zdroj: Pražská pravoslavná eparchie 2013, Vojtíšek 2004.

⁸⁴ Stav ke sčítání v roce 2011. Zdroj: ČSÚ 2014c.

filiální kaple pro pobožnost v diasporních částech sboru (Rozehnalová, Tomíšková 1995). Na místech, kde se kdysi tajně scházeli v tzv. lesních kostelích, jsou dnes umístěny pamětní desky (SCEAV 2013).

Obr. 13: Kostel SCEAV v Třanovicích
(foto: Lyžbická 2013)

Obr. 14: Kostel SCEAV v Třinci
(foto: Lyžbická 2013)

8 Judaismus na Těšínsku a jeho vnější projevy

Vzhledem k několika židovským památkám v oblasti, které se dochovaly i do dnešní doby bude zahrnuta v této práci i stručná charakteristika projevů judaismu v území.

Své počátky klade judaismus do doby kolem roku 1 200 př. n. l., kdy Mojžíš vyvedl Židy z egyptského zajetí a za jeho zakladatele jsou označovány biblické osobnosti Abraham a jeho potomci Izák a Jákob. Toto vyznání vychází ze souboru náboženských, kulturních, politických, filosofických a etických zásad pravděpodobně z počátku 2. tisíciletí př. n. l. (Jäger 2006, Vojtíšek 2004).

Židovské náboženské obce patří a vždycky také patřily mezi základní organizační jednotky, jejichž množství a rozmístění se v souvislosti s migrací měnily. Ústředním orgánem je Federace židovských obcí v České republice, která seskupuje 10 židovských obcí a 10 přidružených židovských organizací. Nyní je nejbližší pro oblast Těšínska Židovská obec v Ostravě (Federace židovských obcí v ČR 2014, Jäger 2006).

Synagoga slouží jako bohoslužebný prostor židovského náboženského ritu, v širším pojetí je střediskem náboženského a duchovního života, vzdělávání a místo rozhodování o veřejných záležitostech židovské obce⁸⁵ (Klenovský 2001). Měla by převyšovat ostatní stavby a také jsou pro ni nepostradatelná okna. Na našem území má často podobu dvoupodlažní stavby obdélného půdorysu. Synagogy jsou charakterizovány z důvodu častých požárů a jiných

⁸⁵ Synagoga je brána jako náhrada původního jeruzalémského Šalamounova chrámu, jenž byl zničen za válek s Římany. Zdroj: Rozehnalová, Tomíšková 1995.

katastrof vícero stavebními slohy. Každá židovská obec spravovala také hřbitov, jehož součástí byly i doprovodné stavby jako obřadní síň, domek hrobníka, márnice, vozovna, sklad rakví (Rozehnalová, Tomíšková 1995).

Na našem území se trvalá přítomnost Židů předpokládá již od 10. století (Vojtíšek 2004). Ale o židovském obyvatelstvu v období středověku na území Těšínska neexistují žádné zprávy, v době knížectví byli v zájmovém území spíše přítomni jen sporadicky. Uvádí se, že až do 16. století se Židé ve Slezsku takřka nevyskytovali. Více se Židé usazovali v rozvinutějším knížectví opavském. Počet Židů vzrostl po vyhlášení tolerančního patentu. Ale až v zákoně z roku 1848, jim byla přiznána občanská rovnoprávnost, jež zapříčinila stěhování z uzavřených ghett do jiných částí měst a Ostravy, která jim byla do té doby zapovězena (Klenovský 2001). Vlivem industrializace, která byla intenzivnější právě na Těšínsku, se zde více začali usazovat Židé (Šlíz 2001). Početnější židovské osídlení se v zájmovém území nacházelo v Těšíně, Jablunkově a Fryštátu, v těchto třech městech se nalézaly i náboženské školy. Značná část židovského obyvatelstva byla koncentrována ve městech, zejména v severní části zájmového území (Spyra 2001). K protižidovským bouřím došlo na území Těšínska již v roce 1937. Po vzniku Protektorátu Čechy a Morava procházeli zájmovým územím židovští uprchlíci směřující do ciziny. Značnou část Židů z Těšínska tragicky postihla genocida za druhé světové války. Většina z mála přeživších se v zájmovém území neměla k čemu vracet, proto zanedlouho převážně emigrovali nejčastěji do Palestiny a do USA (Borák 2001, Spyra 2013).

S ohledem k omezenému pobytu Židů ve Slezsku žilo celkově na území Těšínska poměrně málo stoupenců Mojžišovy víry. Židovské komunity se utvořily až v pozdějších letech, přesto nalezneme dodnes židovské památky na několika místech. V Bohumíně, v němž jsou židé přítomni od poloviny 19. století, se dochovala budova židovské školy, která funguje nyní jako základní umělecká škola a hřbitov. Náhrobky byly v roce 1994 přemístěny a obřadní síň převzali adventisté sedmého dne. Do dnešních dnů se nedochovala synagoga maursko-orientálního stylu, která byla zbořena nacisty (Klenovský 2001, Spyra 2004).

V Českém Těšíně, jako levobřežní částí starobylého Těšína s bohatou židovskou historií, se nachází hned několik stop židovského osídlení, které zde bylo již od 18. století (Klenovský 2001). Počet židů vzrostl v souvislosti s výstavbou Košicko-bohumínské dráhy a nádraží vybudované právě na levém břehu řeky Olše. Z této levé části vzniklo v roce 1920 nové české město Český Těšín, které však nemělo vlastní židovské náboženské sídlo, synagogu ani hřbitov. Až na jednu výjimku byly všechny židovské kulturní objekty situovány v nynější polské části města. Tím objektem byla modlitebna v dnešní ulici Odboje, jež vystavěla skupina Schomre Schabos⁸⁶. Toto ortodoxní sdružení bylo jedním z mnoha, které bylo ve městě přítomno. Významné postavení této modlitebny pokleslo spolu s vystavěním nové synagogy

⁸⁶ Strážci šabatu. Zdroj: Spyra 2004.

v roce 1928, v modlitebně nadále sídlila škola náboženství a hebrejštiny. Vlastnil ji představený sdružení obchodník Moses Lóbl May, jehož jméno lze dodnes spatřit na této bývalé modlitebně. Synagogu Schomre Schabos zachránilo před zničením nacisty její umístění mezi řadovými domy. Nyní se zde nachází sídlo polského svazu ke kulturní činnosti, redakce polského časopisu Zwrot. Další dvě synagogy z let 1928-1929 na ulici Alšově a synagoga z let 1932-1933 byly nacisty zbořeny. Zesnutí byli až do roku 1926, kdy jim byla vyčleněna část na nově otevřeném komunálním hřbitově, převáženi přes hranice. Dnes se zde nachází jen několik zbylých náhrobků, k poslednímu pohřbu došlo v roce 1986. V samotném pohřebním domě se nalézá sklad rakví (Spyra 2004).

První písemná zpráva o židovské rodině v Jablunkově pochází již z roku 1737, ale až od 2. poloviny 19. století je zde patrné větší osídlení. Náboženský spolek vzhledem ke své nevelké velikosti provozoval jen modlitebnu, která se v průběhu let vyskytovala na několika místech. Tento židovský modlitební spolek byl součástí náboženské obce Těšín.⁸⁷ Hřbitov byl vystavěn až v roce 1908 vedle křesťanského hřbitova, do té doby byli zesnutí pochováni v Těšíně. Bývalá márnice dnes slouží k obchodním účelům a hřbitov s asi 40 novodobými náhrobky, jenž byl nacisty zdemolován, byl později v roce 1997 upraven (SOKA Frýdek-Místek 1998).

Naopak v Třinci se vyskytovala jedna z nejmladších židovských komunit u nás, Židé zde přicházeli až s rozvojem zdejších železáren v 19. století. Dodnes se však nedochovala synagoga z let 1929-1930, kterou nacisté zničili.

Posledním místem se stopami Židů je město Orlová, ve kterém je jejich přítomnost zaznamenaná od poloviny 19. století. Bohužel však obě synagogy, reformovaná z let 1903-1905 a ortodoxní z roku 1923 byly nacisty zničeny a také již neexistuje moderní obřadní síň z počátku 20. století. Nyní se zde nachází 40 novodobých náhrobků, z nichž některé byly převezeny ze zrušeného hřbitova v Karviné. Obětím nacistické rasové perzekuce byl postaven památník z roku 1956 (Klenovský 2001).

Obr. 15: Původní podoba židovské márnice v Jablunkově
(zdroj: Muzeum Těšinska)

Obr. 16: Nynější podoba židovské márnice v Jablunkově
(foto: Lyžbická 2013)

⁸⁷ Od roku 1920 Český Těšín. Zdroj: Kuča 1996.

9 Organizační struktura katolické církve

Zájmová oblast spadá z hlediska římskokatolické církve pod Diecézi ostravsko-opavskou se sídlem v Ostravě, která byla ustanovena 30. května 1996 Janem Pavlem II. Nová diecéze byla vyčleněna z arcidiecéze olomoucké, pod kterou spadala od roku 1977 (Hrudníková 1995). Prvním biskupem byl ustanoven dosavadní pražský světící biskup Mons. F. V. Lobkowicz, O. Praem, který dříve působil v pastoraci ve Frýdku. Území nově zřízené diecéze se dále vyděluje na 11 děkanátů: Bílovec, Bruntál, Frýdek-Místek, Hlučín, Jeseník, Karviná, Krnov, Nový Jičín, Ostrava a Opava. Pro potřeby diplomové práce jsou zásadní děkanát Frýdek a Karviná. Z důvodu četné polské menšiny, která se v území nachází, je zaváděna při bohoslužbách i polština. Proto je kladen důraz na duchovní správce, kteří musí ovládat tuto dvojjazyčnost. Děkanát Karviná se skládá z 22 farností (viz obr. 17), které se všechny nachází ve vymezeném území Těšínska. Z těchto farností je 5 spravováno tzv. *excurrando*⁸⁸ a v současnosti sídlí děkan ve farnosti Starý Bohumín. Jižněji lokalizovaný děkanát Frýdek, co do počtu věřících jeden z největších, má pod svou správou celkem 19 farností. Na území „užšího“ vymezení Těšínska se jich vyskytuje 10. *Excurrando* jsou spravovány 3 a sídlem děkanátu je nyní farnost v Hnojníku⁸⁹ (Boháč 1999, Hrudníková 1995, Ramík ú.s.).

Ještě dříve spadaly katolické fary v celém Těšínském Slezsku pod biskupství a od roku 1930 pod arcibiskupství ve Vratislavi⁹⁰, které vlastnilo v Českém Těšíně generální vikariát. Toto arcibiskupství bylo centrem katolické církve ve Slezsku. Po rozdělení Těšínska v roce 1920 byl ustanoven pro československou část východoslezský arcibiskupský komisariát.⁹¹ Těšínský generální vikář,⁹² který sídlil v nyní polské části, ji spravoval až do roku 1926, od té doby byl polský díl součástí nově vytvořené katowické diecéze (Boháč 1999). V roce 1921 se na území celého československého Těšínska hlásilo 70,73 % všech žijících obyvatel k římskokatolickému vyznání (Szymbeczek 2004). Roku 1938 došlo k obsazení Záolží polskou armádou, v následujícím roce připadlo Německu a pod správu vratislavského arcibiskupa. Zbylé části Těšínska spadaly pod správu olomouckého arcibiskupství. Po druhé světové válce postoupil

⁸⁸ Znamená to, že tato farnost je spravována z jiné farnosti na dálku a kněz z jiné farnosti, kde mu byla svěřena funkce faráře nebo administrátora, do této farnosti dojíždí na pravidelné bohoslužby a jiná setkání s věřícími. Patří sem z děkanátu Karviná farnosti: Doubrava, sv. Markéty Havířov–Bludovice, Horní Suchá, Karviná–Doly a Louky nad Olší. Zdroj: Hrudníková 1995, Ramík ú. s.

⁸⁹ Jedná se o Římskokatolické farnosti: Bruzovice a Janovice, které nespádají do zájmového území. Poslední je farnost Střítež u Českého Těšína, která náleží do Těšínska. Zdroj: Ramík ú. s.

⁹⁰ Pod ně spadala i jesenícká část. Toto území spolu s Těšínskem zůstalo českým zemím po prohrané první slezské válce v roce 1742. Od roku 1771 podléhala biskupskému generálnímu vikáři, který se usídlil v Těšíně v roce 1891. Zdroj: Bartoš a kol. 1966, Szymbeczek 2004.

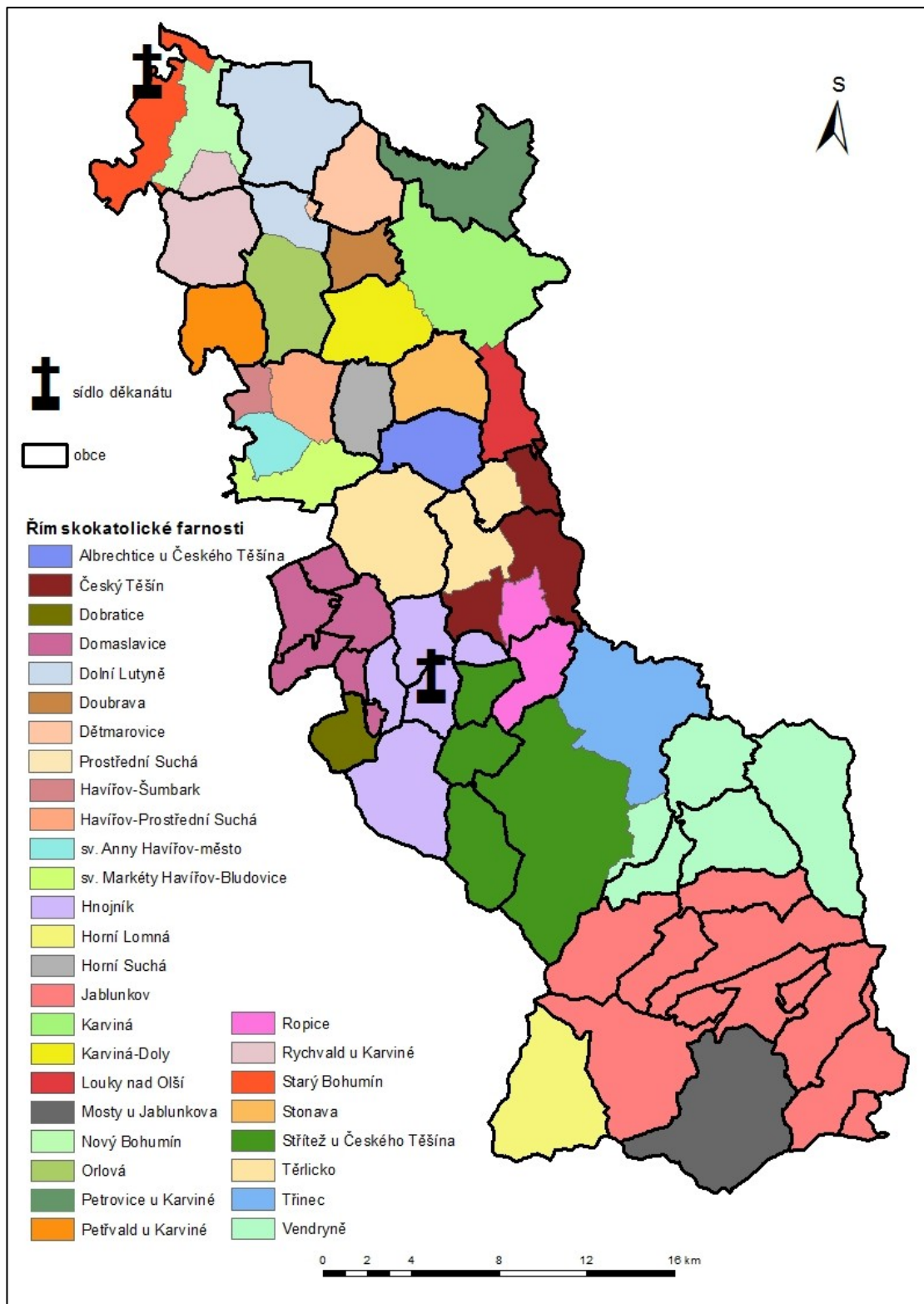
⁹¹ Tvořilo jej 5 arcikněžství: Frýdek, Fryštát, Jablunkov, Karviná a Slezská Ostrava. Zdroj: Szymbeczek 2004.

⁹² Biskupův zástupce pro správní agendu diecéze. Těšínský generální vikář jakožto správce části diecéze, která se vyskytovala na území jiného státu, měl některé trvale svěřené pravomoce. Zdroj: Bartoš a kol. 1966.

papež Pius XIII. komisariáty na apoštolskou administrativu⁹³. Stalo se tak až v roce 1947 s cílem, aby již hlavní církevní představitel nesídlil mimo Československo.⁹⁴ V plánu bylo rovněž povýšení Ostravska spojeného s Opavskem na biskupství. Ovšem díky nastupujícímu totalitnímu režimu byl vznik nové diecéze zmařen. Malé územní změny nastaly v 2. polovině 20. století, kdy zanikla farnost v Konské a její území bylo včleněné pod farnost Třinec (Boháč 1999, Děkanát Frýdek, Jirásek 2011, Szymeczek 2004).

⁹³ Část diecéze, která byla vyňata na základě přímého pověření papežské kurie. Zdroj: Bartoš a kol. 1966.

⁹⁴ Až roku 1978 byly státní hranice vyrovnány s hranicemi diecézními. Zdroj: Jirásek 2011.

Obr. 17: Jednotlivé římskokatolické farnosti zájmového území
 (Zdroj: Arc ČR ESRI I, Boháč 1999, Diecéze ostravsko-opavská, Krajzl ú. s., Ramík ú. s., vlastní zpracování v ArcGIS 10)

10 Kulturní krajina a kulturní dědictví

V posledních 20 letech lze zaznamenat vzrůstající zájem o sociální a kulturní témata hlavně na poli anglosaské geografie (Crang 2009, Hampl, Dostál & Drbohlav 2007). Dle Cranga (2009) můžeme spíše identifikovat pojem „kulturalizace“, než vymezovat samostatnou subdisciplínu kulturní geografie, neboť se prolíná do různých odvětví geografie. Vzhledem k interdisciplinárnímu konceptu samotné krajiny existuje několik různých přístupů k jejímu studiu. Narůstá důležitost krajiny jako určité formy dědictví, které má celou škálu hodnot.⁹⁵ Vyčleňování na dědictví přírodní a kulturní ovlivňuje také její ochranu a samotné vnímání (Heřmanová 2009).

Česká republika se řadí mezi kulturní krajiny, které jsou charakterizovány velkým množstvím náboženských symbolů především ve formě drobných sakrálních staveb. Posvátné struktury jsou dominantními rysy krajiny zvláště ve venkovských oblastech, kde hrají také výraznou roli při formování venkovského prostoru a jeho identit (Havlíček, Hupková 2013). Tyto sakrální prvky jsou mnohdy jedinými významnými stavbami na venkově, a proto se často objevují na místních pohlednicích nebo na stránkách jednotlivých obcí. Jejich zachování má tedy i turistický význam a zvyšuje atraktivitu a rozmanitost obce.

Část sakrálních staveb v zájmovém území náleží pod nemovité kulturní památky, které patří mezi nejznámější skupinu z celého památkového fondu České republiky. Tyto stavby náleží do Ústředního seznamu kulturních památek České republiky, který eviduje Národní památkový ústav.⁹⁶ Památková péče přísluší k jedné z nejvýznačnějších institucionalizovaných praxí, které se zabírají přímo péčí o krajinné dědictví. Zároveň s dalšími částmi památkového fondu České republiky jsou nemovité kulturní památky chráněny Zákonem č. 20 /1987 Sb., o státní památkové péči. Mimo jiné se zde řadí i značné množství církevních staveb a také tzv. drobné stavby, což jsou zejména kapličky, Boží muka, ale také exteriérové sochy, sousoší a jiná sochařská díla. Majetkové poměry doznaly po roce 1989 několika změn, kdy se některé objekty dostaly do soukromého vlastnictví. Přesto je většinovým vlastníkem Národní památkový ústav spolu s obcemi (Mockovčíáková 2005, Národní památkový ústav b).

Rozdíl v zájmovém území spočívá nejen v množství těchto objektů, které jsou hojněji zastoupeny v severní části, ale také v době, kdy byly zapsány do státního seznamu (viz obr.18). Větší ohrožení památek z důvodu devastace území důlní těžbou a dalšími průmyslovými aktivitami hrozí právě zejména obcím z okresu Karviná, ve které se nachází většina evidovaných staveb. Velká část významných historických památek nacházejících se v území

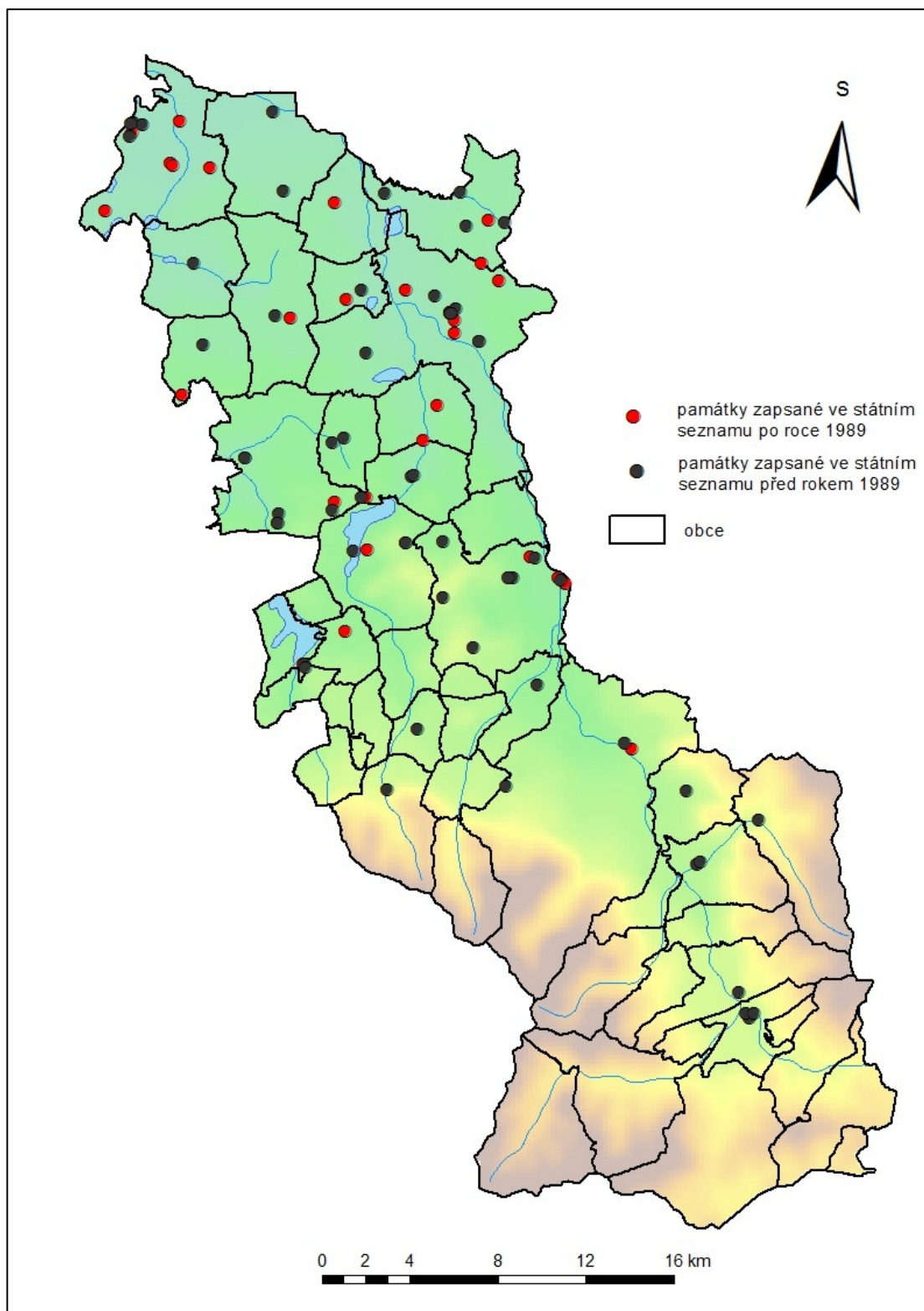
⁹⁵ Howard definuje dědictví jako „vše, co lidé chtějí chránit“. Zdroj: Heřmanová 2009.

⁹⁶ Existuje i seznam Ohrožených nemovitých památek, který eviduje stavby, jimž hrozí ohrožení jejich památkové hodnoty. Jedna z těchto památek je zastoupena i v území. Jedná se o budovu bývalého kláštera v Jablunkově, jenž je nyní obecním majetkem a slouží ke komerčním účelům. Již v minulosti byla tato stavba ohrožována četnými záplavami a také u ni byla zanedbána údržba a celkově špatné užívání. Zdroj: Národní památkový ústav b, Stará 2004. Více o obnově památek viz Kopecká 2002.

zůstala po rozdělení Těšínska v polské části okresního města. Na území okresu Frýdek-Místek dochází k evidenci „velkých“ sakrálních staveb, jen ojediněle jsou chráněny i drobné církevní památky. Jedna z mála je kaplička v Jablunkově (viz obr.). V těchto převážně horských obcích se vyskytují památky lidové architektury, nejsou zde však stavby vysoké umělecké hodnoty. Nicméně pro místní obyvatelé mají značný význam. Jedinou památkou z jižní části zapsanou po roce 1989 do státního seznamu je hřbitovní kaple na centrálním hřbitově v Třinci. Naopak majorita těchto objektů zapsaných po roce 1989 je zastoupena v severní části a nejedná se jen o dominantní sakrální stavby. Velkou roli hrají při lokalizaci památek i přírodní podmínky, které mají vliv i na umístění staveb. Mnohé sochy sv. Jana Nepomuckého tak nalezneme poblíž mostů. Vzhledem k častému uspořádání více objektů ve své bezprostřední blízkosti, je nelze dostatečně a přehledně zachytit.⁹⁷

Celkově se v zájmovém území nalézá 86 nemovitých kulturních památek, které se řadí k vybraným sakrálním stavbám. Celkem 56 z nich bylo vzato do Ústředního seznamu kulturních památek České republiky ještě před rokem 1989. Pouze 19 je situováno do okresu Frýdek-Místek. Kostely představují 35 těchto památek. Mimo ně se do velké sakrální architektury může přiřadit i starý klášter v Jablunkově a někdejší synagoga v Českém Těšíně. Tato fakta mohou dokládat obnovu a potřebu chránit především památky v severní části a tedy s tím související určitý projev sakralizace krajiny.

⁹⁷ *Za kulturní památky podle tohoto zákona prohlašuje ministerstvo kultury České republiky (dále jen „ministerstvo kultury“) nemovité a movité věci, popřípadě jejich soubory. Zdroj: Zákon č. 20 /1987 Sb. § 2 odst. 1.*

Obr. 18: Seznam evidovaných sakrálních nemovitých kulturních památek v zájmovém území
 (Zdroj: Arc ČR ESRI I, Národní geoportál INSPIRE, Národní památkový ústav, vlastní zpracování v ArcGIS 10)

11 Sakrální architektura

Jako určité měřítko zbožnosti je v předkládané práci zahrnuta i církevní architektura, která představuje nedílnou součást naší krajiny. Pro značnou část populace jsou zároveň hlavním znakem církve, které jsou jimi chápány jako určitý materiální projev těchto denominací v prostoru. I proto označení pro církev a kostel má v mnoha jazycích jednotný výraz⁹⁸. Samy tyto stavby pak reflektují dominanci specifického náboženství v území. Drobná sakrální architektura, která se jako taková váže jen na římskokatolickou církev, v protestantských zemích zcela chybí. Dle příspěvku Jackowského a Soljanové (2002) právě vývin náboženské funkce nejednou podněcuje také rozmach těchto prvků v krajině. Taktéž se jedná o jeden z prvních okruhů zájmů samotné religiózní geografie.

11.1 Historie a typologie církevních staveb

Většina církevních staveb na našem území se vztahuje ke křesťanským církvím. Původním účelem těchto objektů bylo scházení věřících ke mším a jiným úkonům. Samotné křesťanství, na rozdíl od židovské náboženské tradice, ze které se odvíjelo, mělo odlišnou koncepci chrámu. V jeho pojetí se stal chrám hlavně shromaždištěm Božího lidu a ne přímo bydlištěm Boha.

Pro typ chrámu tak jak jej známe, většinou v západní katolické církvi, je charakteristické longitudinální uspořádání s oddělením chóru od vlastní lodi jako prostoru pro věřící. Kláštery jako další významná stavba středověku se často stávaly ohniskem kultury a až do dnešní doby se dochovalo dispoziční řešení kláštera, které se ukotvilo právě ve středověku. Samotný sakrální prostor měl rozdílné pojetí na základě pravidel jednotlivých řádů. Špitál jako nový prvek církevních staveb se objevuje v období křížových výprav.

Obecně byl pro kostely a církevní stavby jako dominanty obcí a měst kladen důraz hlavně na symboliku. Výraznými stavebními slohy, které se promítly do vzhledu církevní architektury, byly románský sloh, gotika, renesance a zejména baroko. Právě až v období baroka v 17. a 18. století nastal velký stavební boom ve smyslu různorodosti a množství staveb a projevil se i v reorganizaci státní správy, kdy došlo ke zřizování a výstavbě nových far a zakládání hřbitovů. Většinou jednoprostorové barokní chrámy se řídily heslem vláda Ducha nad hmotou a obdobně jak v gotice v koncipovaném prostoru převládá důraz na prostor a světlo. Nedocházelo však jen ke stavbám novým, ale častým jevem jsou i barokizované kostely a obnovy klášterních objektů. Rozvoj nastal i ve výstavbě poutních kostelů, škol, učilišť a také drobných památek v naší krajině, neboť většina těchto staveb má svůj původ právě v baroku. Vzrostl i počet církevních nemocnic, starobinců a dalších zařízení. V době osvícenství byl nejvýznamnějším počinem přechod od celonárodní církve k církvi menšinové, kdy převážně

⁹⁸ Příkladem lze uvést německé Kirche, které znamená kostel i církev, obdobný podvojný význam nalezneme i u anglického slova church. Zdroj: Filipi 2000.

materialistická společnost neumožnila rozvoj sakrálních staveb a také nedošlo k výraznému zásahu do její typologie. V kontextu s habsburským katolicismem proběhla i vlna ničení drobných sakrálních památek po vzniku Československé republiky. Katastrofu pro církevní stavby však představoval komunistický režim, který bránil jejich opravám. Převážně byly likvidovány menší kaple a kapličky (Hojda 1997, Valenčík 2006). Valenčík (2006) ve své publikaci uvádí, že v období 1948–1989 bylo zničeno přes 2 500 kostelů, kaplí a kapliček. Na počátku 20. století je patrné úsilí o obnovu liturgie, což bylo dovršeno zavedením mateřského jazyka a aktivní účasti na bohoslužbě, které se uskutečnilo na II. vatikánském kostelu v roce 1963. Tento významný krok změnil i vzhled celého kostela. Avšak majorita všech kostelů v naší krajině vznikla ještě před koncilem, a proto byl jejich vnitřní prostor podle nových podmínek pouze upraven. Nyní se dává přednost víceúčelovým komplexům, které slouží i jako společenská nebo duchovně pastorační centra (Rozehnalová, Tomíšková 1995a). Podoba církevních staveb není však dána jen dobou, ve které vznikly, ale do určité míry ji ovlivňuje také specifické kulturní prostředí (Pometlo 2004).

Předkládaná práce vychází z typologie církevní architektury na základě publikace *Církevní stavby* (Rozehnalová, Tomíšková 1995a) a dále byla zohledněna kategorizace dle projektu *Diferenciace proměn religiózní krajiny Česka v transformačním období*, zejména v prostředí měst (Havlíček 2007 – 2009; Havlíček, Hupková 2013). V prvním zmiňovaném příspěvku autorky dělí stavby římskokatolické církve na:

A. stavby sakrálního charakteru:

- farní (děkanské, biskupské) kostely
- filiální kostely a kaple
- poutní kostely a kaple
- hřbitovní kostely a kaple
- klášterní kostely a kaple
- drobná architektura
- hřbitovy

B. stavby profánního charakteru:

- klášterní obytné a hospodářské budovy
- fary
- pastorační a společenská centra
- centra pro mládež, internáty a domovy mládeže
- školy, vzdělávací a výchovná zařízení
- nemocnice
- léčebny dlouhodobě nemocných, domovy pro fyzicky i mentálně postižené
- stacionáře pro staré lidi

- azylové domy, budovy charity
- hospodářské objekty

Církevní cítení se odráží zejména ve stavbách sakrálního charakteru, ty jsou také předmětem předkládané práce. Většina profánních staveb v používání církví mají obdobné nebo totožné dispoziční a také prostorové uspořádání a členění jako stavby stejného účelu, které jsou v majetku jiných uživatelů. Rozdílnost v jednotlivých typech kostelů a kaplí tkví v jejich využití nebo určení, než v nějakých podstatných dispozičních konceptech. Je nezbytné upozornit na rozdíly mezi farním a filiálním kostelem. Filiální kostel je chrámem, který vznikl pro potřeby věřících a nemusela být pro to zřízena samostatná farnost jako administrativní jednotka. Jejich fungování se neliší od kostelů farních, jediným rozdílem je absence křtitelnice. Často se stávalo, že později z nich skutečně vznikaly kostely farní (Rozeňalová, Tomášková 1995a).

Stavby nekatolických církví zahrnují objekty všech křesťanských kromě římskokatolické církve. Jsou klasifikovány do dvou základních skupin, a to na bohoslužebné (sakrální) objekty a stavby profánního charakteru, z kterých jsou i v dnešní době nejpoužívanější soubory a objekty pro sociální a zdravotní péči a také školské budovy. S drobnou architekturou jako třetí skupinou sakrálních staveb se v nekatolických církvích můžeme setkat jen zřídka, neboť to neodpovídá jejich věrouce. Obdobně nejsou realizovány ani klášterní objekty a taktéž jiné podobné stavby (Rozeňalová, Tomášková 1995a). Skupina bohoslužebných staveb nekatolických církví zahrnuje (Rozeňalová, Tomášková 1995b):

- kostel
- kaple
- modlitebna
- kazatelská stanice
- sborový dům
- sborová a církevní centra
- zvonice
- byt duchovního správce

Pro kostely protestantských církví je charakteristické zaměření na bohoslužby, proto se jedná zpravidla o jednolodní chrámy vybavené věží. Architektura se však různí podle jednotlivých koncesí. U protestantských kostelů převažují stavby z 18. a 19. století v souvislosti se vznikem sborů. Nejstarší stavby z doby reformace se dochovaly jen zřídka. O většinou moderní funkcionalistické objekty z 20. a 30. let se jedná v případech kostelů československé církve husitské.

Potřebné pro účel této práce je charakterizovat také další objekty jako kazatelskou stanici, ve které jsou pravidelné bohoslužby konány v menším rozsahu. Mnohdy jsou konány

v místnosti, která je součástí profánní budovy. Může být také zapůjčována nebo dokonce může být součástí rodinných domů členů církve či v objektech sesterské církve. Sborový dům obvykle bývá několikapodlažní stavba nebo také rozvinutý stavební soubor s rozšířeným stavebním programem (Rozeňalová, Tomášková 1995b).

V evangelickém prostředí není jednoznačné označení sbor, které může znamenat jak kostel ve významu stavby, ale také se váže pro pojmenování společenství věřících. Slovo modlitebna se vztahuje na bohoslužebný prostor menších rozměrů i v rámci multifunkční budovy, která nemá architektonické prvky kostela jako objektu, který je určen k bohoslužebným účelům. Stejně tak není normativní ani pojem chrám. V římskokatolické církvi se jedná o stavbu velkých rozměrů nebo o biskupské kostely, naopak v evangelickém prostředí je chrám chápán jako shromáždění a může tak být označován kostel i modlitebna. Mnohá taková pojmenování staveb jsou však již ukotvena v běžném užívání. Rozdílnost panuje i v tom, že katolické kostely bývají často zasvěceny nějakému světci, biblické postavě či symbolu. Evangelické kostely jsou dedikovány převážně samotnému Kristu nebo některému z apoštolů jak se děje v luterství, zřídka však světci nebo panovníkovi. Pro evangelickou stavbu je také určující jen dostatečný počet věřících, kteří vytvoří sbor. Naproti tomu katolické kostely bývají situovány obvykle na posvátném místě směrem k východu k Jeruzalému (Altová 2009).

Předkládaná práce se zabývá proměnami religiozity po roce 1989, a proto je pro ni určující klasifikace památek vztahující se právě k tomuto významnému předělu. Z tohoto důvodu bylo přihlédnuto na typologizaci, kterou nalezneme na stránkách projektu Religiózní krajina (Havlíček 2007 – 2009), na základě které jsou církevní památky vyděleny na:

- a) sakrální objekty postavené před rokem 1989
- b) sakrální objekty postavené po roce 1989

Dále je důležité zjišťovat, zda církevní stavby jakéhokoliv měřítka byly po roce 1989 opraveny či nikoliv a v jakém fyzickém stavu se objekty nachází. Havlíček a Hupková (2013) vyčleňuje ještě objekty reliktní, které pozbyly své náboženské funkce a objekty, které sice byly postaveny před rokem 1989, ale po tomto předělu byly renovovány. Z kvantitativního hlediska klasifikuje sakrální stavby dle jejich významu a velikosti na:

1. multireligiózní a multikulturní stavby
2. využívané jednoúčelové stavby
3. kaple, modlitebny, prostory pro světce
4. drobné sakrální stavby v krajině
5. drobné sakrální objekty na stavbách
6. hřbitovní objekty

První kategorie zahrnuje komplexy budov a komunitní centra. Druhá se zaměřuje na

architekturu větší velikosti i významu, jako jsou kostely, mešity, kláštery, synagogy, ale také menší kaple větší důležitosti jako např. poutní kaple. Do následující skupiny kromě výše uvedených sakrálních staveb se řadí i venkovní modlitební místa. Poměrně zajímavé je rozdělení drobných objektů na ty, co se vyskytují na stavbách, kde autor řadí také různé desky s náboženskou tematikou nebo nápisy, a objekty ve volné krajině. Z tohoto členění budou v práci užity zejména hřbitovní objekty, v nichž jsou obsaženy i hřbitovní kříže a kaple, ve kterých se nekonají shromáždění a jsou součástí hřbitova. Dále dojde k zohlednění kategorie drobné sakrální objekty na stavbách.

11.2 Drobná církevní architektura

„Rozkázáno jest také, aby na každé bráně města křesťanského znamení umučení Božího namalováno aneb vytesáno bylo a v každé vsi křesťanské aby též znamení na sloupě buď kamenném neb dřevěném postaveno bylo. A tak sú se křesťané zachovali a ještě zachovávají do dnešního dne.“ Tento krátký úryvek z Hájkovy *Kroniky české* (Hájek z Libočan 1541) dokládá, že již od doby Boleslava II. Pobožného jsou tyto prvky součástí naší krajiny a historie.

Rozsáhlejší zmínky o drobné sakrální architektuře nalezneme už v literatuře před polovinou 19. století, kdy se projevil vliv romantismu hlavně místních badatelů a také snahy o projekci historie do dané krajiny.⁹⁹

Mezi malé církevní památky bývají zahrnuty baby, smírčí kříže, obrázky na stromech, kříže, boží muka, zvonice, kaple a kapličky, jenž nemá úlohu sloužení eucharistie, křížové cesty ve volné krajině a sloupy se sochami světců. Nejedná se však o definovaný pojem, ani nikde nenalezneme přesně určenou skupinu objektů, která jej tvoří. Drobnou církevní architekturu nelze vzhledem k jejímu lidovému původu často historicky a umělecky přesně zařadit. Mnohdy nejsou také v pramenech uváděny údaje o autorovi stavby a nelze také přesně definovat konstrukční a zdobné prvky. Podle publikace *Kulturní regiony a geografie kultury* (Heřmanová 2009) se mohou dělit podle různých kritérií, kupříkladu podle materiálu, podle historického vývoje (je-li znám), výtvarného pojetí a také podle jejich významu a funkce. Problém nastává v odlišení drobné sakrální architektury od ostatních sakrálních staveb. Prakticky ji lze odlišit na základě její dominance okolní krajiny. Měla by ji spíše doplňovat a nebyť tím nadřazeným prvkem v prostoru.

O samotné drobné církevní architektuře je velice málo údajů evidováno. Často se setkáváme jen s popisem, o jakou stavbu se jedná, bez informace o dataci nebo světci, jemuž je

⁹⁹ Z těšínské oblasti stojí za zmínku dílo Vlastenecké putování po Slezsku: obrazy národopisné, historické a kulturní z rakouského i pruského Slezska slezského buditele Slámy (1886), ve kterém se nachází i poznámka: „Ale i svatý Josef má tu svůj zvláštní kroj, jež mu Jablunčané bezpochyby pořídili z Uher. Na domě č. 55 nachází se totiž soška sv. Josefa v uherských čizmách.“ V současnosti tuto sochu zde již nenalezneme. Zdroj: Sláma 1886.

památky zasvěcena. Drobnou sakrální architekturu také provází terminologické nepřesnosti. Některé z nich jsou níže nastíněny pro představu, není však v možnostech a cílech této práce je vyřešit.

Jako kaplička bývá označován i jakýkoliv výklenek ve zdi a ne jen ty, ve kterých se vyskytuje oltář, což je hlavní rys pro rozpoznání kapličky (Vařeka 2007). Kříže jsou pak často v lidovém prostředí označovány jako Boží muka, jak je to popsáno níže na příkladu kříže v Bocanovicích, jelikož jsou brány jako připomínka Kristova umučení. Na Moravě se setkáváme kupříkladu s termínem poklona, jak je tomu u příspěvku Matuszkové (2003). V zájmovém regionu a také v Čechách se pro tento typ drobné památky uvádí termín výklenková kaplička. Poklona v církvi označuje úctu k Bohu, Nejsvětější Trojici a Panně Marii. Matuszková (2003) soudí, že se v 18. století tento termín přenesl i na místo, odkud poutníci viděli cíl své cesty. V některých územích se poklonami označují i strategicky umístěné stavby, které kolem obce tvoří ochranný kruh.

Ani v zahraničních publikacích není terminologie drobných sakrálních staveb zcela vyjasněná a mění se v závislosti na jednotlivých zemích. V polských publikacích dochází k typologizaci pouze na kapličky, kříže a sochy ve volné krajině (Michalska 2001). Naopak chorvatská terminologie je mnohem bohatší a všímá si i různorodosti uvnitř země (Turalija 2011). Samotná církev má pro drobné sakrální prvky označení kulturní statky náboženské povahy nebo církevní kulturní statky (Papežská komise pro církevní kulturu 2001).

V liturgickém Benedikcionálu jsou obsažena různá žehnání, která má církev ve svém repertoáru, mimo jiné jsou v něm zahrnuta i žehnání pro kostel, kaple, kříž, sochu nebo obraz Krista, Panny Marie a dalších svatých a také pro křížovou cestu (Česká biskupská konference 1994).

11.3 Přehled drobných církevních staveb na Těšínsku

Ve stručnosti budou přiblíženy jen drobné památky nacházející se v zájmovém území Těšínska. Pro toto resumé bylo použito několika publikací, z nichž některé jsou citovány již výše (Rozeňalová, Tomášková 1995a; Vařeka 2007; Matuszková 2003) a některé jsou zmiňovány poprvé (Bukačová 2011, Chodura 1999, Kyselka 2005, Válka 2003)

Boží muka mají symbolicky připomínat Krista bičovaného u sloupu. V území nalezneme boží muka sloupová, která jsou považována za nejstarší. Nahoře je umístěna většinou prázdná lucerna s malým křížkem nahoře. Kromě modelových obcí se nachází ještě tento typ malé architektury i u dalších obcí Těšínska.

Největší zastoupení mají převážně **kříže**, které také bývají nejvíce diferencované. V oblasti modelových obcí nalezneme všechny možné materiální a konstrukční typy. V okolí Trínce nalezneme kříže litinové, jinde se nacházejí dřevěné a nejčastější kamenné. Z většiny opatřeny plastikou Krista. Lze je mnohdy stěží odlišit od památníků padlým ve válkách, zvláště

z první světové, jelikož datace bývá málokdy čitelná. Často je na křížích umístěn citát z Písma, tu a tam obsahují jméno donátora a dataci. Jejich lokalizace nebývá náhodná, nejednou doprovázejí jinou sakrální architekturu, stojí na hranicích katastru nebo komunikací. Sloužily často jako orientační body v krajině nebo mohly stát na okraji vesnice u cesty vedoucí ke hřbitovu, který se v samotné obci nevyskytoval. U takto situovaného objektu docházelo k poslednímu rozloučení se zemřelými. Někdy bývají uváděny mezi drobnou sakrální architekturu i hřbitovní kříže (Michalska 2001), tato práce je však nezohledňuje. Existují i tzv. misijní kříže, jež jsou umístěny u kostelů. Pokud se jedná o objekty stojící samostatně, jsou v této práci uvedeny.¹⁰⁰

Sochy světců bývají méně početné, zpravidla umístěné na sloupech u panských velkostatků nebo kostelů, v zastavěných územích obcí. Nejčastěji figuruje v území sv. Jan Nepomucký. Hojně bývá zastoupená taktéž Panna Marie zejména na sloupu, což v takovémto případě může být tento objekt označen jako mariánský sloup, i když někteří autoři se drží pojmenování sloup se sochou Panny Marie (Branna 2008).¹⁰¹ V předkládané práci jsou zahrnuty pod kategorií sochy. Většinou pocházejí tato umělecká díla z období baroka. V zájmovém území nalezneme různé sošky světců ve stavbách jako ochránce sídel nebo jako součástí jeskyní, které jsou značeny pro zajímavost v mapách zvlášť.

Kapličky bývají velmi jednoduché samostatně stojící objekty s uzavřeným vnitřním prostorem, ve kterém se nemůžou shromažďovat věřící. Vybavení bývá většinou minimální zastoupené oltářem a sochou či vyobrazením světce, kterému je zasvěcena. Celý objekt vypovídá o lidovém stavitelství v regionu. Na rozdíl od kostela v ní není přechována eucharistie.

Kaple bývají často umístěné v zastavěném území nejčastěji v rámci návesního prostoru s věžičkou a zvonem, kde nahrazují kostely. Užívány jsou k pravidelným bohoslužbám. Kaple ve volné krajině spolu s kostelíky používány pro bohoslužebné účely o církevních svátcích nebo výročích nebo jiným specifickým účelům jako např. hřbitovní kaple. Podle Rozehnalové (1995) jsou taktéž součástí malé církevní architektury, ale někteří autoři je nezmiňují (Branna 2008). V této práci bude brán zřetel na to, zda se v nich aspoň sporadicky koná bohoslužba, jinak nebudou zařazeny do drobné architektury

Zvonice, myšleno samostatně stojící, se nacházejí v obcích poměrně zřídka. Jedná se o objekty signální pro oznamování času pro modlitbu nebo i poplach.

Křížové cesty v sobě soustřeďují soubor sakrálních staveb podél cesty v krajině, které

¹⁰⁰ Tento druh křížů vzniká v souvislosti s pořádáním tzv. svaté (lidové) misie ve farnosti, jejichž cílem je hlásání výzvy k obrácení a prohloubení víry. Sestávají většinou z kázání a různých pobožností. Konají se pouze čas od času (10 – 15 let) a na závěr misie je posvěcen právě „Kristův kříž“. Zdroj: Lidové misie – duchovní obnovy celých farností 2007.

¹⁰¹ Kromě mariánských sloupů bývají vystavěné také sloupy svatotrojiční či světecké dle konkrétního světce. Byly vystavovány nejen v souvislosti s morovými epidemiemi, ale také jako poděkování za záchranu města buď před ohněm, vojskem nebo jinou pohromou. Zdroj: Černý.

mají určitý cíl v podobě kostelíku či kaple. Jednotlivé objekty opatřené výjevy z ukřižování Krista vybízejí k zastavení.

Tzv. **svaté obrázky** se nacházejí v území v různých podobách. Převážně jsou to díla tiskové reprodukce v rámech a pověšené na jiných objektech.

V posledních letech jsou v krajině stále více patrné pomníčky u silnic.¹⁰² A nejen v prostředí českém, ale také jinde v Evropě, Americe i Austrálii. Tyto objekty označují místa smrtelných dopravních nehod. Někteří autoři je zařazují do drobné sakrální architektury (Havlíček, Hupková 2013; Nešporová 2008) nemají však většinou náboženský podtext. Nejsou vyjádřením díky, kajícnosti ani proseb jak to u drobných sakrálních staveb bývá, ale spíše chtějí upozornit na nebezpečí, které automobilová doprava skýtá. Vznikají nezákonně na územích patřících státu nebo jiným vlastníkům většinou bez jejich svolení. Mají mnohdy jinou podobu než kříže a samotné obce pravděpodobně peníze na jejich opravu nevyčlení. Z těchto všech důvodů nebyly v této diplomové práci zahrnuty (Nešporová 2008).

12 Charakteristické rysy kulturní krajiny Těšínska

Lidová architektura a zvláště ta církevní, i když je součástí kulturní krajiny, byla veřejností a také památkovou péčí vnímána jen okrajově. To se změnilo jako i řada jiných věcí v 90. letech v souvislosti s novým politickým systémem. Pro důkladnější porozumění dané problematiky a taktéž pro provedení inventarizace je lepší představit osobité znaky krajiny území Těšínska. Při popisu drobných památek ve městech byl upřednostněn soupis podle jednotlivých katastrálních částí a ne podle jednotlivých druhů památek z důvodu lepší přehlednosti. Názvy jednotlivých obcí jsou vypsány i v němčině a polštině, neboť území Těšínska bylo typické touto národnostní skladbou a tudíž jsou obce známy i pod těmito jmény. Většina pojmenování vychází z historických místopisů (Bartoš, Schulz, Trapl 2000, Bartoš, Schulz, Trapl 2011), Historického lexikonu obcí České republiky 1869 – 2005 (Kol. autorů 2006) a regionálních publikací (Cicha 2003).

12.1 Půdorysné typy venkovských sídel

Rozmanitost reliéfu v naší republice ovlivňuje i samotný urbanismus vesnice, v jižní části Těšínska proto vzhledem k členitému terénu nalezneme spíše rozptýlenější zástavbu. Vznikaly tudíž hromadné vsi, které měly nepravidelný půdorys. Parcely pak jsou zpravidla různé velikosti i tvaru. Naopak pro sever Těšínska, jež bylo osídleno pozdní středověkou kolonizací, jsou typické vsi řadové a převažují zde tzv. lesní lánové vsi. Moderní doba měla často za následek časté zvýšení zástavby spolu s nelogicky rovnými střechami. Nynější krajina má zejména na severu Těšínska a kolem větších měst charakter suburbánní zóny. Poměrně

¹⁰² V angličtině jsou známy pod termínem *roadside memorials*. O. Nešporová (2008) doporučuje pro rozlišení od oficiálních pomníků a památníků označovat tyto prvky zdrobnělinou. Zdroj: Nešporová 2008.

novým rysem krajiny jsou satelitní sídliště, ve kterých se prosazuje městský způsob života, a jež mají vyvinutou síť technické infrastruktury a zejména dopravní obslužnosti. Jižnější část regionu v podhůří Beskyd je charakteristická zpravidla novodobými patrovými rodinnými domy obestupujícími lokální komunikace, mezi kterými se v některých obcích sporadicky vyskytují roubené stavby (Heřmanová 2009, Láznička 1956, Staňková 2005).¹⁰³

Celý region se řadí do dvou krajinných megatypů evropské krajiny podle charakteru osídlení. Severní část Těšínska náleží ke krajině velké středověké kolonizace Karpatice, kdy její kultivace probíhala již od 13. století. Zatímco jih se řadí ke krajině novověké kolonizace Karpatice osídlované nejdříve v 16. století vzhledem ke georeliéfu, ve kterém převažují hornatiny (Löw, Novák 2008).

12.2 Dějiny osídlení

Území Těšínska se vyznačovalo málo příznivými podmínkami pro osídlování. Z hlediska geomorfologie se jedná o území značně členité, kde se nevyskytují ani kvalitní půdy. Z toho vyplývá, že prvotní osídlení zde bylo skromné a vyskytovalo se poblíž hlavních komunikačních tras. Důkazem nám jsou pomístní jména jednotlivých oblastí. Aspoň částečně to vyvažoval fakt, že se jednalo o region na průsečících dálkových komunikačních tras, což dokládají četné archeologické nálezy i z pravěku.¹⁰⁴ Osídlení do 12. století zaujímal nejúrodnější část země, jednalo se především o nivy řek. Naopak horská část s městečkem Jablunkov, i přes významnou strategickou polohu, zůstávala dlouho neosídleným územím s převládajícími lesy. Počátky některých vesnic Jablunkovska lze vysledovat ve 14. století.¹⁰⁵ Velkou roli ve vývoji Těšínska, zvláště jeho severnějších částí, hrála průmyslová revoluce, která zapříčinila časté migrační vlny. Industrializace ještě více prohloubila disproporce mezi částmi Těšínska a také mezi venkovem a městy. Vzhledem k různému charakteru se značně liší průměrně zalidnění Těšínska a také jeho sídlištní výstavba, zvláště typická pro severní a centrální část území (Kouřil 1992, Bakala 1992, Prokop 2000).

¹⁰³ Rozdílné pojetí domů lze sledovat i mezi obcemi náležícími pod Správu CHKO Beskydy, ve kterých stavby podléhají určitým normám a pod nimiž část zájmového území spadá. Prvotní snahou je minimalizovat zástavbu v okolní krajině. Je zde snaha docílit, aby stavba nebo také oplocení byly v souladu se stavebními zvyklostmi, a aby nedošlo k použití nevhodného materiálu, který není z místní proveniencí. Zdroj: Správa CHKO Beskydy 2014.

¹⁰⁴ Dokladem jsou archeologické nálezy především z hradiska Chotěbuz – Podobora. Zdroj: Kouřil 1992, Kouřil 2001.

¹⁰⁵ Vesnice jako Bocanovice a Písek vznikly až na počátku 16. století v důsledku velké vlny valašské pasekářské kolonizace. A ještě v 17. století, kdy došlo k celkovému růstu počtu obyvatel, byly osídleny obce jako Horní Lomná a Košariska, které se rozkládají v oblastech zvláště členitého terénu. Zdroj: Kouřil 1992, Bakala 1992.

13 Sakrální stavby v rurální krajině Těšínska

13.1 Albrechtice (něm. Olbersdorf i Abersdorf, pol. Olbrachcice)

Tato převážně zemědělská obec se nachází na levém břehu Stonávky na okraji Ostravské pánve. Pojmenována je po Albrechtovi podkomořím Těšínského knížectví (Matrozsová 2006).

Původní kostel musel být v souvislosti s poničeními kvůli častým záplavám zbourán a v roce 1766 byl vystavěn kostel nový, taktéž zasvěcený sv. Petru a Pavlovi. Koncem 19. století došlo k rozšíření hřbitova a na počátku století následujícího, kdy se zvýšil počet obyvatel, vzrostla potřeba vystavět nový kostel. Stavba dokončená v roce 1938 byla taktéž zasvěcena sv. Petru a Pavlovi. Interiér byl vybaven až po druhé světové válce a k postavení fary došlo v roce 1967. V 90. letech proběhly některé opravy (Matrozsová 2006).

Z drobné církevní architektury jsou v obci obsažena ojedinělá Boží muka, která jsou situována u č. p. 15 poblíž silnice III. třídy čísla 4749 (Ředitelství silnic a dálnic ČR 2014). Pravděpodobné datum vzniku se uvádí před rokem 1840, vyznačeny jsou potom poprvé ve II. vojenském mapování. K renovaci došlo v roce 2001. Kaplička v osadě Pacalůvka z roku 1844 vyskytující se u Těrlické přehrady byla omítnuta a také jí byla opravena střecha v roce 1989.

Druhá kaplička v obci se nalézá poblíž železničního koridoru v ulici Osvobození nedaleko hranice se Stonavou. Vybuďoval ji domkař Zahraj v roce 1880 nebo 1881, na náklady rodiny Zahrajovy byla opravena v 50. letech 20. století. Další renovace proběhla v roce 2001. U hranic se Stonavou se nalézal i dřevěný kříž z roku 1897, taktéž vystavěny Zahrajem. Nyní se na tomto místě nachází kamenný kříž s datací k roku 1922, opatřený polským nápisem. Rekonstruován byl v roce 2000. Kříž kamenný poblíž římskokatolického zděného kostela z roku 1894 nahradil taktéž původní dřevěný kříž pravděpodobně z roku 1813.¹⁰⁶ Opravován byl v roce 1985 a pak ještě 1991. U zděného farního kostela sv. Petra a Pavla stojí dva objekty z drobné církevní architektury, kamenný kříž a socha Panny Marie. Kříž byl postaven a vysvěcen v roce 1890 (Matrozsová 2006).

Evangelický hřbitov byl postaven v roce 1849, do té doby byli místní evangelíci pochováni na katolickém hřbitově. Na počátku 20. století v roce 1902 vznikla kazatelská stanice, která působila v budově bývalé evangelické školy. Ta se po vzniku Československa přidružila ke Slezské evangelické církvi. Kazatelská stanice si vybuďovala kostel nedaleko hřbitova v letech 1946–1948. Do té doby docházeli evangelíci na mše do Českého Těšína. Farním sborem evangelické církve byla ustanovena v roce 1950 (Nešpor 2009). Má zde i sídlo Rada Apoštolské církve, která sídlí v rodinném domě (viz obr. 7, Apoštolská církev 2014).

¹⁰⁶ Obec a úřad postavili tento kříž vlastním nákladem na památku Krista. Zdroj: SOkA Karviná 1813.

13.2 Bocanovice (něm. Boconowitz i Botzonowitz, pol. Boconowice)

První písemná zmínka o obci je z roku 1621 v urbáři, ve kterém je označena názvem Boczanowicze. Původně byla tato podhorská obec součástí osady Lomné a osamostatnila se v roce 1822. Bocanovice spadají pod farnost v Jablunkově. Jméno obce je odvozeno od slova čáp a odkazuje na jeho český původ (Davídek 1940).

Sakrální objekty v obci zastupuje kamenný kříž, jenž je situován u bývalého JZD a nedalekého železničního koridoru. Kříž je v mapách značen už od III. vojenského mapování (Laboratoř geoinformatiky). U této drobné sakrální architektury se lze v lidovém pojmenování setkat s termínem Boží muka.

Obr. 19: Nový kostel sv. Petra a Pavla z roku 1938 v Albrechticích (foto: Lyžbická 2013)

Obr. 20: Kříž kamenný v Bocanovicích (foto: Lyžbická 2013)

13.3 Bystřice (něm. Bistrzitz, pol. Bystrzyca, užíván dříve i název Bystřice nad Olší)

První zmínka o obci se datuje k roku 1523 (Pavlíková 1986). Z hlediska katolické církve spadá obec pod farnost ve Vendryni. Název obce patrně pochází od „bystrého“ horského potoku, který obcí protéká (Cichá 2003).

Na místě původního dřevěného kostela z roku 1587 byl postaven v roce 1897 kostel nový. Tento filiální kostel Povýšení sv. Kříže má renesanční oltář z roku 1588 (Pavlíková 1986).

Z drobné církevní architektury je v obci zastoupen dřevěný kříž u kostela Povýšení sv. Kříže.¹⁰⁷ Další kříž tentokrát kamenný se nachází u hlavní silnice a pochází z roku 1901 (Branna 2008). V nice na podstavci tohoto kříže je umístěna malá soška Panny Marie.

¹⁰⁷ Na snímcích z 30. let 20. století je zachycen také dřevěný kříž, i když nyní se nachází blíže u kostela. Jedná se pravděpodobně o starší verzi, která byla později renovována a přesunuta ke kostelu. Zdroj: SOKA Frýdek-Místek.

V roce 1782 vznikl Evangelický augsburský sbor a v témže roce byl posvěcen nový dřevěný toleranční kostel, který však postupem doby nebyl vyhovující (SOkA Frýdek-Místek 1923–1938). Nový kamenný novoklasicistní jednolodní kostel byl posvěcen roku 1817.¹⁰⁸ Tento chrám se nachází v poměrně uzavřeném evangelickém církevním areálu, jak tomu je i v jiných slezských sborech. Spolu s ním se zde nalézají i fara a evangelická škola, ta však kolem poloviny 19. století byla zrušena.¹⁰⁹ Po ustanovení Československa se sbor v Bystřici přiřadil ke Slezské evangelické církvi a. v., která má kazatelské stanice v Karpentné, Košařiskách a Nýdku. V 90. letech 20. století se odloučila od sboru nově vzniklá LECAV, která v roce 2008 otevřela Luterské centrum, v němž se nalézá i její ústředí (Nešpor 2009). V obci se nalézá také sbor Církve adventistů sedmého dne v bývalém rodinném domě, který byl nově rekonstruován v minulém roce (CASD v Bystřici nad Olší 2013).

13.4 Hnojník (něm. Hnoynik i Hnojnik, pol. Gnojnik)

Obec má řadový půdorys, a ačkoli byla osídlována pravděpodobně koncem 12. století, první zmínka pochází z roku 1305 (Samek 1994). Jakožto sídlo děkanátu Frýdek má farnost Hnojník pod svou správou obce: Hnojník, Horní Tošanovice, Komorní Lhotka, Třanovice a Vělopolí.¹¹⁰ Její součástí jsou 3 kostely, z toho farní kostel Nanebevzetí Panny Marie v Hnojníku a dva filiální kostely v obcích Třanovice a Komorní Lhotce. Ve dvou zbývajících obcích se nevyskytuje kostel ani kaple, věřící navštěvují některý z uvedených kostelů (Římskokatolická farnost Hnojník 2014).

Farní kostel Nanebevzetí Panny Marie pochází z let 1810–1812 a od té doby byl několikrát rekonstruován.

Kaplička nedaleko kostela a pochází pravděpodobně z druhé poloviny 19. století. Objekt je situován v areálu farního kostela naproti zámku (Pavlíková 1986).

Socha sv. Jana Nepomuckého v centru obce je zaznamenaná již ve III. vojenském mapování, ale její datace je pravděpodobně starší (Laboratoř geoinformatiky). Původně byla umístěna v areálu zámeckého parku a pochází z druhé poloviny 18. století. Opravována byla v roce 1969 (Pavlíková 1986).

Evangelíci v obci byli součástí tolerančního augsburského a po vzniku Československé republiky Slezského evangelického sboru v Komorné Lhotce, sama kazatelská stanice Slezské evangelické církve byla ustanovena po druhé světové válce. Evangelický hřbitov s jednolodním klasicistním kostelem pochází z roku 1782. V areálu hřbitova je umístěn kamenný kříž s polským nápisem (Nešpor 2009, Pavlíková 1986).

¹⁰⁸ Rekonstruován byl v roce 1923 a pak na přelomu 60. a 70. let, kdy proběhla generální rekonstrukce. Po roce 1989 došlo zejména k opravě střešní krytiny. Zdroj: Raszka 2011.

¹⁰⁹ Další evangelická škola se nacházela v části Třince zvané Lyžbice. Zdroj: Nešpor 2009.

¹¹⁰ Její součástí jsou 3 kostely, z toho farní kostel Nanebevzetí Panny Marie v Hnojníku a dva filiální kostely v obcích Třanovice a Komorní Lhotce. Zdroj: Římskokatolická farnost Hnojník 2014.

13.5 Horní Lomná (něm. Oberlomna, pol. Górna Łomna)

Svůj název tato obec odvozuje od řeky Lomné, která se často „lomí“ v údolích mezi horami. První historická zmínka pochází z roku 1596 v souvislosti s listinou knížete Václava Adama. V roce 1900 byla obec Lomná rozdělena na dvě části, Horní a Dolní. Obyvatelstvo se hlásilo převážně ke katolické církvi, které byl zasvěcen i jediný kostel v obci.

Farní kostel Povýšení sv. Kříže v Horní Lomné byl vysvěcen až v roce 1896, do té doby se dvakrát do roka konaly mše u „záračného“ kříže ze Salajky. Renovace proběhla už v roce 1938 a nyní probíhá sbírka na jeho novou opravu.¹¹¹ V roce 1898 byla postavena fara a na počátku 20. století byl založen hřbitov, na kterém se nalézá kamenný kříž z roku 1984 (Arcidiecéze Olomoucka 2014, Cichá 2003, Husáková 2010).

Nejstarší sakrální stavbou v obci je však dřevěný kříž na Salajce z roku 1833, který se stal poutním místem. K tomuto kříži, renovovaném v roce 2003, se vážou legendy o zázračném uzdravení nemocných sužovaných cholerou. V okolí kostela se nalézá většina objektů, pod kostelem z let 1968–1970 se nachází jeskyně Panny Marie Lurdské. Dále se zde nedaleko kostela nalézá křížová cesta, vystavěná v letech 1993–1996 a socha Krista přímo před kostelem z roku 1994, kterou vytvořil jeden z mnichů Karmelitánů bosých.¹¹² (Arcidiecéze Olomoucká 2014, Branna 2008, Husáková 2000). Poslední drobnou sakrální památkou je kamenný kříž při hranici s Dolní Lomnou. Tento kříž stojí uprostřed mýtiny jako upomínka na místo, kde byl zastřelen hajný Gorniak (Branna ú. s.).¹¹³

Obr. 21: Kříž kamenný v Horní Lomné
(foto: Lyžbická 2013)

Obr. 22: Socha sv. Jana Nepomuckého
v Horní Suché
(foto: Lyžbická 2012)

¹¹¹ Prosbu o sbírku vyvěsil na stránkách farnosti místní kněz. Zdroj: Horní Lomná Římskokatolická farnost 2014.

¹¹² Skupina mnichů karmelitánů bosých z Polska zahájila svou činnost ve farním kostele v roce 1991. Působili v klášterní budově u kostela až do roku 2000. Zdroj: Arcidiecéze Olomoucka 2014, Husáková 2000.

¹¹³ O této události, která se stala v roce 1919, je zmínka ve farní kronice obce. Zdroj: SOkA 1919.

13.6 Horní Suchá (něm. Obersuchau, pol. Sucha Górna)

První zmínka o obci pochází z roku 1305 a jejími kolonisty byly pravděpodobně polští benediktýni. Obec se osamostatnila na základě referenda od Havířova v roce 1990. V obci se nalézá důl Arcivévoda František (Borák 2005).

V místě kostela sv. Josefa v centru obce se dříve nalézal hřbitov. Samotný kostel byl přestavěn z kaple Nejsvětější Panny Marie v roce 1864 a k další rekonstrukci došlo ještě v roce 1891. V roce 1867 se obec stala samostatnou farností, nyní je však spravována excurrando z vedlejších Albrechtic. Mše svaté probíhají v jazyce českém i polském (Borák 2005, Římskokatolická farnost Albrechtice u Č. Těšína).

U kostela jsou situovány dva objekty. Jedním z nich je socha Panny Marie Bolestné z roku 1895, druhým je kamenný kříž (Branna 2008).

V centru obce se nalézá socha sv. Jana Nepomuckého z roku 1843 (Pavlíková 1986), ke které se váže místní legenda o hrnčiči (Borák 2005).

Litinový kříž vznikl v Třineckých železárnách v roce 1876 (Mojžíšek 1996) a umístěn je u č. p. 14 v západní části obce na ulici Hornosušská. Dodnes je v péči rodiny Janeczkové, jejichž příbuzný jej v roce 1870 postavil (Branna 2008). Na kříži je čitelný zlatě provedený polský nápis.

Velká část obyvatel se hlásila a stále hlásí k evangelickému vyznání a nyní se sdružují na bohoslužbách jednou měsíčně v místní hřbitovní kapli z roku 1927. Mimoto nejvíce navštěvují kostel v Prostřední Suché. Kazatelská stanice sboru Slezské evangelické církve a. v. vznikla v roce 2003. V části Kouty se nachází modlitebna Církve bratrské, která byla vystavěna v roce 1968. Na místním novém hřbitově z roku 1917 jsou pochováváni lidé bez ohledu na své vyznání. Nachází se zde také kamenný kříž z roku 1952 (CB Horní Suchá, Nešpor 2009).

13.7 Hrčava (něm. i pol. Herczawy)

Tato druhá nejvýchodnější obec České republiky se rozprostírá u hranic s Polskou i Slovenskou republikou. Z roku 1645 pochází nejstarší zpráva o Hrčavě v kontextu s budováním obranných pevnůstek či šancí (Lipovski 2002a). Jednalo se původně o osadu, která vznikla oddělením od polské rozlehlé obce Javořinka.¹¹⁴ V roce 1927 získala status samostatné obce v rámci Československa.¹¹⁵ Název je patrně odvozen od slovenského základu hrčeta nebo se také

¹¹⁴ Polsky Jaworzynka. Pod tuto obec spadala do konce první světové války. Na základě konference v belgickém Spa v roce 1920 byla připojena k Polsku. Ale už v roce 1921 na žádost tamních obyvatel byla přidělena prozatímně k Československu. Až v roce 1924 byla určena hranice mezi Hrčavou a Javořinkou. Následně se vedla jednání o samostatnosti nebo o spojení s obcí Bukovec.
Zdroj: Lipovski 2002a, Lipovski 2002b.

¹¹⁵ Ve sčítání z roku 1930 měla obec 254 obyvatel, ze kterých se jen 6 přihlásilo k polské národnosti. Ještě méně se zde nacházelo evangeliků, konkrétně 4, kteří byli nuceni dojíždět na mše až do Návsi.
Zdroj: Lipovski 2002b, Státní úřad statistický 1934.

uvádí, že název vznikl z označení hrča, které znamená suky nebo boule ve dřevě což by odkazovalo na hlavní přísun obživy zdejších obyvatel a to, práci v lese (Cichá 2003, Lipovski 2002b).

Hrčava z hlediska církevní správy přináležela pod farnost Jistebné, ale do počátku 19. století Javořinka náležela pod jablunkovskou farnost.

Následně po jejím začlenění do Československé republiky se občané z důvodu velké vzdálenosti rozhodli pro stavbu vlastního kostela a hřbitova. V roce 1936 byla zahájena stavba a kostel zasvěcený sv. Cyrilu a Metodějovi byl vysvěcen již toho roku.¹¹⁶ Každoročně u příležitosti jejich svátku se zde koná pouť, a proto kvůli kapacitě při konání pouti byl vystavěn i dřevěný kříž u kostela, u kterého se v létě slouží mše. V roce 1937 byla vysvěcena i Lurdská jeskyně se zázračnou vodou, která údajně léčí oční nemoci (Lipovski 2002a, Lipovski 2002b).

Obr. 23: Jeskyně Panny Marie Lurdské z roku 1937 na Hrčavě
(foto: Lyžbická 2013)

Obr. 24: Kříž litinový z roku 1880 v Chotěbuzi
(foto: Lyžbická 2013)

13.8 Chotěbuz (něm. Kotzobenz ; pol. Kocobędz i Chociebadź)

Tato obec ležící nedaleko města Český Těšín je s ním spjatá i historicky.¹¹⁷ První zmínka se váže k roku 1229 a obec tak je jednou z nejstarších feudálních vesnic v Těšínském knížectví.¹¹⁸ Pojmenována je obec podle Chotěbudova hradu, který tady kdysi stával. V Chotěbuzi se nalézá jeden z největších hraničních přechodů v České republice, který spojuje naši republiku s Polskem mostem z roku 1991 (Cichá 2001).

V části obce zvaná Zpupná Lhota se nalézá katolická kaple Panny Marie Pomocnice

¹¹⁶ Ministerstvo školství darovalo kostelu stříbrné mešní nářadí, jehož originál ve zlatě byl věnován kostelíku v Naardenu. Zdroj: Státní okresní archiv Frýdek-Místek 1974.

¹¹⁷ V letech 1975 – 1997 byla dokonce součástí Českého Těšína. Zdroj: Kol. autorů ČSÚ 2006.

¹¹⁸ Je však pravděpodobně daleko starší. Na katastru obce se nachází archeologicky cenné hradisko Chotěbuz – Podobora. Více viz Kouřil 1992, Kouřil 2001.

křesťanů, kterou spravuje římskokatolická farnost Český Těšín (Pawelek ú. s.). Jiná kaple ve Zpupné Lhotě přináležejí k Evangelickému sboru a. v. Českobratrské církve evangelické v Českém Těšíně (Na Rozvoji 2014).¹¹⁹ A poslední kaple, která se nalézá blíže zámku, spadá pod sbor LECAV v Českém Těšíně. U všech kaplí se vyskytují také hřbitovy.

Mezi cenné památky v obci se řadí dvě sochy sv. Jana Nepomuckého a sv. Antonína, které pocházejí z doby kolem roku 1800 a mají přibližně 1 m na výšku. Tyto sochy jsou umístěny na pilířích vjezdní brány do zámeckého areálu. Bohužel je poškodily nevhodné úpravy (Cichá 2001, Pavlíková 1986).¹²⁰

Kříže jsou dalšími drobnými sakrálními památkami nalézajícími se v Chotěbuzi. U silnice I. třídy 67 směrem na Karvinou je umístěn starší litinový kříž z roku 1880 (Ředitelství silnic a dálnic ČR 2014). Posledním v obci je kříž v ulici Pod Zámkem. Tento kamenný kříž neobsahuje dataci, ale je zaznamenaný již ve III. vojenském mapování (Laboratoř geoinformatiky).

13.9 Návsí (něm. Nawsí, pol. Nawsie, v 19. století se užívalo i pojmenování Náves)

Původně se obec jmenovala Starý Jablunkov. Ke změně došlo v souvislosti se vznikem sousední nové osady, která byla povýšená na město Jablunkov. A od té doby má obec Návsí své označení, které patrně upozorňuje na to, že obec představovala jablunkovskou návěs. Rozmach tohoto města ležícího na staré kupecké cestě způsobil vybudování Košicko-bohumínské železnice, jejíž nádraží se nalézalo právě v této obci, a ne ve městě Jablunkov. To také zapříčinilo rychlý urbanistický růst zejména podél hlavní silnice vedoucí do Jablunkova (Cichá 2001, Cichá 2003, Kuča 2011).

V obci se nalézají 2 kamenné kříže. Kříží z roku 1904, který se nachází u hlavní cesty, hrozilo odstranění. Nyní však vypadá, že krize je zažehnána.¹²¹ Druhý kamenný kříž je situován v polích v části Jasení. Taktéž se váže k roku 1904 a obsahuje text v polštině. Novou stavbou z prvků drobné architektury je zvonička s vyřezávanou Madonou.

Evangelický sbor v Návsí vznikl již v roce 1791 a po vzniku Československé republiky se přidružil k Augsburgské evangelické církvi ve východním Slezsku v Československu.¹²² Nyní spadá do Jablunkovského seniorátu. V roce 1820 postavili evangelíci zděnou modlitebnu na místě, kde stál předtím dřevěný kostel. Postupně byla opravována a konečnou dnešní podobu získal kostel v roce 1890. Evangelický hřbitov situovaný na kopci byl vystavěn v roce 1841 (Cichá 2003, SOkA Frýdek-Místek 1955-1994).

¹¹⁹ Tento sbor spadá pod církevní sbory Českobratrské církve evangelické v České republice.

¹²⁰ Bránu zdobí celkem 4 pilíře. Ty vyšší kromě sochy světců zdobí i erby rodiny Trachů a Beesů, na nižších nalezneme pískovcové vázy. Zdroj: Cichá 2001, Pavlíková 1986.

¹²¹ Majitel pozemku je totiž členem Náboženské společnosti Svědkové Jehovovi, kteří uctívání kříže berou, jako kdyby se uctívala vražedná zbraň. Zdroj: Horizont 2010.

¹²² Od roku 1950 pod současným názvem. Zdroj: Jäger 2006.

Spolek Církve adventistů sedmého dne byl založen v Návsi již v roce 1911 a první modlitebna byla postavena v roce 1923, do té doby se konaly pobožnosti v rodinách. V roce 1996 však byla otevřena nová budova. V obci se vyskytuje také Sál království Náboženské společnosti Svědkové Jehovovi, kteří přišli do Jablunkovska po druhé světové válce (SOKA Frýdek-Místek 1998).

13.10 Nýdek (něm. Niedek, pol. Nidek a později Nydek)

První zmínka o obci pochází z roku 1456. Název Nýdku pravděpodobně vychází ze jména zakladatele obce měšťana nebo šlechtice jménem Nidek. Rozvoj obce pramení se zásobováním železnou rudou Třineckých železáren, což vedlo k nárůstu obyvatel. Stejně jako Bystřice připadá z hlediska katolické správy obec farnosti ve Vendryni (Boháč 1999, Cichá 2003; Podhorský, Němec 1956).

Z církevních staveb se zde nachází filiální kostel sv. Mikuláše. Tato dřevěná stavba z konce 18. století nahradila původní kostel z roku 1576.¹²³ Upravován byl v průběhu 19. a 20. století (Pavlíková 1986). Původní kostel byl určen evangelíkům, ale v době rekatolizace jim byl odebrán.

V areálu kostela je na hřbitově umístěn velice jednoduchý dřevěný kříž. Ze sbírky fotografií (SOKA Frýdek-Místek, Muzeum Těšínska) je patrné, že se jedná o renovaci původního kříže, který stával u kostela.

V části Za Kámen se nachází místo, kde se scházeli evangelíci k tajným bohoslužbám, čemuž sloužila skála jako oltář. Na tomto místě je nyní umístěna tabule upozorňující na jeho historii (Michalska 2006). V obci se nalézají evangelický hřbitov s kaplí zaznamenaný až na III. vojenském mapování (Laboratoř geoinformatiky). Je majetkem SCEAV v Bystřici a konají se zde také mše (Sborový zpravodaj/Informator parafialny 2014).

13.11 Písečná (něm. i pol. Pioseczna)

Původně byla tato obec součástí města Jablunkova, od kterého je vzdálená přibližně 3 km. Osamostatnila se až v roce 2001, ale první zmínky pocházejí již z roku 1446 (Cichá 2003).

V obci se nalézají jen prvky řadící se k drobné církevní architektuře.

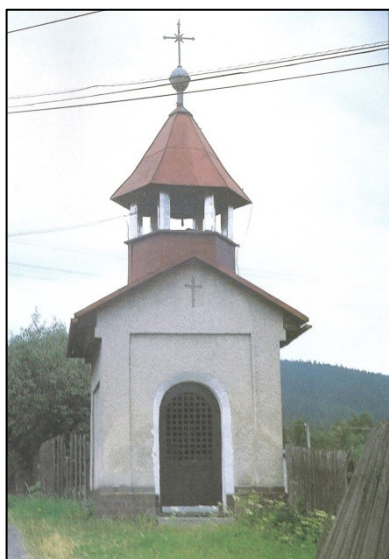
Kaplička Matky Boží Čenstochové byla postavena v roce 1926. Dříve na jejím místě stál obraz Matky boží Čenstochové, zaznamenaný již v III. vojenském mapování (Laboratoř geoinformatiky). Od roku 1990 k ní františkáni z Jablunkova pořádají každoročně v postní době křížovou cestu. Kaple je vklíněna mezi dvě lípy a doprovází ji i později postavené tři dřevěné kříže (Stará 2004).

Druhá kaplička sv. Isidora, ke které se také váže pověst, je zaznačená již ve III. vojenském mapování. Stejně jako první kaple i tato je nově renovovaná, větší rekonstrukce

¹²³ Našel se dokument na lipové desce, který kromě latinského textu z písma, obsahoval i údaje o založení kostela. Zdroj: Podhorský, Němec 1956.

proběhla v roce 2011 z prostředků dobrovolné sbírky občanů (Laboratoř geoinformatiky, Poloková 2011).

Další drobnou památkou je kamenný kříž blízko hlavní komunikace taktéž doprovázený dvěma stromy. Kříž s polským nápisem obsahuje dvojí dataci, rok 1871 se váže k vzniku, rok 1947 k pozdější renovaci. V obci se taktéž nalézají niky štítové se soškami světců. I po renovaci domů zůstala soška Panny Marie na domě č. p. 47, o přesném stáří objektu dnešní majitelka nic neví, ale původní dům pochází z roku 1892 (Byrtusová ú. s.). Další nika se sv. Antonínem na domě č. p. 51 je taktéž staršího data (Gazurová ú. s.).

Obr. 25: Kaple sv. Isidora na Písečné na počátku 90. let 20. století (zdroj: Michalska 2001)

Obr. 26: Kaple sv. Isidora na Písečné nyní (foto: Lyžbická 2014)

13.12 Písek (něm. i pol. Piosek)

Pravděpodobný počátek obce je ve 14. století, stejně jako sousední obce Bukovec. Doložená zmínka pochází z roku 1466 (Cichá 2003).

Filiální kostel Božího Milosrdenství byl vysvěcen v roce 1995. Jedná se o jednoduchou zděnou stavbu, která spadá pod správu farnosti v Jablunkově.

Za kostelem se nachází umělá jeskyně se sochou Panny Marie. Směrem na vrch Polanka se nachází lesní kaplička Panny Marie postavená v roce 2000. Ještě výše těsně pod vrcholem je situován kamenný kříž z roku 1938. Na rozmezí mezi Pískem a Jablunkov stojí kaplička sv. Jana Nepomuckého. Původní kaplička z roku 1849 byla situována na jiném místě, ale z důvodu bytové zástavby byla zbourána. I přes výhrůžky byla oběany postavena kaple nová.¹²⁴ Ta byla posvěcená až v roce 2001. Pod katolickým kostelem se u hlavní cesty nalézá mramorový kříž z roku 1998 s českým nápisem. Starší kamenný kříž z roku 1890 se vyskytuje taktéž u hlavní cesty směrem na Jablunkov. Další kříž se vyskytuje pod vrcholem Polanky a jedná se o

¹²⁴ Uvnitř se nalézá původní socha svatého. Zdroj: Stará 2004.

kamenný kříž z roku 1938. Poslední objekty drobné sakrální architektury jsou umístěny v horské osadě Bahenec. Jedním z nich je kamenný kříž z roku 1956, který byl v minulém roce nahrazen křížem novým (Branna 2008, Stará 2004). V osadě Bahenec kdysi stávala zvonička, nyní zde v roce 2004 byla postavena zvonička nová.

Místní evangelíci byli součástí tolerančního augsburského a později slezského evangelického sboru v Návsí. Už od 30. let 20. století se místní početní evangelíci snaží o vybudování vlastního kostela, ve kterém se v roce 2006 konaly první bohoslužby (Nešpor 2009, SCEAV Písek u Jablunkova 2014).

Obr. 27: Původní kříž z roku 1956 v Písku-Bahenci
(zdroj: Branna 2008)

Obr. 28: Nový kříž z roku 2013 v Písku-Bahenci
(foto: Lyžbická 2013)

13.13 Ropice (něm. Roppitz, pol. Ropica)

První zmínka o obci pochází z let 1302–1315, samotný název může pocházet od polského slova ropa, které označuje vodu rezavé barvy.¹²⁵ Ropici jako jednu z nejstarších těšínských vesnic výrazně ovlivnila stavba Košicko-bohumínské železnice, která obcí prochází (Zahradník 2004).

V obci mírně převažující katolíci měli vlastní farnost s kostelem už od 16. století. Vyskytoval se zde dřevěný kostel asi již od 2. poloviny 14. století. Současný zděný barokní kostel Zvěstování Panny Marie byl vybudován roku 1806 (Cichá 2003, Zahradník 2004).

Z prvků drobné sakrální architektury jsou v obci přítomny 4 sochy světců na ohradní zdi kostela. Sochy sv. Anny a sv. Jáchyma z první poloviny 18. století jsou umístěny na pilířích brány ohradní zdi v nadživotní velikosti. Další dvě sochy sv. Petra a sv. Pavla z první poloviny 19. století jsou umístěny na pilířích ohradní zdi. Nedaleko kostela u místní komunikace směrem k zámku je umístěna polychromovaná socha sv. Jana Nepomuckého z druhé poloviny 18.

¹²⁵ Místní potok je dodnes pojmenován jako Rzawiec. Zdroj: Zahradník 2004.

století. Poslední sochou v Ropici je socha Panny Marie také z druhé poloviny 18. století v areálu místního zámku nedaleko kostela.

Před kostelem v Ropici je kamenný kříž z roku 1813 s korpusem ukřižovaného Krista, který stojí v místě původního oltáře a v současné době se renovuje (Pavlíková 1986, SOkA ve Frýdku-Místku 2000, Wanioková ú. s.). Zbývající sakrální stavbou v Ropici je dřevěný kříž u č. p. 286 v ulici Žukovská (Zahradník 2003).

V obci vznikla kazatelská stanice sboru ČCE v Českém Těšíně po druhé světové válce. Jednou měsíčně se zde schází k bohoslužbám. Mimoto zdejší evangelíci navštěvují kostel v Českém Těšíně. Nachází se zde také evangelický hřbitov s kaplí, založený v roce 1850. Původní dřevěná kaple byla nahrazena v roce 1930 kaplí zděnou (Nešpor 2009, Zahradník 2003).

13.14 Řeka (něm. i pol. Rzeka)

Tato obec, která má název českého původu, vznikla až po roce 1755 (Davídek 1940). Označení obce je spojeno s místním pojmenováním vodního toku. V obci převažovali až do otevření kamenolomu¹²⁶ evangelíci, kteří spadali pod farnost v Komorní Lhotce, avšak zesnulí byli pohřbíváni v Gutech (Cichá 2003).

V obci se nenalézá žádný prvek velké církevní architektury. Hřbitov byl založen až v roce 1844 a dnes na něm stojí kaple postavená z místního kamene, která byla po roce 1989 renovována, a v níž se konají občasně bohoslužby. Dále na hřbitově nalezneme starší kamenný kříž (Ciencala ú. s., Cichá 2003).

13.15 Strítež (něm. Trzytiesch, pol. Trzyciesz později Strzyciesz, původně Třítež)

První zmínka o obci se datuje k roku 1305 (Pavlíková 1986). Římskokatolická farnost je spravována *excurrento* z farnosti v Ropici.

Dominantou v obci je katolický kostel sv. Archanděla Michala z roku 1806, který je umístěn na kopci. Dříve se v obci nacházel dřevěný kostel, ale na počátku 19. století vyhořel.

Malé církevní památky v obci reprezentuje kamenný kříž z roku 1904 před kostelem, na němž je vyveden polský nápis. Kruhový půdorys má kaplička sv. Marka, která byla postavena v roce 1860. Poslední památkou je kříž u hlavní silnice I/68 pocházející z roku 1915 (Branna 2008, Przecezk 1985, Ředitelství silnic a dálnic ČR 2014).

Strítež byla součástí tolerančního augsburského a později slezského evangelického sboru v Komorní Lhotce. Po druhé světové válce vznikla samostatná kazatelská stanice

¹²⁶ Z místního kamene byla vybudována i křížová cesta v Horní Lomné. Zdroj: Arcidiecéze Olomoucká 2014.

Augsburské evangelické církvi ve východním Slezsku v Československu.¹²⁷ V 19. století byl postaven za obcí hřbitov, do té doby byli evangelíci pohřbíváni na katolickém hřbitově (Nešpor 2009, Przecezk 1985).

Obr. 29: Kříž z roku 1904 ve Stříteži
(foto: Lyžbická 2009)

Obr. 30: Renovovaný kříž z roku 1904 ve
Stříteži
(foto: Lyžbická 2013)

13.16 Třanovice (něm. Trzenkowitz, Trzanowitz, polsky Trzanowice)

První prokazatelná zmínka o obci pochází z roku 1431. Jméno této zemědělské obce proslavil kněz, spisovatel a básník Jiří Třanovský, jehož praotec zde byl váženým sedlákem. Na základě katolické církevní správy spadá obec pod farnost ve Hnojníku (Al Saheb a kol. 2010).

Původně stával v obci dřevěný kostel sv. Bartoloměje z poloviny 15. století, byl však na počátku 20. století kvůli špatnému stavu rozprodán jako palivové dřevo. V těsné blízkosti byl postaven a v roce 1904 vysvěcen nový zděný kostel sv. Bartoloměje. Ze starého kostela zde byly umístěny některé dochované předměty (Al Saheb a kol. 2010).

Z drobné církevní architektury jsou v obci zastoupeny pouze 3 kříže. Dřevěný kříž původně z roku 1871 s barevnou plastikou Krista je situovaný u silnice č. 648 směrem na Český Těšín, procházející obcí (Al Saheb a kol. 2010, Ředitelství silnic a dálnic ČR 2014).

Další je taktéž kříž ze dřeva, ale natřený zlatou barvou. Tento objekt stojí před filiálním kostelem sv. Bartoloměje. Zbývajícím je kamenný kříž situovaný hluboko v zahradě č. p. 21, který byl postaven v roce 1948 (Kokotek ú. s.).

Tolerančním patentem se evangelíci v Třanovicích stali součástí augsburského sboru v Těšíně. Kazatelská stanice vznikla v roce 1907, ale po první světové válce část z nich vytvořila novou kazatelskou stanici ČCE. Evangelický kostel byl vybudován v letech 1929-

¹²⁷ Od roku 1950 pod současným názvem Slezská církev evangelická augsburského vyznání. Zdroj: Jäger 2006.

1931 na místě starší kaple, evangelický hřbitov se zde nacházel již od 1858. V roce 1950 většina spolu s mateřským sborem přešla do SCEAV. (Al Saheb a kol. 2010, Nešpor 2009).

14 Religiózní krajina měst

Sakrální objekty, ať už ty větších měřítek nebo naopak menších, symbolizují existenci určitého společenství v dané obci. Ve městech, kde je přece jen náboženská skladba pestřejší, vzrůstá i počet různých sakrálních staveb. Církevní struktury se zde nacházející bývají odlišného rázu, ale i zde jsou stavby, které výrazně přispívají k vytváření genia loci.

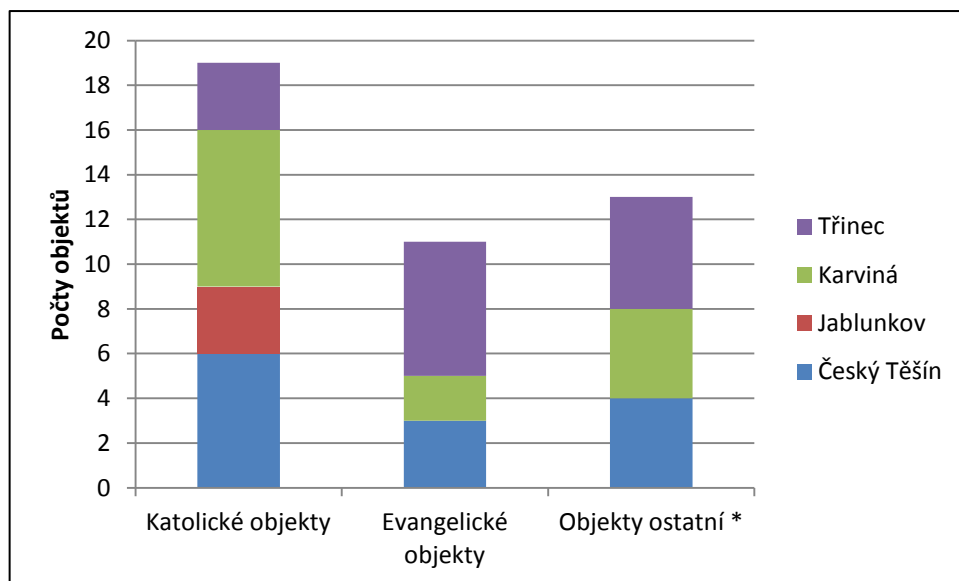
Vybrané 4 města se liší nejen počtem obyvatel, ale také svým charakterem. Ve všech sledovaných městech hrálo důležitou roli jejich strategické umístění podél starých kupeckých cest. Nejstarším z nich je nejuvýchodnější město České republiky Jablunkov¹²⁸, které se stalo městem v roce 1532. Město Český Těšín bylo sice ustanoveno jako samostatné město až v roce 1920, kdy došlo k rozdělení historického města Těšina mezi Československo a Polsko, tento počín však neznamenal počátek jeho vývoje. Po tomto oddělení však zůstalo celé historické jádro, úřady, obchody, ale také hřbitov v polské části. Naopak nejmladšími městy jsou Třinec¹²⁹, který byl povýšen na město v roce 1930 a Karviná, která vznikla v roce 1948, sloučením Fryštátu, Karvinné, Darkova, Ráje a Starého Města v jeden územní celek. Zejména od 90. let 19. století do druhé světové války zaznamenala celá oblast bouřlivý vývoj a významným mezníkem pro všechna vybraná města se stala stavba Košicko-bohumínské dráhy (Cichá 2003, Hosák 1967, Jirásek a kol. 2011a, Kuča 1996, Kuča 1997, Kuča 2008, Szpyrc 1999).

Práce mapující religiózní krajinu se zaměřují při mapování sakrálních památek na venkovské prostory (Havlíček, Hupková 2013) nebo na propojení s přírodními podmínkami (Soszyński 2011). Zajímavé srovnání vybraných měst se nabízí při porovnání „velké“ církevní architektury sakrálního charakteru, tedy staveb, které bývají většího měřítka: farní kostely, filiální kostely a kaple, poutní kostely a kaple, dále hřbitovní kostely a kaple a samotné hřbitovy. Pro komparaci měst byly porovnány stavby katolických, evangelických a ostatních společenství. Drobné stavby, jelikož jsou menšího měřítka, nebyly zařazeny vůbec. Tyto památky pro srovnání objektů jednotlivých církví vzhledem k jejich majoritní vázanosti na římskokatolickou církev nejsou vhodné (Rozehnalová, Tomášková 1995a). V údajích pro obr. 31 však nejsou obsaženy všechny zmíněné prvky hned z několika důvodů. Hřbitovy jsou na území Těšínska těžko začlenitelné, jelikož zde byly pohřbívání lidé bez ohledu na vyznání a platí to tak v některých případech i dnes. Mnohé jsou také děleny a stavby, které se zde nacházejí, jsou používány všemi společenstvími. V případě hřbitovních kaplí jsou zahrnuty jen

¹²⁸ Není však nejuvýchodnějším městem celého historického Těšínska, tím je město Bělsko. Bělsko je nynější část dvojměstí Bielsko-Biała, které je současně i vojvodstvím. Zdroj: Kuča 1997.

¹²⁹ Název této obce, o níž první zmínka pochází až z roku 1444, souvisí patrně se slovem trzcena. Toto v nářečí již zaniklé slovo znamená rákosí, kterým byla obec pravděpodobně porostlá. Zdroj: Cichá 2001.

ty, ve kterých probíhá aspoň sporadicky liturgický obřad, a které jsou díky tomu snadněji zařaditelné.

Obr. 31: Počty objektů jednotlivých církví a náboženských společností ve vybraných městech (Poznámky: * ve smyslu objekty ostatních církví a náboženských společností, zdroj: vlastní terénní mapování, regionální publikace, webové stránky jednotlivých dotčených subjektů)

Třinec se zdá být nejrozmanitějším městem celého zájmového území také na základě přehledu náboženských objektů (obr. 31). Naopak město Jablunkov, v kterém je zastoupena jen římskokatolická církev, se řadí k městům s nejmenšími výsledky „vnitřní“ diverzity.¹³⁰ Ta sice na základě censů z let 1991 a 2001 lehce vzrůstá, ale o silné pozici římskokatolické církve svědčí i vnitro církevní statistiky.¹³¹ Toto město má venkovský charakter a velké procento věřících. Nové sakrální prvky se v něm však až na 1 výjimku, kterou je klášter řádu františkánů z let 1992–1994, nenacházejí (SOkA Frýdek-Místek 1998). Příslušníci nekatolických společenství se shromažďují v sousedních obcích, kde mají zastoupeny své objekty. Většina těchto nekatolických staveb přibyla po roce 1989 právě na území města Třince, na základě terénního mapování byla zjištěna jejich difúze k hranicím s jinými obcemi. Mnohé objekty, jež tyto církve využívají, vznikly přestavěním objektů starších. Kupříkladu sbor Apoštolské církve v Třinci-Oldřichovicích sídlí v bývalé obřadní síni, kterou odkoupili od města Třince na počátku 90. let a upravili si ji dle svých potřeb (Apoštolská církev - Oldřichovice). Tyto dekoncentrační tendence menších společenství neplatí tak úplně pro Český Těšín a Karvinou (viz Příloha č. 7).

¹³⁰ V roce 1991 vykazují diverzitní hodnoty 42,64 %, o deset let později 48,08 %. Viz kapitola *Analýza proměny náboženské struktury populace*.

¹³¹ Viz kapitola *Analýza budoucího vývoje na základě církevních statistik a jejich komparace s demografickými údaji*.

Tab. 6: Přehled sakrálních staveb v zájmovém území

	kostel	ostatní velká architektura	kaple	kaplička	boží muka	socha	kříž	hřbitovní objekty	zvonice	objekty na stavbách	křížová cesta	jeskyně	reliktní objekty	drobná sakrální architektura celkem	celkem
Albrechtice	3	—	—	2	1	1	3	2	—	—	—	—	—	7	12
Bocanovice	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	1
Bystřice	2	2	—	—	—	—	2	1	—	—	—	—	—	2	7
Český Těšín	5	4	4	5	—	4	13	9	1	—	—	—	—	27	45
Hnojník	2	—	—	1	—	1	—	2	—	—	—	—	—	2	6
Horní Lomná	1	—	—	—	—	1	2	1	—	—	1	1	—	5	7
Horní Suchá	1	1	1	—	—	2	2	1	—	—	—	—	—	5	8
Hrčava	1	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	1	—	2	4
Chotěbuz	—	—	3	—	—	2	2	3	—	—	—	—	—	7	10
Jablunkov	2	2	—	6	—	1	13	1	—	5	—	1	—	26	31
Karviná	4	6	4	8	—	8	12	6	—	—	—	—	3	35	51
Návsí	1	2	—	—	—	—	2	1	1	—	—	—	—	3	7
Nýdek	1	—	1	—	—	—	1	2	—	1	—	—	—	3	6
Písečná	—	—	—	2	—	—	4	—	—	2	—	—	—	8	8
Písek	2	—	—	2	—	—	4	—	1	—	—	1	—	8	10
Ropice	1	—	1	—	—	6	2	2	—	—	—	—	—	9	12
Řeka	—	—	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	2
Střítež	1	—	—	1	—	—	2	2	—	—	—	—	—	3	6
Třanovice	2	—	—	—	—	—	3	2	—	—	—	—	—	3	7
Třinec	4	7	3	1	—	—	11	10	2	—	—	1	2	20	41
Celkem	33	24	18	28	1	26	80	47	5	8	1	5	5	177	281

Zdroj: vlastní terénní mapování

Dle výsledků terénního šetření ve vybraných obcích lze vysledovat regionální rozdíly při porovnání druhů staveb, ale také věku a fyzického stavu.¹³² V severní a centrální části má své zastoupení většina soch, ty také bývají staršího data (viz tab. 6). Nejvíce se v území nalézají kříže, které se vyskytují téměř v každé obci. Zejména v okolí Třince je situováno množství křížů litinových, jejichž datace bývá okolo konce 19. století. Celkově se podílí malá sakrální architektura cca 63 % na všech sakrálních stavbách v modelových obcích. V počtu těchto staveb výrazně města převyšují jednotlivé obce, ale i v jejich případech jsou zde značné odlišnosti.

¹³² Viz také kapitola *Komparace urbánní a rurální krajiny v prostředí Těšínska*.

15 Index ateizace

Význam náboženství dle výzkumů nadále upadá, což odpovídá trendu v rozvinutých západních společnostech. To je možné podchytit různými ukazateli. Index ateizace, jehož datovou základnu tvoří v předkládané diplomové práci výsledky cenzů z roku 1991 a 2001, byl použit na jednotlivé obce oblasti, kterých je dohromady 48. Z výsledků (viz tab. 7) je patrná stejná tendence jako v celé České republice, kdy v jednotlivých obcích dochází k stále větší sekularizaci. Náboženský život se u nás neustále vyvíjí po vzoru západních zemí ke stále liberálnějšímu typu. Na samotné náboženské scéně v naší republice dochází ke změně i důsledkem všeobecné globalizace a internacionalizace. Dle Lužného a Navrátilové (2001) existují 3 hlavní faktory, které přispěly k zesvětšování české společnosti. Děje se tak díky anti katolickému smýšlení celé naší společnosti, proto tato největší denominace ztrácí počet přívrženců. Dále tento stav dle autorů zapříčinila ateistická propaganda komunistického režimu a také samotné sekularizační tendence, které jsou důsledkem diferenciací moderní společnosti.

Tab. 7: Hodnoty indexu ateizace v letech 1991 a 2001 v jednotlivých obcích Těšínska (I. část)

Obce	1991			2001			Index ateizace (%)
	Obyvatelstvo celkem	Bez vyznání	Podíl	Obyvatelstvo celkem	Bez vyznání	Podíl	
Albrechtice	3904	935	0,24	4071	1668	0,41	22,38
Bocanovice	371	16	0,04	428	33	0,08	3,55
Bohumín	23686	7690	0,32	23284	12483	0,54	31,31
Bukovec	1348	10	0,01	1356	51	0,04	3,04
Bystřice	4859	544	0,11	4991	968	0,19	9,23
Český Těšín	27799	6930	0,25	26429	9860	0,37	16,49
Dětmarovice	3526	1053	0,30	3783	1838	0,49	26,69
Dobratice	962	128	0,13	1036	277	0,27	15,49
Dolní Domaslavice	860	71	0,08	920	308	0,33	27,49
Dolní Lomná	809	43	0,05	867	104	0,12	7,06
Dolní Lutyně	4469	1119	0,25	4771	2133	0,45	26,24
Dolní Tošanovice	246	11	0,04	279	58	0,21	17,08
Doubrava	1812	450	0,25	1811	981	0,54	39,03
Havířov	86297	37414	0,43	85855	53655	0,62	33,79
Hnojník	1484	194	0,13	1446	437	0,30	19,73
Horní Domaslavice	521	76	0,15	556	157	0,28	15,98
Horní Lomná	430	18	0,04	394	44	0,11	7,29
Horní Suchá	4315	1044	0,24	4370	2044	0,47	29,79
Horní Tošanovice	450	65	0,14	490	145	0,30	17,70
Hrádek	1682	110	0,07	1756	261	0,15	8,91
Hrčava	273	3	0,01	278	3	0,01	-0,02
Chotěbuz	912	78	0,09	1033	192	0,19	10,97
Jablunkov	5788	641	0,11	5934	864	0,15	3,92

Zdroj: ČSÚ 1995, ČSÚ 2010

Přesto jsou jednotlivé hodnoty za obce menší, než bývá celorepublikovým trendem. Dokonce v jedné obci zájmové oblasti dosahuje index ateizace záporného čísla, což by znamenalo naopak nárůst věřících oproti roku 1991. Jedná se o horskou obec Hřčavu (viz tab. 7). Eventuálním vysvětlením je vysoká religiozita celého jižního území. Podnětným faktem může být také poměrně velká vzdálenost a špatná dostupnost samotné obce od města Jablunkova¹³³, která vedla k založení vlastního hřbitova i s kostelem, což u tak malé obce jistě přispívá k větší participaci obyvatelstva na náboženství (Cichá 2003).

Tab. 8: Hodnoty indexu ateizace v letech 1991 a 2001 v jednotlivých obcích Těšínska (II. část)

Obce	1991			2001			Index ateizace (%)
	Obyvatelstvo celkem	Bez vyznání	Podíl	Obyvatelstvo celkem	Bez vyznání	Podíl	
Karviná	68 405	22 929	0,34	65 141	35 745	0,55	32,12
Komorní Lhotka	996	81	0,08	1 097	230	0,21	13,97
Košariska	372	23	0,06	365	50	0,14	8,01
Lučina	1 143	328	0,29	1 139	535	0,47	25,63
Milíkov	1 255	55	0,04	1300	117	0,09	4,83
Mosty u Jablunkova	3 971	231	0,06	3 997	580	0,15	9,23
Návsí	3 623	274	0,08	3 765	609	0,16	9,32
Nýdek	1 907	182	0,10	1 952	277	0,14	5,14
Orlová	36 339	16 412	0,45	34 856	23 019	0,66	38,07
Petrovice u Karviné	4 092	769	0,19	4 517	1467	0,32	16,85
Petřvald	6 769	2 689	0,40	6 811	4 121	0,61	34,48
Písečná	991	23	0,02	804	56	0,07	4,75
Písek	1 668	74	0,04	1 783	147	0,08	3,98
Ropice	1 311	122	0,09	1 348	279	0,21	12,56
Rychvald	6 645	2 359	0,36	6 769	4 023	0,59	37,10
Řeka	450	45	0,10	466	74	0,16	6,53
Smilovice	569	37	0,07	581	93	0,16	10,17
Soběšovice	709	221	0,31	817	347	0,42	16,42
Stonava	1 714	203	0,12	1 809	661	0,37	28,01
Střítež	984	104	0,11	996	224	0,22	13,33
Těrlicko	3 874	807	0,21	4 126	1 518	0,37	20,16
Třanovice	870	52	0,06	932	130	0,14	8,48
Třinec	40 309	8 619	0,21	38 953	13 069	0,34	15,48
Vělopolí	199	10	0,05	206	44	0,21	17,20
Vendryně	3 590	352	0,10	3 842	764	0,20	11,18

Zdroj: ČSÚ 1995, ČSÚ 2010

¹³³ Cesta, která spojovala obec s Českou republikou, byla vybudována až v 60. letech. Zdroj: Cichá 2003.

K prohlubování diferenciaci dochází mezi městy a vzdálenějšími obcemi, kde stejně jako v celé České republice se nachází více věřících ve venkovském osídlení. Naproti tomu města jsou většinou „pouštěmi v náboženské dimenzi“. V případě měst stejně jako v celé naší republice roste religiozita směrem od západu k východu, což platí také pro zájmové území (ČSÚ 2004a). Celkový výsledek indexu ateizace pro Těšínsko je ve srovnání s celou Českou republikou (viz tab. 7) o něco nižší. Velké rozdíly jsou i mezi bývalými okresy Frýdek-Místek a Karviná, do kterých náleží jednotlivé obce Těšínska.

Uvede-li respondent v cenzu odpověď bez vyznání, nemusí to nutně znamenat, že v nic nevěří. Nešpor (2004) ve své publikaci uvádí, že lidé, kteří takto jednají, chtějí například zdůraznit, že nepatří k žádné konkrétní církvi. Náboženské přesvědčení dotýkající se vnitřních pocitů člověka, není především v posledních letech jasně definované a ohraničené. Navíc stále vzrůstá tzv. alternativní religiozita obyvatelstva, která se projevuje mimo tradiční církve a náboženské společnosti (Václavík 2010). V prvním sčítání po roce 1989 se zprvu projevuje nadšení z možnosti deklarování víry, které později opadlo. V následujících cenzech je více znatelný nastupující sekularizační trend, což vedlo k tomu, že církve se staly menšinovou záležitostí. V cenzu z roku 1991 vzhledem ještě k velké důvěře k náboženským institucím, kdy katolická církev byla chápána jako jeden z nositelů boje proti komunismu, se přihlásilo poměrně velké množství věřících. V následujících sčítáních se potvrdily teze o postupujícím odcírkvenění české společnosti (Václavík 2010). Rozdíl mezi jednotlivými cenzy po roce 1989 je zejména v počtu osob, u kterých nebylo vyznání zjištěno.¹³⁴ V roce 2011 až 44,67 % obyvatel České republiky neuvadlo své náboženské vyznání vůbec, což výrazně ovlivňuje výsledky (viz obr. 1; ČSÚ 2014c).

Tab. 9: Hodnoty indexu ateizace mezi cenzy z roku 1991 a 2001 za vybrané územní celky

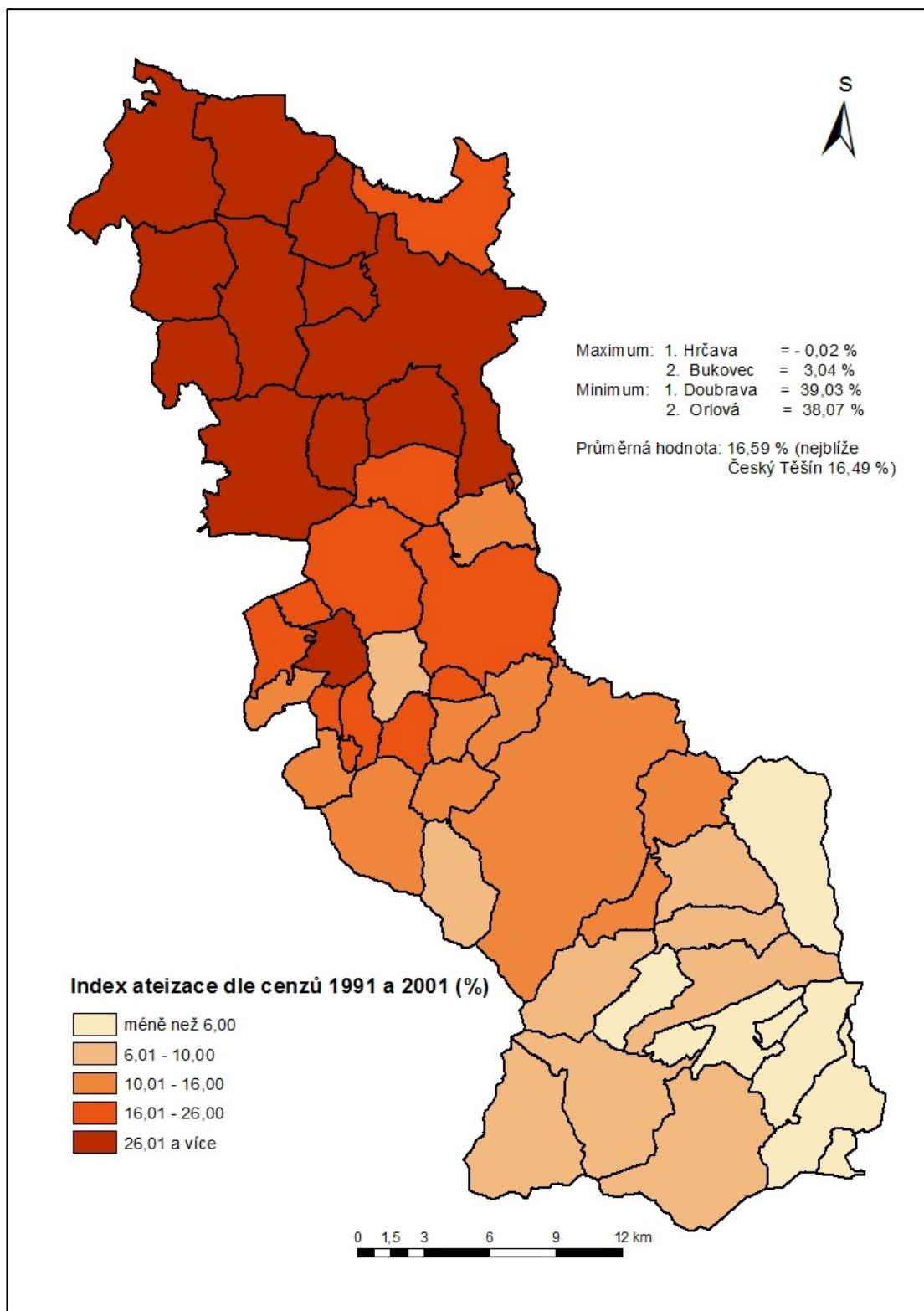
Obce	1991			2001			Index ateizace (%)
	Obyvatelstvo celkem	Bez vyznání	Podíl	Obyvatelstvo celkem	Bez vyznání	Podíl	
Těšínsko	369 558	115 644	0,31	364 510	176 743	0,48	25,03
Okres Frýdek-Místek	227 522	58 932	0,26	226 818	92 886	0,41	20,31
Okres Karviná	284 558	102 881	0,36	279 436	155 408	0,56	30,48
Česká republika	10 302 215	4 112 864	0,40	10 230 060	6 039 991	0,59	31,74

Zdroj: ČSÚ 1995, ČSÚ 2010

Pokračující diferenciaci nastává ale mezi severní a jižní částí zájmového území. Nejvyšší hodnoty mají převážně územní jednotky v severním úseku, což lze zřetelněji zaznamenat zejména v prostorovém zobrazení na obrázku č. 32. Doubrava se svými 39,03 % dosáhla největšího indexu ateizace. Zbylé územní jednotky s vysokými hodnotami mají status

¹³⁴ Více viz kapitola *Populační cenzy po roce 1989*.

města a jsou to Orlová (38,07 %), Rychvald (37,10 %) a Petřvald (34,48 %). U měst jako Bohumín, Havířov a Karviná hodnoty také přesahují 30 %. Naopak města Český Těšín a Třinec disponují výsledky okolo 15 %. Zbývající město Jablunkov se z celého Těšínska řadí se svými 3,92 % k obcím s nejnižšími výsledky indexu ateizace. Nejmenší hodnoty mají tedy obce z jižní části a to konkrétně již zmíněná Hřava (- 0,02 %), Bukovec (3,04 %) a Bocanovice (3,55 %). V ojedinělých případech nalezneme v jihovýchodním cípu jen pozvolnou a na obecné poměry malou sekularizaci. To odráží celkový podíl věřících v dané oblasti, kde náboženství hraje stále důležitou roli a je součástí každodenního života. Náboženská struktura obyvatelstva je zde do jisté míry ovlivněna různými demografickými charakteristikami, jako je pohlaví, věk, národnost a nejvyšší dosažené vzdělání. Lze vyvodit ze sčítání nebo sociologickým výzkumů, že větší míra religiozity se nalézá právě u žen, staršího obyvatelstva, vdaných či ženatých, lidí s nižším vzděláním a u obyvatel žijících ve venkovských oblastech (ČSÚ 2004a, Hamplová 2008, Pištora 2004). Celý správní obvod ORP Jablunkov, do kterého náleží všechny obce s nejnižšími naměřenými hodnotami, se vyznačuje velkým podílem dětí do 14 let, vyšší počtem osob se základním vzděláním, vyšším podílem žen (ČSÚ 2004b, ČSÚb). Velkou roli hraje i socializace jedince, víra se udržuje více u těch, co v dětství chodili do kostela. Významný vliv lze přičíst i blízkosti Polské a Slovenské republiky.

Obr. 32: Index ateizace mezi censy z roku 1991 a 2001 v jednotlivých obcích Těšínska
 (Zdroj: Arc ČR ESRI I, tab. 7, tab. 8, vlastní zpracování v ArcGIS 10)

16 Analýza proměny náboženské struktury populace

Diverzita populace a její změny v průběhu času jsou důležitým ukazatelem k prohloubení informací o území. Neboť náboženská rozmanitost ovlivňuje celou řadu jevů, jako je kupříkladu přistěhovalectví obyvatel ze specifických náboženských skupin. U populace z různého náboženského prostředí je pravděpodobná specializace na konkrétní hospodářské činnosti (Boone, Ch.; Brouner, A.; Jacobs, J.; van Witteloostuijn, A.; de Zwaan, M. 2012).

V předkládané práci jsou užity diverzity „vnitřní“ a diverzity „vnější“ Liebersona (1969) s cílem vysvětlit jejich proměnu po roce 1989. V tab. 10 jsou zaznamenány výsledky „vnitřní“ diverzity pro jednotlivé obce zájmového území, z nichž je patrný převážně nárůst mezi sledovanými roky 1991 a 2001.

Tab. 10: Hodnoty „vnitřní“ diverzity na Těšínsku v letech 1991 a 2001

Obce	Vnitřní diverzita (%)		Obce	Vnitřní diverzita (%)	
	1991	2001		1991	2001
Albrechtice	60,62	63,31	Komorní Lhotka	60,86	72,87
Bocanovice	30,90	32,81	Košařiska	49,93	67,67
Bohumín	53,53	53,30	Lučina	49,59	55,94
Bukovec	13,49	22,23	Milíkov	54,51	69,42
Bystřice	51,45	70,61	Mosty u Jablunkova	17,09	33,77
Český Těšín	65,26	67,59	Návsí	59,29	71,59
Dětmarovice	51,08	54,94	Nýdek	41,24	62,99
Dobratice	41,10	56,01	Orlová	56,05	45,30
Dolní Domaslavice	42,27	64,13	Petrovice u Karviné	37,63	53,15
Dolní Lomná	29,12	43,05	Petřvald	57,75	47,65
Dolní Lutyně	44,42	54,01	Písečná	27,79	36,51
Dolní Tošanovice	41,85	57,91	Písek	48,93	55,50
Doubrava	58,64	55,16	Ropice	60,05	71,47
Havířov	58,67	48,04	Rychvald	63,55	53,11
Hnojník	59,81	67,74	Řeka	54,86	72,85
Horní Domaslavice	33,38	52,59	Smilovice	46,66	73,40
Horní Lomná	15,97	27,68	Soběšovice	52,19	56,10
Horní Suchá	60,68	60,80	Stonava	44,55	59,49
Horní Tošanovice	48,53	57,83	Střítež	61,46	71,18
Hrádek	54,03	72,67	Těrlicko	63,89	67,60
Hrčava	5,03	6,32	Třanovice	57,69	68,01
Chotěbuz	55,21	67,19	Třinec	66,92	72,51
Jablunkov	42,64	48,08	Vělopolí	48,20	74,70
Karviná	59,69	53,42	Vendryně	59,93	71,69

Zdroj: ČSÚ 1995, ČSÚ 2010, vlastní výpočty

Převážný nárůst, který odpovídá trendu rostoucího zájmu o menší náboženské společenství a současně poklesu věřících u „větších“ církví, nepostihuje celé území Těšínska. Konkrétně u 7 obcí v severní části došlo k poklesu diverzitních hodnot v evaluovaném období. Jednou z nich je i obec Doubrava, jejíž měla již nejvyšší hodnotu indexu ateizace.¹³⁵ V roce 2001 měla tato obec 1 811 obyvatel, což ji spolu s Chotěbuzí řadí k nejmenším obcím okresu Karviná (ČSÚ 2001b). Heterogenita u této obce v roce 2001 mírně poklesla, stejně jako u měst Karviná a Orlová, v jejichž zázemí se nachází. Tento vývoj je dán poklesem římskokatolického vyznání a naopak výraznějším nárůstem kategorie „bez vyznání“ což vedlo k náboženské homogenitě, v tomto případě větší sekularizaci.

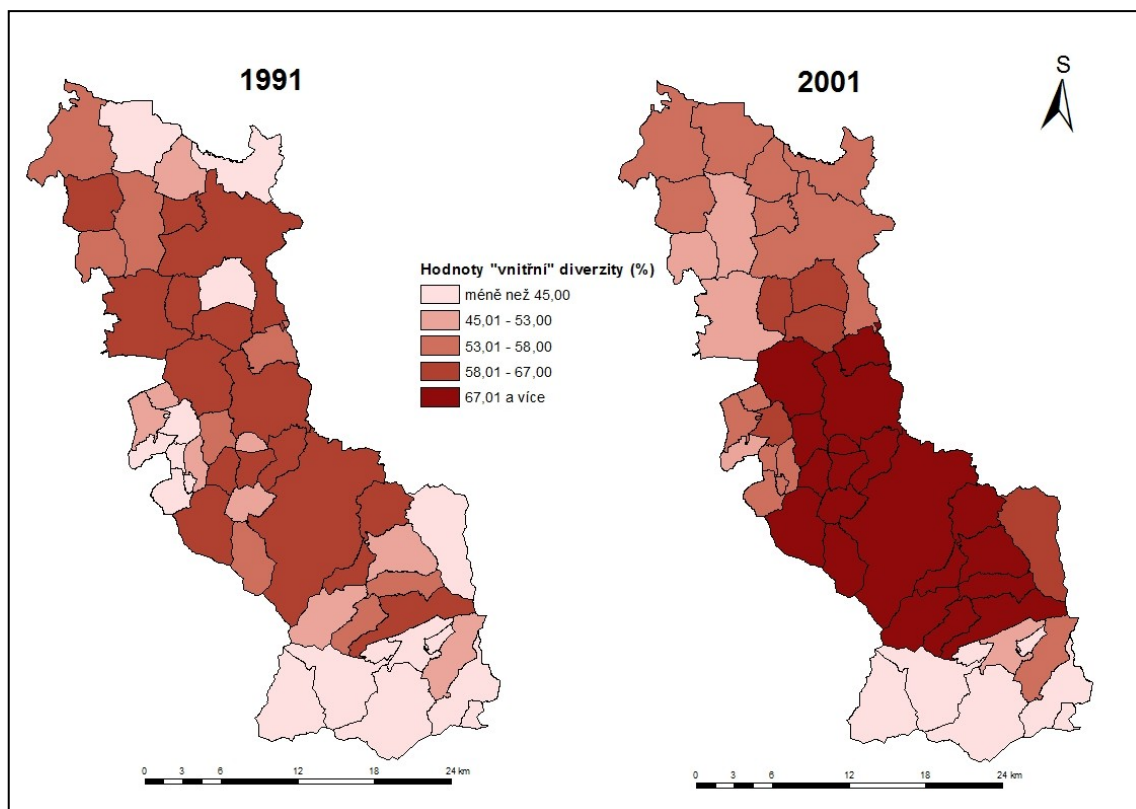
Prostorově je oblast velice diferencovaná, zvláště v roce 1991, kdy se vyšší hodnoty soustřeďují do měst. Výsledky pro rok 1991 u měst se pohybují v rozmezí od 42,64 % (Jablunkov) až po 66,92 % (Třinec). Jablunkov i Třinec spadají do jižní části¹³⁶ a vzdálenost mezi nimi činí přibližně 14 km. Přesto jsou mezi těmito městy obrovské rozdíly v participaci na náboženství. Jablunkov se řadí spíše k homogenním venkovským oblastem se silnou pozicí římskokatolické církve. Naproti tomu v Třinci mají silné zastoupení zvláště evangelické církve, ale v posledních letech vzrůstá obliba jiných náboženských společenství. Zdá se, že směrem na jihovýchod k hranicím s Polskou a zvláště Slovenskou republikou jako státy s velkou náboženskou homogenitou, klesá také náboženská rozmanitost. Ale ne všechny obce spadající pod Římskokatolickou farnost Jablunkov jsou výrazně homogenní. Již v roce 1991 mají obce Hrádek a Návsi výsledky náboženské diverzity nad 50 %. Tyto vysoké hodnoty narostly k roku 2001 nad 70 %, v rozmezí těchto let došlo k nárůstu také počtu objektů různých společenství (SOKA Frýdek-Místek 1998). V této jižní části je však pořád patrná vyšší míra soužití a běžně se vyskytuje ještě koexistence několika generací v domech a tudíž i stále zachovalý vliv prarodičů v rodině. Postupně však mezi roky 1991 a 2001 dochází k proměně náboženské scény i v této oblasti.

Ne všechny obce okresu Karviná náleží do nábožensky heterogenních obcí. V zázemí města Karviné se nacházející obce Petrovice u Karviné a Stonava, jejichž hodnoty diverzity se pohybují okolo 40 %, a tedy patří k nábožensky relativně homogenním ve sledovaném území. U obou těchto obcí lze nalézt dominantní pozici římskokatolické církve.¹³⁷ K následujícímu roku však narostla kategorie bez vyznání a podíl římskokatolické církve se u obou obcí zmenšil na 55 %.

¹³⁵ Viz kapitola *Index ateizace*.

¹³⁶ Do bývalého p. o. Český Těšín a okresu Frýdek-Místek. Zdroj: Bartoš, Schulz, Trapl 2000.

¹³⁷ V roce 1991 tvořili katolíci 71 % obyvatel v Petrovicích u Karviné a 61 % ve Stonavě. Zdroj: ČSÚ 1995.

Obr. 33: Hodnoty „vnitřní“ diverzity na Těšínsku na základě cenzů z let 1991 a 2001
(Zdroj: Arc ČR ESRI I; tab. 10, vlastní zpracování v ArcGIS 10)

Samotné město Třinec má již v roce 1991 nejvyšší hodnotu „vnitřní“ diverzity (66,92 %), k následujícímu sledovanému roku pravděpodobně vlivem suburbanizace však nemá tak značný nárůst náboženské heterogenity, jenž lze sledovat v obcích v jeho zázemí.¹³⁸ V případě města Třince bylo zjištěno i v provedeném terénním šetření na základě církevních staveb velký počet nekatolických sakrálních objektů v krajině. Zvýšení náboženské heterogenity mezi sledovanými cenzy je větší v zázemí Třince. Ke změně religiózní struktury obyvatelstva dochází zejména u obcí Řeka a Smilovice na Třinecku, v nichž je patrný velký nárůst náboženské heterogenity. „Vnitřní“ diverzita v obci Smilovice se dokonce zvýšila o 26,74 procentních bodů, tedy nejvíce z celého zájmového území.

V následujícím desetiletí taktéž v Jablunkově došlo k výraznému nárůstu a v roce 2001 se zařadilo jako 3. město s nejvyšší hodnotou.¹³⁹ V tomto městě se nenalézá žádné jiné středisko církví nebo náboženských společností kromě římskokatolické církve. Ty jsou však zastoupeny v hojné míře v okolních obcích Návsí a také Písku, ve kterých došlo také k nárůstu heterogenity. Na základě sčítání v roce 2001 došlo ve městě Jablunkov k značnému navýšení kategorie „ostatní“. Pokles katolíků i evangelíků je mírný, stejně tak nárůst osob, kteří sebe

¹³⁸ Jen cca o 6 procentních bodů

¹³⁹ Na prvním místě i v roce 2001 se nachází město Třinec se 72,51 %. Druhým je Český Těšín s 67,59 %.

uvádí jako „bez vyznání“. V roce 2001 vykazuje nejnižší hodnoty diverzity z měst Orlová, jejichž výsledky jsou ještě nižší, než je průměrná hodnota v České republice (viz tab. 11).

Nejnižší hodnotu má tradičně nejmenší obec zájmového území Hřava, jež je téměř nábožensky homogenní obcí.¹⁴⁰ Ale i v jejím případě došlo mezi sledovanými roky k nárůstu, i když nepatrnému. Celkově byl v roce 1991 rozdíl mezi obcí s nejnižší a obcí s nejvyšší hodnotou 61,89 procentních bodů. Naproti tomu variační rozpětí ve výsledcích náboženské diverzity v cenzu 2001 ještě vzrostlo oproti výsledku z roku 1991 skoro o 7 procentních bodů. Stejně jako o deset let dříve je obcí s nejnižší náboženskou heterogenitou Hřava (6,32 %). Následují stejně jako v prvním měření obce Bukovec (22,23 %) a Horní Lomná (27,68 %), v těchto obcích má silnou pozici římskokatolická církev, ke které náleží všechny sakrální objekty a v případě Horní Lomné může hrát důležitou roli i samostatná farní správa. Nejvyšší hodnotu diverzity v roce 2001 nalezneme v druhé nejmenší obci Vělopolí. V této obci s hodnotou náboženské diverzity 74,70 %, na rozdíl od Hřavy, nenalezneme žádný prvek sakrální architektury ani jiné zaznamenané náboženské společenství. Z hlediska římskokatolické správy náleží k farnosti v nedalekém Hnojníku (Boháč 1999).¹⁴¹ V okolních obcích je však silné zastoupení jiných církví. Obec Smilovice se 73,40 % se řadí k druhé nejvyšší náboženské heterogenitě a spadá bezprostředně do zázemí Třince, což má jistě svůj vliv i v náboženské struktuře této obce. 72,87 % vykazuje obec Komorní Lhotka, jež byla významným místem pro evangelické živly již v minulosti (Michalska 2006).

Celkově při komparaci zájmového území s vyššími územními celky lze na Těšínsku sledovat nejvyšší hodnoty „vnitřní“ diverzity. Ta pouze mezi sledovanými léty poklesla o více než 1 procentní bod, přesto je zde stále nejvyšší náboženská heterogenita. Vyrovnané hodnoty diverzity z let 1991 a 2001 hovoří o jisté stabilitě náboženské rozmanitosti – tzn. proces ateizace je zde sice patrný, ale ne v takové míře jako u České republiky a jiných sledovaných prostorových jednotkách. V České republice a okresech Frýdek-Místek a Karviná dochází mezi sledovanými roky k nárůstu homogenity. To je však zapříčiněno, stejně jako v případě severních obcí zájmového území, zvýšením kategorie bez vyznání a tedy nárůstem ateizace mezi sledovanými roky. V porovnání s územím celého Těšínska jsou ostatní administrativní celky méně nábožensky rozmanité. Tyto výsledky pro Těšínsko jsou zapříčiněny zastoupením různých náboženských společností a ne až tak velkým nárůstem homogenizace ve všech obcích. I když v roce 2001 nastal pokles římskokatolických a evangelických církví, došlo zároveň k velkému zvýšení ostatních církví a náboženských společností a menšímu nárůstu obyvatel bez vyznání, což u některých obcí naopak vedlo k poklesu heterogenity. V naší republice stojí za

¹⁴⁰ K 31.12 2012 bylo v obci přítomno 265 obyvatel. Zdroj: ČSÚb.

¹⁴¹ V kronice se nacházejí jen údaje o náboženských akcích v sousedních obcích, např. SCEAV v Třanovicích. Zdroj: Obec Vělopolí 2012.

poměrně vysokou mírou heterogenity velké zastoupení kategorie „bez vyznání“. Participace obyvatel na náboženské víře a celkově míra religiozity je v rámci celé České republiky nízká.

Tab. 11: Hodnoty „vnitřní“ diverzity ve zvolených územních jednotkách v letech 1991 a 2001

Administrativní jednotky	Vnitřní diverzita (%)	
	1991	2001
Česká republika	55,52	47,37
Okres Frýdek-Místek	60,73	57,70
Okres Karviná	59,69	48,96
Těšínsko	62,47	61,25

Zdroj: ČSÚ 1995, ČSÚ 2010, vlastní výpočty

Účelem diverzity „vnější“ je stanovit úroveň náboženské soudržnosti mezi jednotlivými obcemi zájmového území Těšínska. Metoda je založena na předpokladu míry pravděpodobnosti, pokud obyvatelé každé obce náhodně spárujeme dohromady, kolik se vytvoří párů s rozdílným náboženským vyznáním. Na základě daných výsledků lze zjistit, že obec Hřava má nejen nejmenší hodnotu diverzity „vnitřní“, ale zároveň má také nejnížší výsledky různorodosti „vnější“ při komparaci s jinými obcemi, které byly nábožensky homogenní, v těchto případech se jednalo o obce s dominancí římskokatolické církve.¹⁴² V roce 1991 vykazuje Hřava nejnížší hodnoty s obcemi Bukovec (9,49 %), Horní Lomnou (10,77 %) a Mosty u Jablunkova (11,41 %). Dále se v tomto cenzu vyskytují nejnížší hodnoty mezi obcemi Bukovec a Horní Lomnou (14,82 %). V cenzu z roku 2001, i přes nárůst různorodosti, je situace obdobná. Tentokrát se však nízké výsledky „vnější“ diverzity objevují jen u kombinace náboženské struktury Hřavé s obcemi: Bocanovice (21,22 %), Bukovec (14,80 %), Horní Lomná (18,34 %) a Mosty u Jablunkova (22,45 %).

Naopak nejvyšší hodnoty v rámci náboženské diverzity lze vysledovat v roce 1991 při porovnání obce Nýdek s jinými obcemi nalézajícími se na severu: Bohumínem (87,53 %), Dětmovicemi (87,43 %) a Dolní Lutyní (87,99 %). Důvodem je naprosto odlišná náboženská struktura, kdy v severních obcích je vyšší „vnitřní“ různorodost, než je v případě Nýdku, a převládají zde katolíci a příslušníci kategorie „bez vyznání“. Naproti tomu v Nýdku se jedná o majoritu evangelíků. Jeden z vysokých rozdílů v této rozmanitosti se vyskytuje mezi obcemi Hřava a Nýdek. Navzdory relativně nízkým hodnotám „vnitřních“ diverzit u obou obcí, je rozdíl způsoben odlišnou náboženskou homogenitou. Ve sčítání z roku 2001 obec Nýdek, vykazuje rozdílnou náboženskou strukturu populace ve srovnání s obcemi, které jsou nábožensky heterogenní. V tomto roce je největší hodnotou vnější diverzity 87,96 %, která byla zjištěna právě mezi obcemi Nýdek a Hřavou. U Nýdku na rozdíl od Hřavy však došlo

¹⁴² Viz příloha č. 4 a příloha č. 5: Hodnoty „vnější“ diverzity v zájmovém území v letech 1991 a 2001.

k velkému nárůstu „vnitřní“ diverzity k sledovanému roku 2001 (o cca 22 procentních bodů). Vysoké výsledky vnější diverzity se objevují taktéž u srovnání s jinými obcemi s nižší „vnitřní“ diverzitou. Jedná se o obec Horní Lomnou (87,51 %) a obec Mosty u Jablunkova (86,15 %).

I vnější diverzita narůstá mezi sledovanými roky 1991 a 2001, a to zejména při porovnání obcí z průmyslovějšího severu a obcí z rurální oblasti na jihu. To souvisí s celkovou proměnou náboženské struktury, která doznala větších změn právě v urbánních územích, kde vzrostl počet obyvatel bez vyznání. V průběhu této dekády se příliš nemění nejvyšší dosažené hodnoty. Naopak nejnižší výsledky vnější diverzity vzrostly mezi sledovanými léty, stejně jako se zvětšila samotná diverzita vnitřní. Z analyzovaných výsledků pro zmíněnou metodu lze vysledovat, že nejvyšší hodnoty se nacházejí mezi obcemi s různou religiozní skladbou obyvatelstva.

17 Analýza vývoje v období 2001 až 2011 a pokus o predikci dalšího vývinu

Tato diplomová práce se snaží o zkoumání religiozity v různých podobách, a proto jsou zde také aplikována data z diecéze ostravsko-opavské. Konkrétně byly použity vnitro církevní statistiky s počtem pokřtěných do jednoho roku a příslušné demografické údaje o počtu živě narozených dětí.

Religiozita je v celé České republice velice rozdílná a i v zájmovém území jsou patrné různé vlivy. Skoro u všech vybraných obcí, jsou očekávaně nižší podíly pokřtěných dětí než živě narozených. Jedinou výjimkou je obec Horní Lomná, jejichž údaje pokřtěných mnohonásobně převyšují počty živě narozených dětí.¹⁴³ To může být způsobeno tolerantnějším přístupem tamního faráře, který křtí děti i svobodných matek, zatímco v Římskokatolické farnosti Jablunkov se k tomuto počínu stavějí odmítavě.

¹⁴³ Celkový podíl pokřtěných na živě narozené v letech 2000-2010 činí 333,33 %. Zdroj: ČSÚa, Diecéze ostravsko-opavská 2000-2010.

Tab. 12: Počet pokřtěných ve vybraných farnostech

Farnost	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Albrechtice	18	13	10	9	7	5	13	14	19	9	13
Dětmarovice	10	5	3	3	3	4	5	11	16	2	7
Dobruška	1	1	2	6	3	7	3	7	5	4	3
Domaslavice	17	29	18	29	10	24	20	22	2	28	27
Doubrava	6	6	15	2	2	0	0	1	0	0	0
Hnojník	30	24	27	22	32	24	18	17	22	22	15
Horní Lomná	10	11	11	8	15	12	28	26	28	35	23
Horní Suchá	16	9	7	12	14	9	12	11	10	9	8
Jablunkov	127	120	138	127	118	119	111	102	145	116	111
Karviná	357	293	305	265	96	108	70	77	68	83	71
Mosty u Jablunkova	22	30	28	23	24	15	25	23	19	17	10
Petrovice u Karviné	4	3	3	0	3	8	5	3	5	3	7
Petřvald	4	2	1	2	7	3	0	13	10	7	6
Stonava	7	6	10	7	6	9	5	7	6	7	16
Vendryně	22	19	26	16	30	23	20	21	20	29	35
Celkem	651	571	604	531	370	370	335	355	375	371	352

Zdroj: Diecéze ostravsko-opavská 2000-2010

Poznámky: * s části Karpentná (náleží do Římskokatolické farnosti Vendryně)

Dle demografických údajů vzrůstá celkově až na obec Albrechtice mezi léty 2000 až 2010 počet živě narozených dětí (viz tab. 13). Během těchto let dochází v rámci církevních statistik spíše k poklesu počtu pokřtěných dětí, ale v případě Dobrušky, Domaslavic, Horní Lomné, Petrovic u Karviné, Petřvaldu, Stonavy a Vendryně k poslednímu uvedenému roku dochází k nárůstu. V průběhu sledovaných 11 let se v modelových obcích živě narodilo celkem 13 873 dětí a pokřtěných bylo 4 885, což odpovídá zhruba 35 %.

Tab. 13: Celkový počet živě narozených ve vybraných farnostech

Farnost	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Albrechtice	45	36	36	36	24	34	29	36	37	45	27
Dětmarovice	24	25	29	24	13	29	23	34	45	34	36
Dobratice	5	11	7	13	11	8	7	12	9	11	11
Domaslavice	35	23	26	22	34	32	31	48	36	44	36
Doubrava	11	15	10	17	12	11	13	9	7	21	12
Hnojník	44	25	37	35	50	46	48	41	42	55	55
Horní Lomná	3	4	4	3	2	3	6	5	5	1	2
Horní Suchá	42	38	39	36	49	32	42	51	45	39	48
Jablunkov	175	182	203	188	203	183	200	195	204	223	234
Karviná	549	564	615	569	607	559	594	635	626	594	600
Mosty u Jablunkova	47	37	34	37	42	32	38	46	40	40	46
Petrovice u Karviné	31	26	31	36	35	30	37	48	35	47	42
Petřvald	62	58	53	60	54	58	63	56	78	62	83
Stonava	18	13	22	11	14	18	19	17	14	21	22
Vendryně	109	89	94	98	116	101	108	105	107	129	114
Celkem	1 200	1 146	1 240	1 185	1 266	1 176	1 258	1 338	1 330	1 366	1 368

Zdroj: ČSÚa

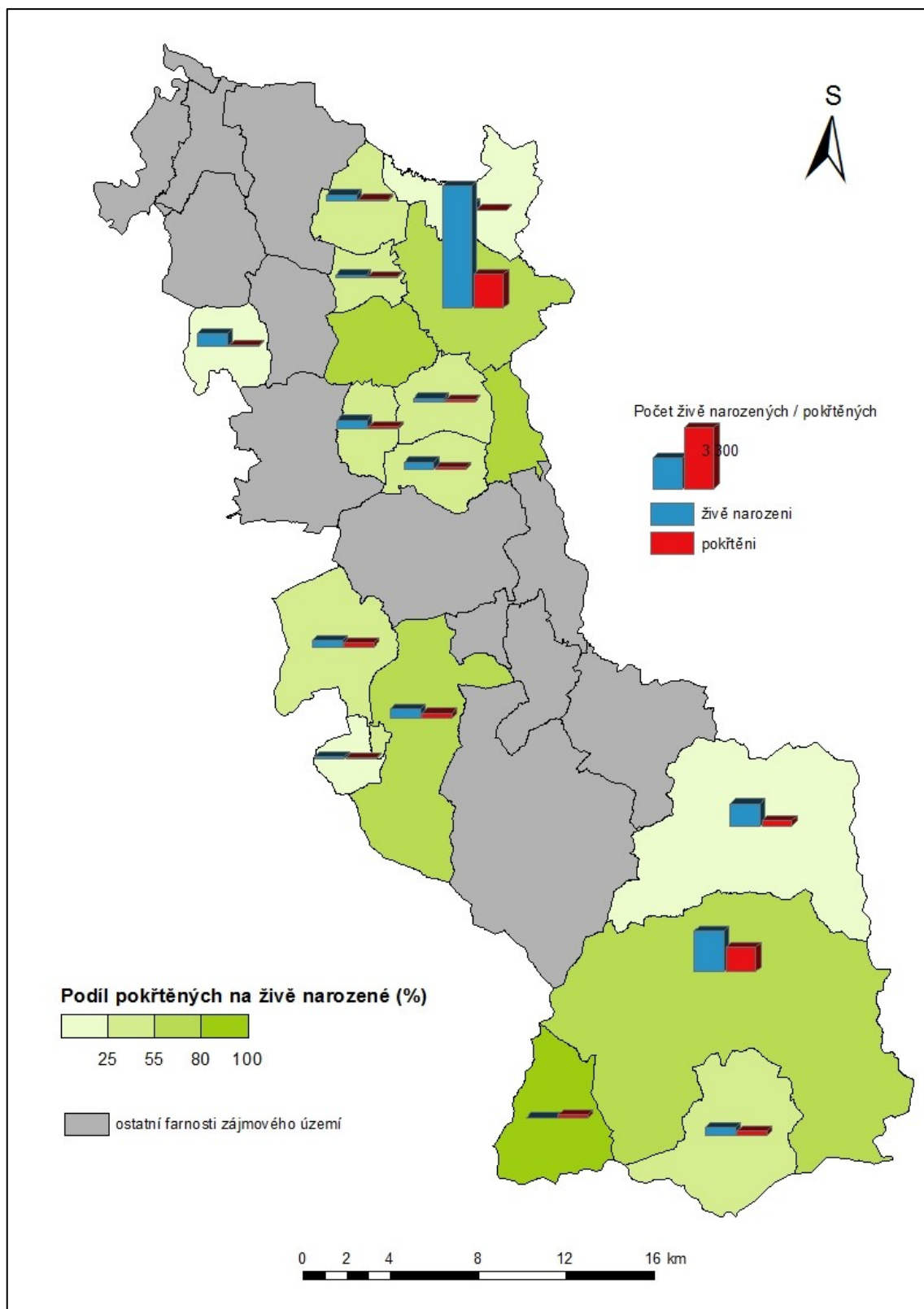
Poznámky: * bez části Karpentná (náleží z hlediska sídelní struktury do Trince)

Nejnižší podíly pokřtěných se nachází v Petřvaldě (6,45 %), Petrovicích u Karviné (12,90 %) a Dobratících (20,00 %). Nejspíš poněkud překvapivě nalezneme nízké údaje i v Římskokatolické farnosti ve Vendryni (20,18 %). Jedna z příčin nízkého podílu v této farnosti je převaha věřících evangelického vyznání, zejména v obcích Bystřice a Nýdek.¹⁴⁴ Podprůměrný počet křtů, který se objevuje v Petrovicích u Karviné, je možné odůvodnit příměstským charakterem obce a vlivem suburbanizace. Nejvyšší podíl 72,57 % pokřtěných dětí na živě narozené se nachází v jablunkovské farnosti, která se řadí, co do počtu obcí, k největším v území. I ve městě Karviné¹⁴⁵ nalezneme vysoké hodnoty (46,81 %) a v již zmíněném Petřvaldě naopak ty nejmenší. Toto město má celkově nízký podíl katolíků, který v roce 1991 dosáhl 36,03 % a v následujícím cenzu ještě poklesl na 23,71 %. Ve výše uvedených výsledcích indexu ateizace vykazovalo toto město taktéž vysoké hodnoty (ČSÚ 1991, ČSÚ 2001).¹⁴⁶

¹⁴⁴ Největšího podílu dosáhli v roce 1991, kdy v Bystřici dosáhli 61,50 % a v Nýdku 71,68 %, v následujícím sčítání však došlo k rapidnímu poklesu všech věřících. Zdroj: ČSÚ 1991, ČSÚ 2001.

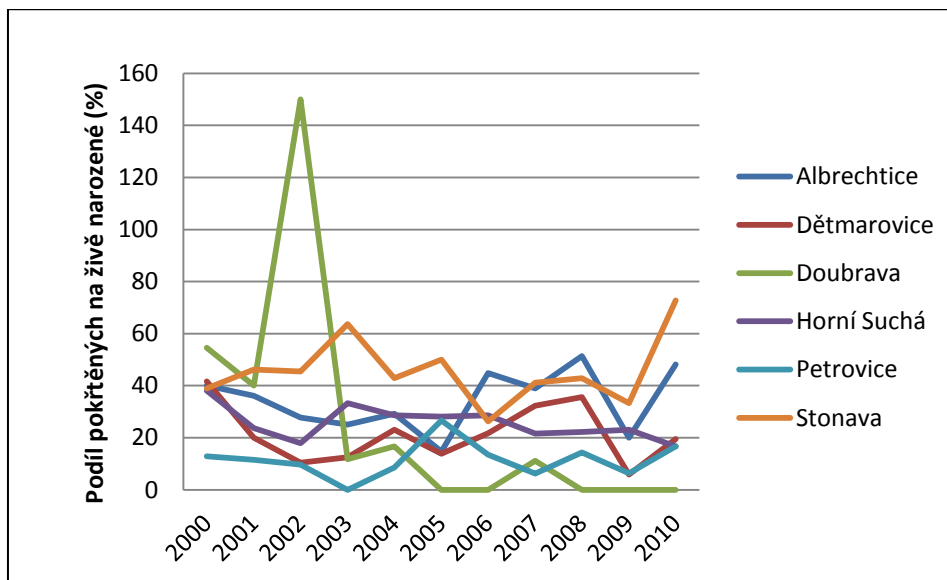
¹⁴⁵ Započítány jsou i data z farností Karviná-Doly a Louky nad Olší.

¹⁴⁶ Konkrétně 34,48 %. Více viz kapitola *Index ateizace*.

Obr. 34: Poměr celkového počtu živě narozených a římskokatolickou církví pokřtěných do jednoho roku ve vybraných farnostech v letech 2000-2010
 (Zdroj: Zdroj: Arc ČR ESRI I, tab. 12, tab. 13, Boháč 1999, vlastní zpracování v ArcGIS 10)

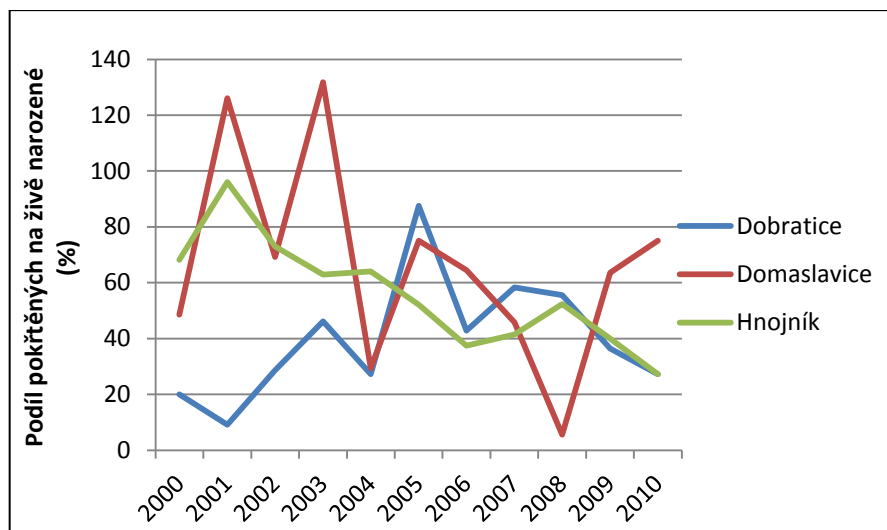
Farnost v Hnojníku vykazuje 3. největší podíly pokřtěných dětí. V této farnosti nyní sídlí děkan, což může být také důvodem poněkud vyšší hodnoty (Děkanát Frýdek).¹⁴⁷ V této centrální oblasti se nacházejí taktéž farnosti Dobruška a Domaslavice, které však nedosahují tak vysokých podílů. Farnost Domaslavice má sice ještě nadprůměrné hodnoty (48,57 %), ale výsledky pro farnost Dobruška (20,00 %) patří k těm nejnižším.

Obr. 35: Podíl pokřtěných na živě narozené ve farnostech lokalizovaných na severu (Zdroj: tab. 12, tab. 13)

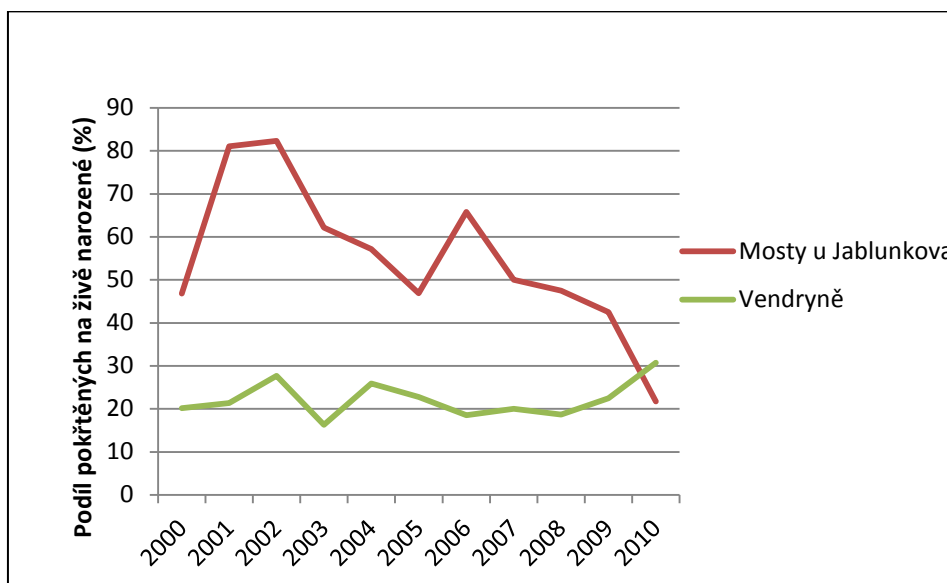
Nabízí se otázka, jaký vývoj čeká římskokatolickou církev v jižní venkovské části zájmového území, kde má tradičně silnou pozici, a naopak jaký bude počet pokřtěných dětí v průmyslovějších regionech severu? A jak se bude situace vyvíjet v centrální části Těšínska, zejména ve vlivné farnosti Hnojník? V celé České republice jsou možné 2 scénáře na základě náboženské praxe v budoucím religiálním vývoji. Jeden z nich, sekularizační, předpovídá ještě větší pokles religiozity. Naproti tomu religiální vize předpokládá nárůst počtu věřících. Spíše se ukazuje 3. scénář, kdy dojde ke kombinaci obou těchto hypotéz. Nejprve nastoupí sekularizační proces a po nějaké době dojde k opětovnému nárůstu religiozity (Brotánková 2004). Tento trend nelze na základě situace v modelových obcích potvrdit. Zřetelně se zde neprojevuje ani západovýchodní gradient poklesu religiozity. Vybočuje farnost Hnojník, jenž má jeden z nejvyšších podílů pokřtěných (68,18 %), a ve které počet křtů u dětí stoupá, a také farnost Doubrava (54,55 %).

¹⁴⁷ Viz kapitola *Organizační struktura katolické církve*.

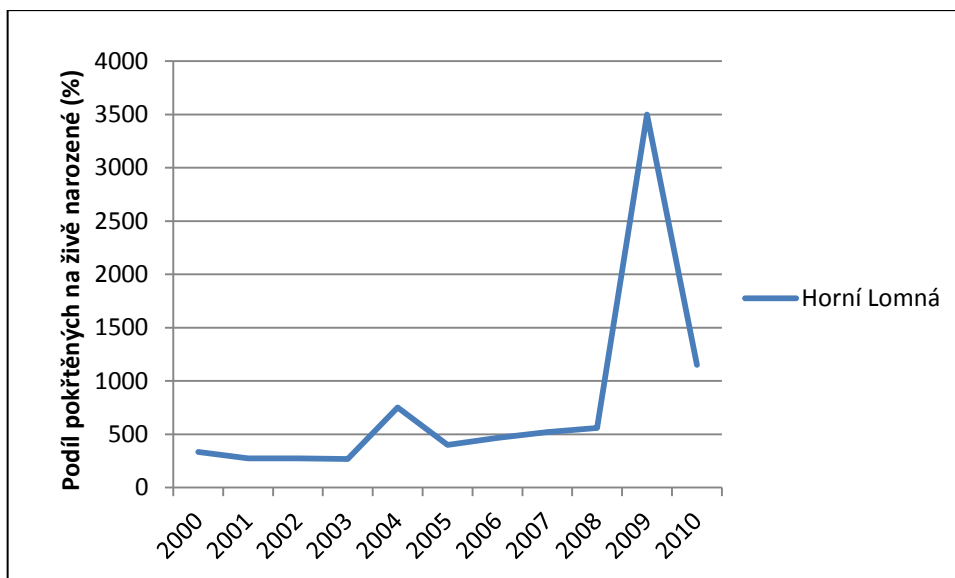
Obr. 36: Podíl pokřtěných na živě narozené ve farnostech lokalizovaných v centrální části
(Zdroj: tab. 12, tab. 13)

Dle výsledků v populačních cenzech klesá počet těch, kteří se přihlásili k nějaké víře. Církevní statistiky v nemalých případech naopak zaznamenaly dokonce nárůst počtu pokřtěných dětí v uplynulých letech.

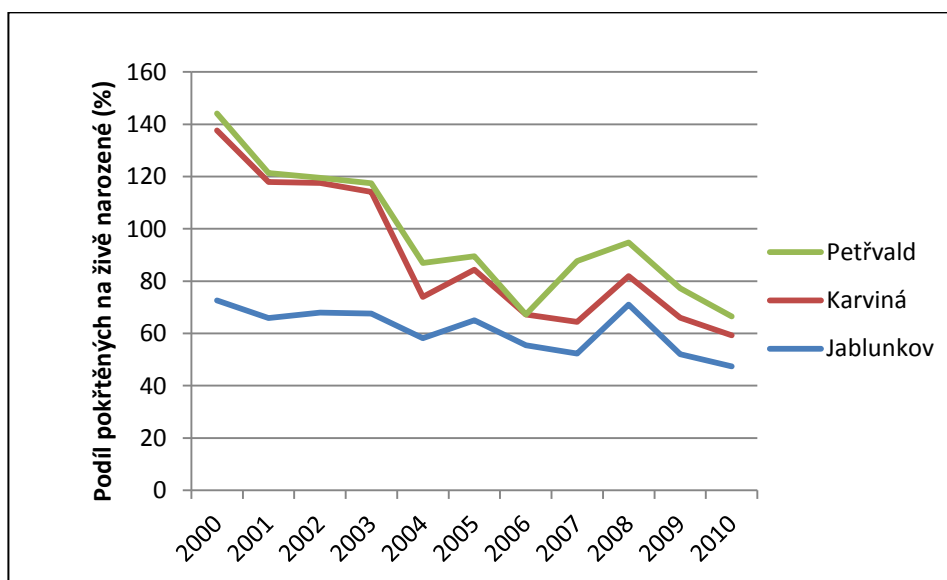
Obr. 37: Podíl pokřtěných na živě narozené ve farnostech lokalizovaných na jihu
(Zdroj: tab. 12, tab. 13)

Z údajů o počtu křtů lze vysledovat ve většině z vybraných farností výrazný pokles mezi léty 2003 a 2004. Tento jev může být zapříčiněn celkovou proměnou české společnosti a tradiční rodiny. V celé republice klesl počet sňatků v roce 2003 poprvé pod 50 000 (ČSÚ 2013). Naopak církve jsou poněkud neschopné se přizpůsobit a pružně reagovat na potřeby společnosti.

Obr. 38: Podíl pokřtěných na živě narozené ve farnostech lokalizovaných na jihu
(Zdroj: tab. 12, tab. 13)

U měst je situace poněkud odlišná. Dalo by se očekávat, že podíl pokřtěných nebude tak vysoký jako je v případě Jablunkova a Karviné, ale již lze z uvedených dat vysledovat pokles. Ten je více patrný u Karviné nebo Petřvaldu, naproti tomu u Jablunkova se jedná o pozvolný úbytek. Můžeme konstatovat, že na základě církevních statistik Římskokatolické církve není diference prostoru Těšínska tak velká, jak by se dala předpokládat.

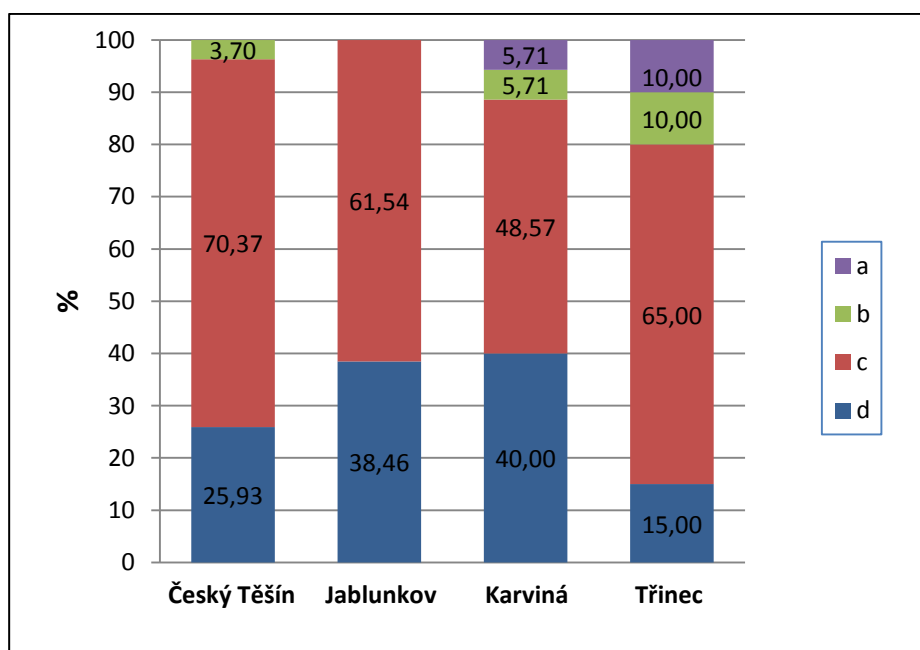

Obr. 39: Podíl pokřtěných na živě narozené ve farnostech lokalizovaných na jihu
(Zdroj: tab. 12, tab. 13)

18 Komparace urbánní a rurální krajiny v prostředí Těšínska

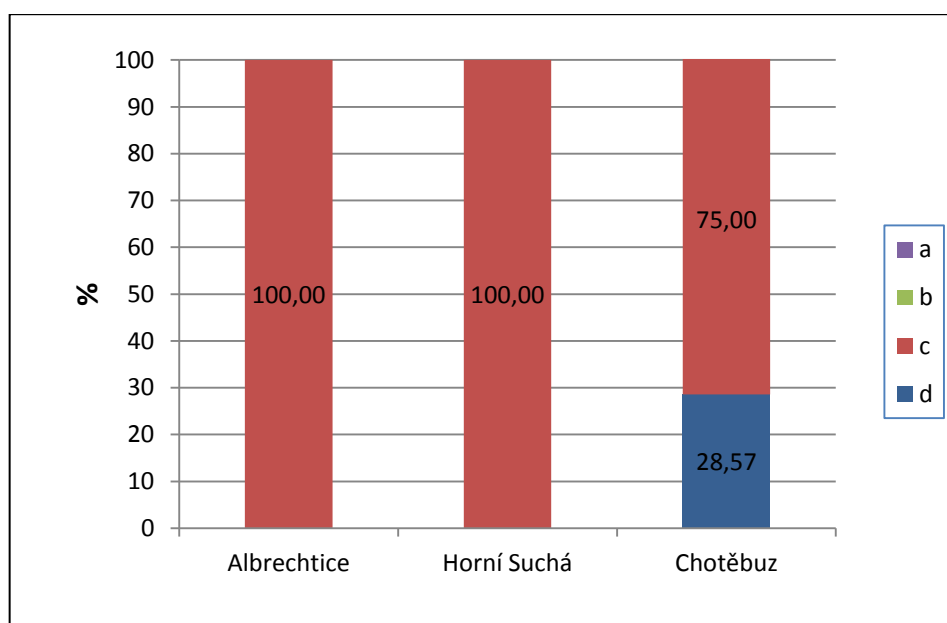
Největší nárůst obyvatelstva bez vyznání lze ve sledovaných letech u obyvatel Těšínska nalézt převážně u severních měst Orlová, Petřvald, Rychvald a u obce Doubrava. Tyto hodnoty jsou nadprůměrné i v rámci celé České republiky. Naproti tomu venkovské obce v jihovýchodní části mají výsledné hodnoty značně nízké, až dokonce v případě obce Hřčavy záporné. Jedná se ovšem o jedinou výjimku. Zdá se, že čím více se od města Karviné nalézají města na jihu, tím mají menší sekularizaci společnosti mezi roky 1991–2001. Tento trend se ukazuje i v následující dekádě. Dokonce lze zaznamenat pokles osob bez vyznání u velké části obcí, ale také zároveň došlo k obrovskému nárůstu počtu osob, u kterých nebyl dotaz na náboženské vyznání zjištěn (ČSÚ 2014c). Výsledky vnitřní diverzity u obcí v jejich bezprostřední blízkosti, takže v roce 2001 nejvyšších hodnot dosahují obce Smilovice (73,40 %), Vělopolí (74,70 %) a trochu vzdálenější Komorní Lhotka (72,87 %).

Zatímco lidová zbožnost bývá vázaná na tradici, městský živel absorbuje různé podoby religiozity. Nejpříhodnější se jeví srovnání obcí a měst na základě drobné sakrální architektury, u které lze i jasněji stanovit její restaurování a fyzický stav. V článku Havlíčka a Hupkové (2013) sice vyhodnocují všechny stavby, ale děje se tak jen ve venkovském prostoru.

Obr. 40: Přehled sakrálních staveb ve vybraných městech podle jejich zachovalosti a stáří (Poznámky: (a) reliktní stavby, (b) nově postavené objekty, (c) stavby postavené před rokem 1989, ale nově obnoveny, (d) stavby postavené před rokem 1989 a nerestaurovány pro roce 1989; zdroj: vlastní terénní mapování, regionální publikace, webové stránky jednotlivých dotčených subjektů)

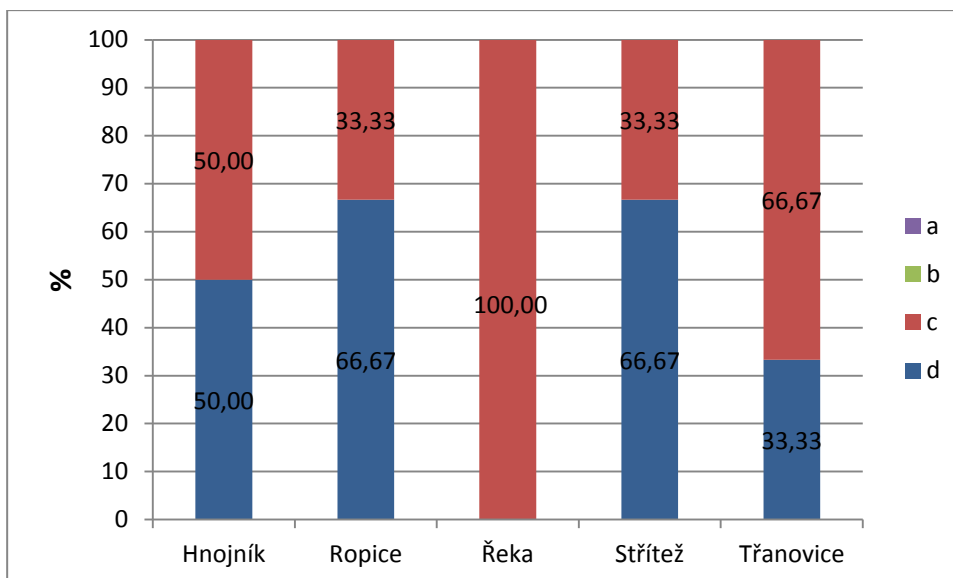
V prostředí Těšínska se nachází 9 měst, které převážně náleží do severní části. Venkovský charakter je pořád znatelný u horského městečka Jablunkov, jež má i nejnížší počet obyvatel z měst Těšínska (ČSÚb). Největší zachovalost církevních staveb v rámci drobné sakrální architektury (obr. 40) však nalezneme ve městě Český Těšín (70,37 %). V případě Třince, i přesto že se jedná o města s nejvyššími výsledky vnitřní diverzity, lze sledovat vysoký podíl renovovaných objektů a zároveň i staveb nových.

Obr. 41: Přehled sakrálních staveb v obcích ze severní části podle jejich zachovalosti a stáří (Poznámky: (a) reliktní stavby, (b) nově postavené objekty, (c) stavby postavené před rokem 1989, ale nově obnoveny, (d) stavby postavené před rokem 1989 a nerestaurovány pro roce 1989; zdroj: vlastní terénní mapování, regionální publikace, webové stránky jednotlivých dotčených subjektů)

Z pohledu malé sakrální architektury jsou odlišnosti mezi vybranými městy a obcemi ve všech vybraných kategoriích. Zejména ve většině obcí převažují objekty, které byly po roce 1989 renovovány. Nejedná se často pouze o náboženské motivy k obnovení stavby, ale opravy jsou nejednou podněcovány kulturními a historickými impulsy. Mnohdy se jedná o jediné významné stavby nacházející se v obci, takže často za opravou stojí veřejná sbírka v obci.¹⁴⁸ Pokud je objekt součástí něčí zahrady, je zde také větší pravděpodobnost jeho opravy.

¹⁴⁸ Viz podkapitola *Písečná (něm. i pol. Pioseczna)*.

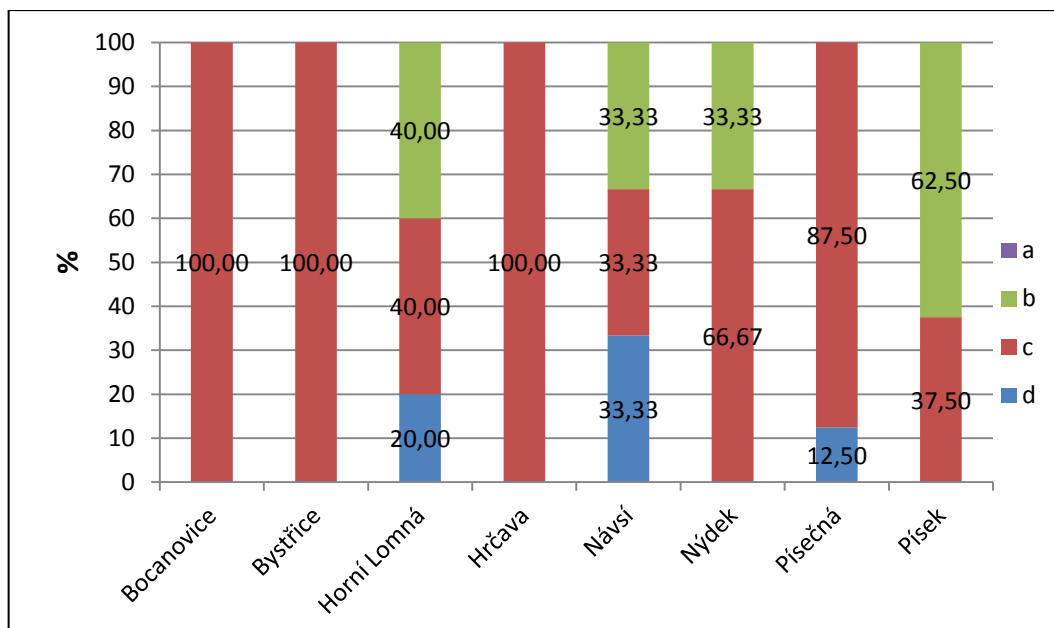
Obr. 42: Přehled sakrálních staveb v obcích ze střední části podle jejich zachovalosti a stáří (Poznámky: (a) reliktní stavby, (b) nově postavené objekty, (c) stavby postavené před rokem 1989, ale nově obnoveny, (d) stavby postavené před rokem 1989 a nerestaurovány pro roce 1989; zdroj: vlastní terénní mapování, regionální publikace, webové stránky jednotlivých dotčených subjektů)

Značné rozdíly jsou v posuzované religiózní krajině i mezi samotnými obcemi. V severní ani centrální části (obr. 41, obr. 42) zájmového území z vybraných modelových obcí se nenalézá žádný objekt, který byl realizován po roce 1989.¹⁴⁹ Naproti tomu v jižní oblasti se nacházejí obce s mnoha novými drobnými sakrálními prvky. Největšího podílu dosáhla obec Písek, kde stavby postavené po roce 1989 tvoří až 63 % všech drobných sakrálních staveb v obci (viz obr. 43). I z pohledu velké architektury¹⁵⁰ lze sledovat v sledované éře poměrně vysokou sakralizaci krajiny.¹⁵¹

¹⁴⁹ V případě velkých sakrálních objektů se vystavěl nový objekt jako náhrada původního staršího objektu (př. nový kostel sv. Barbory v Karviné-Loukách z roku 2001) nebo byl kostel postaven kvůli nemalé vzdálenosti a většímu počtu věřících (př. v roce 1995 byl vystavěn kostel Božího Milosrdenství v Písku). Analýza nově postavených kostelů a kaplí, jež sleduje vývoj těchto staveb na území Čech, Moravy a Slezska po II. Vatikánském koncilu, udává velký rozdíl mezi českou a moravskou provincií. Zatímco v českém prostoru bylo realizováno 12 sakrálních staveb, v moravské provincii vzniklo 77 staveb. Ovšem v diecézi Ostravsko-opavské bylo postaveno jen 15 objektů, z toho většina kostelů. Po roce 1989 vzniklo 13 kostelů a kaplí Zdroj: ČBK – plenární sněm Katolické církve v ČR, Římskokatolická farnost Jablunkov 2012.

¹⁵⁰ Viz kapitola *Rurální sakrální architektura ve vybraných obcích*.

¹⁵¹ Tomu odpovídají i nízké hodnoty indexu ateizace (3,98 %). Přestože má zde své zastoupení SCEAV, jsou hodnoty vnitřní diverzity podprůměrné. Viz kapitola *Analýza proměny náboženské struktury populace*.

Obr. 43: Přehled sakrálních staveb v obcích ze střední části podle jejich zachovalosti a stáří (Poznámky: (a) reliktní stavby, (b) nově postavené objekty, (c) stavby postavené před rokem 1989, ale nově obnoveny, (d) stavby postavené před rokem 1989 a nerestaurovány pro roce 1989; zdroj: vlastní terénní mapování, regionální publikace, webové stránky jednotlivých dotčených subjektů)

Nové objekty v religiózní krajině nemají v případě drobné architektury jednotný sakrální výraz, jedná se spíše o kombinace různých stylů a materiálů.

Obr. 44: Kaple sv. Izidora v Hrádku z roku 2012¹⁵²
(foto: Lyžbická 2013)

Obr. 45: Kaple Panny Marie v Písku z roku 2000
(foto: Lyžbická 2013)

¹⁵² Zdroj: Diecéze ostravsko-opavská 2012.

Ve venkovské krajině se také nenachází žádný reliktní objekt, jež nalezneme v Třinci a Karviné. Především v těchto dvou průmyslových městech, i díky náhlému urbanistickému vývoji, celá řada objektů zanikla nebo pravděpodobně zanikne.¹⁵³

Obr. 46: Boží muka v Karviné-Loukách
(zdroj: Muzeum Těšínska)

Obr. 47: Torzo Božích muk v Karviné-
Loukách
(foto: Lyžbická 2013)

¹⁵³ Kostel sv. Barbory ležící v poddolovaném území Karviná-Louky bude postupně zatopen. Zdroj: Wojnar 2013. Taktéž na začátku terénního mapování byla nalezena kaple v Karviné-Sovinci, která však již v dané lokalitě nestojí, byla totiž v nedávné době zničená.

19 Závěr

Česká republika je chápána jako jedna z nejvíce sekularizovaných zemí na světě, příčinu tohoto stavu lze nalézt již v historii. V jejím území se však naleznou některé odlišnosti. Za jednu z nich může být považována, i na základě uvedených výzkumů, oblast Těšínska. Po roce 1989 přestaly být veřejné funkce náboženství potlačovány a znovu došlo k oživení náboženských témat v geografii. Záměrem této práce je přispět k vývoji této disciplíny, která není příliš rozvinutá. Zkoumání religiozity je důležité, neboť náboženství má velký vliv na demografické chování obyvatel, ale porozumět mu nelze jen z dějin. Je více než účelné sledovat jeho projevy taktéž v samotné krajině.

Na základě statistických dat z populačních cenzů lze vysledovat rostoucí sekularizaci obyvatel na Těšínsku. Až na obec Hřčavu ve všech zájmových obcích vzrostl index ateizace mezi sledovanými roky, a tedy dochází k většímu zesvětštění společnosti v území Těšínska. Tato oblast je avšak dle výsledků značně diferenciována, můžeme také říci spíše polarizovaná mezi světštějším průmyslovějším severem a sakrálnějším rurálním jihovýchodem, a to i v případě měst. Celkové výsledky indexu ateizace jsou však pro Těšínsko nižší, než je tato hodnota pro celou Českou republiku. O něco vyšší nárůst vykazuje průmyslovější a hustěji osídlený okres Karviná, naproti tomu zbytek zájmového území má podprůměrné hodnoty.

V posledních letech probíhá zejména odliv členů u tradičních náboženských skupin. Statistické údaje ze sčítání však nemusí až tak korespondovat se skutečností, vypovídají spíše o základních trendech. Vzhledem k tomu, že tato práce si klade za cíl popsání vývoje v rozložení religiozity po roce 1989, byly využity pro popsání vývoje tradiční římskokatolické církve také její vnitro církevní statistiky. Z jejich pohledu, i když se ve většině případů (až na obec Horní Lomnou) vyskytuje menší počet pokřtěných než živě narozených, v některých obcích množství pokřtěných dětí narůstá. A to i v obcích nacházejících se na severu jako je obec Stonava. Církevní statistiky tedy příliš nekorespondují s výsledky diferenciací prostoru Těšínska na základě výzkumů diverzity a indexu ateizace. Poměrně vysoký podíl pokřtěných na živě narozené má i obec Doubrava, i když se v cenzech k římskokatolické církvi příliš obyvatel nepřihlásilo. V jablunkovské farnosti, která do své působnosti kromě města Jablunkov včleňuje také obce Bocanovice, Bukovec, Dolní Lomnou, Hrádek, Hřčava, Košařiska, Milíkov, Návsí, Písečnou a Písek, dochází k pozvolnému úbytku počtu pokřtěných dětí, i když ve stejném období je patrný nárůst živě narozených. Jakou roli v tom hraje volba křtu ve farnosti Horní Lomná nebo sekularizace, lze těžko odhadnout. Pravděpodobně se jedná o kombinaci těchto faktorů. Přesto podíl pokřtěných na živě narozené dosahuje až 73 % v rozmezí let 2000 – 2010. Z části to může být způsobené generačním přenosem, kdy v rodině, která chápe náboženství jako důležitou součást hodnotové orientace, je velmi pravděpodobné, že v tom budou pokračovat i děti. S úbytkem starší věřící populace však postupně do budoucna pravděpodobně dojde k celkové proměně tradiční náboženské scény v této jižní oblasti.

Není lepší území, kde by se dala zkoumat náboženská otázka z hlediska diverzity populace, než je oblast Těšínska. Na základě metod hodnotící populační diverzitu je patrná rostoucí náboženská různorodost ve sledovaném období, což odpovídá trendu nástupu menších náboženských skupin. Sever je ovšem tak trochu výjimkou, kdy naopak dochází k nárůstu homogenity, což ovšem zapříčinilo velké procento obyvatelstva hlásící se ke kategorii „bez vyznání“. Nijak zvláště se ovšem neodlišují venkovské a městské oblasti. I když jsou nová hnutí především městskou záležitostí, vnitřní diverzita se navyšuje také u obcí v jejich zázemí. Ještě v roce 1991 dosahovaly největší „vnitřní“ diverzity populace města Český Těšín a Třinec. O 10 let později vykazují největší náboženskou různorodost obce Smilovice a Vělopolí, jenž mají taktéž největší nárůst během sledovaných let. Nejmenší náboženskou rozmanitost má obec Hřava, která patří mezi nábožensky homogenní území. V této obci se nachází i nejnižší výsledek indexu ateizace, což svědčí o silné pozici římskokatolické církve, ke které náleží i všechny renovované sakrální objekty v obci. Ve většině případů náboženská diverzita mezi sledovanými léty vzrostla, ale u 7 obcí ze severní části je zaznamenán pokles hodnot vnitřní diverzity, z nichž je 6 měst. Zde je ovšem příčinou poněkud silná ateizace, která snížila náboženskou heterogenitu. Růst náboženské rozmanitosti se nalézá i u diverzity vnější, která je výraznější při komparaci dvou obcí, jejíž náboženská struktura je naprosto odlišná. Jako je např. v komparaci s obcemi Bystřice a Nýdek. V celém jihovýchodním cípu totiž nemá římskokatolická církev dominantní postavení. Konkrétně v Bystřici a Nýdku je silná participace obyvatelstva na evangelických církvích, zvláště SCEAV.

Na základě terénního výzkumu byla zjištěna difúze ostatních společenství do prostoru, zvláště u Třince, který vykazuje i největší procento různých náboženských společenství i na základě terénního výzkumu. Vzhledem k tomu, že sakrální objekty často reflektují dominanci specifického náboženství v prostoru, lze určit oblast Jablunkovska jako území s převahou římskokatolického vyznání. Oblasti, kde je větší participace obyvatelstva na římskokatolické církvi, vykazují nižší dynamické změny v religiózní krajině, oproti jiným částem. Religiozita se ve venkovském prostředí však často omezuje na „chození do kostela“. Přesto stále vznikají taktéž nové objekty římskokatolické církve i po roce 1989 v tomto jižním cípu. I z hlediska sakrálních staveb lze vysledovat vyšší míru sakralizace náboženské krajiny zvláště v tomto území a terénní výzkum částečně tedy potvrzuje rozdíly ve významu posvátných staveb podél západo-východního gradientu. V jihovýchodní části Těšínska je zároveň velké procento staveb, jež jsou v dobrém fyzickém stavu. Za opravou většinou stojí místní sbírka v obci nebo konkrétní rodina, která se o objekt stará. Posvátné stavby jsou zde rovněž předmětem stálého užívání. Platí také pro všechny obce, čím blíže centra, tím jsou také sakrální stavby pravděpodobněji opravené. Častěji jsou také renovovány stavby řadící se mezi nemovité kulturní památky, které převažují vzhledem k většímu kulturnímu významu a také ohrožení, v severní části Těšínska.

I do budoucna můžeme očekávat nárůst diverzity zejména v oblasti Jablunkovska, i

když samotné město Jablunkov si pravděpodobně podrží větší převahu římskokatolické církve. V případě měst Český Těšín a Třinec bude stejně jako u severních měst patrně docházet k poklesu diverzitních hodnot, narůstá bude nadále zejména různorodost obcí v zázemí, která se bude dále rozšiřovat do prostoru. Velkou roli hraje konkrétní náboženské klima v obci, jehož odlišnost v jednotlivých částech území potvrzuje také terénní průzkum.

20 Summary

The aim of the thesis was to capture the development of the region after the year 1989, as it was a big milestone in religiosity, as well as a mark of changes in surveys of religious structures in the Czech Republic.

As an area of interest was selected the Czech part of the historical region of Těšínsko, which was due to the compactness and the size "narrowed" in definition. This area is characterized by its industrial character of its northern communities, as well as by its rural characteristic in the Southeast. The thusly defined area of Těšínsko includes 48 municipalities belonging to the districts of Karviná and Frýdek - Místek of the Moravian-Silesian Region.

The thesis also includes the historical development of religion, not only in the area of Těšínsko, but also in the Czech Republic as a whole. The most prevalent denominations in the Czech area, with examples of their religious structures in the area of interest, were also characterized. The basic theoretical background of the field of religious geography is outlined as well.

Religious scene is analyzed through the population diversities by Lieberman (1969), that highlights the issue of largely increasing diversity „within“ individual communities, as well as points out the issue of the changes in the diversity „between“, which describes differences in religious cohesion between communities of Těšínsko. The index of atheism, which also relies on the data from population censuses, concludes that secularization of the population Těšínska is growing while finding a certain differentiations in this area.

Tracing of the changes in the traditional denomination between the years 2000-2010 in the selected parishes was based on the internal ecclesiastical statistics of the Roman Catholic Church. These parishes were selected in a way that allows their statistical data to correspond with its residential structure. One of the parts of this analysis was also an attempt to forecast the future development of the Roman Catholic Church. An important chapter is the mapping of sacral architecture in model villages and the comparison of small sacred buildings in urban environments, as well as in the individual municipalities. The resulting inventory confirmed the growing interest in these buildings after the year 1989 from the perspective of historical monuments care, particularly in the northern areas of the region.

21 Seznam pramenů, fotodokumentací, literatury, internetových zdrojů a respondentů

Prameny:

ČSÚ (1995): Dataset náboženského složení obyvatelstva za ZSJ okresů Frýdek-Místek a Karviná v roce 1991.

ČSÚ (2010): Dataset náboženského složení obyvatelstva za ZSJ okresů Frýdek-Místek a Karviná v roce 2001.

Diecéze ostravsko-opavská (2000-2010): vnitro církevní statistiky.

Obec Vělopolí (2012): Kronika 2012. Dostupné na: < [http://velopoli.cz/dokumenty\[525\]-\[cz\]-kronika](http://velopoli.cz/dokumenty[525]-[cz]-kronika)>

SOkA Frýdek-Místek (1919): Kronika fary Horní Lomná, I. díl, zápisy pro léta 1830 - 1942. Inv. č. 32, str. 68.

SOkA Frýdek-Místek (1923–1938): Archiv obce Bystřice: Kronika Bystřice nad Olší. Inv. č. 7, str. 12.

SOkA Frýdek-Místek (1955–1994): Místní národní výbor: Kronika Návsí. I. díl, inv. č. 5, str. 71.

SOkA Frýdek-Místek (1998): Městský úřad Jablunkov 1996 – 2000: Kronika města Jablunkova. 9. díl, inv. č. neinventarizováno.

SOkA Frýdek-Místek (2000): Farní úřad Ropice 1774 – 1975: Úvod. NAD 1322.

SOkA Karviná (1813): Farní úřad Karviná 1722 – 1950 (1956). Inv. č. 109.

SOkA Karviná (1959–1964): MNV Horní Suchá: Jednota bratrská. Inv. č. 698 K58.

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb.

Zákon č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči.

Zákon č. 158/1999 Sb., o sčítání lidu, domů a bytů v roce 2001.

Zákon č. 3/2002 Sb., o církvích a náboženských společnostech.

Zákon č. 296/2009 Sb., o sčítání lidu, domů a bytů v roce 2011.

Fotodokumentace:

Lyžbická, K. (2009-2014): Soubor fotografií sakrálních staveb na území Těšínska.

Muzeum Těšínska: Fond fotografií.

Muzeum Těšínska: Fond pohlednic.

SOkA Frýdek-Místek: Sběrka fotografií, fotonegativů a filmů.

SOkA Karviná: Sběrka obrazového materiálu, fotografií a fotonegativů.

Seznam literatury:

Al Saheb, J. a kol. (2010): Třanovice v proměnách staletí. Třanovice: Obec Třanovice, 420 s.

Altová, B. (2009): Možnosti studia evangelické sakrální architektury. In Lidé města: revue pro etnologii, antropologii a etologii, č. 1, r. 3. Praha: Sofis, str. 493–552.

Bakala, J. (1992): Středověké Těšínsko do roku 1450. In: Nástin dějin Těšínska. Ostrava: Advertis, str. 17–31.

Bartoš, J. a kol. (1966): Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960. Sv. I, Územně správní vývoj státních a společenských institucí a organizací na Moravě a ve Slezsku v letech 1848 – 1960. Ostrava: Profil, 335 s.

Bartoš, J., Schulz, J., Trapl, M. (2000): Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960. Sv. 15. Okresy: Frýdek-Místek, Český Tešín. Olomouc: Univerzita Palackého, 196 s.

Bartoš, J., Schulz, J., Trapl, M. (2011): Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960. Sv. 16. Okresy: Ostrava, Fryštát, Hlučín. Olomouc: Univerzita Palackého, 191 s.

Boháč, Z. (1999): Atlas církevních dějin českých zemí 1918–1999. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 175 s.

Boone, Ch.; Brouner, A.; Jacobs, J.; van Witteloostuijn, A.; de Zwaan, M. (2012): Religious Pluralism and Organizational Diversity: An Empirical Test in the City of Zwolle, the Netherlands, 1851–1914. In: Sociology of Religion, vol. 73, no 2, str. 150-173.

Borák, M. (2001): Situace židovského obyvatelstva na území českého Slezska v době okupace (1938-1945). In: Židé ve Slezsku. Studie k dějinám Židů ve Slezsku. Karviná: Muzeum Těšínska, str. 142–152.

Branna, W. (2008): Kapličky, kříže a boží muka na Těšínsku. Katalog k výstavě Muzea Těšínska. Český Tešín: Muzeum Těšínska, 48 s.

Brotánková, H. (2004): Religiozita v České republice v církevních statistikách. In: Teologické listy: časopis pro teologii a službu církve. © 2004-2014 [cit. 2014-04-10], č. 5. Dostupné na: <<http://www.teologicketexty.cz/casopis/2004-5/Religiozita-v-Ceske-republice-v-cirkevnych-statistikach.html>>.

Bukačová, I. (2011): Paměť krajiny. VII, Soupis drobných památek Toušovska a Uněšovska. Mariánská Týnice: Muzeum a galerie severního Plzeňska, 185 s.

Cichá, I. (2001): Olza od pramene po ujście. Český Tešín: Region Silesia, 152 s.

Cichá, I. (2003): Okolím Beskydského průsmyku/Okolice beskidzkiej przełęczy. Český Tešín: Region Silesia, 185 s.

- Crang, M. (2009): „cultural geography“. In: Gregory, D.; Johnston, R.; Pratt, G.; Michael J. Watts, M. J.; Sarah Whatmore, S.: The Dictionary of Human Geography. Malden/Oxford/West Sussex: Wiley-Blackwell, str. 129-133.
- Cuhrová, T. (2005): Vztah drobných staveb ke krajině a naopak. In: Klč, P.; Novák, J.; Novotná, L.: Stavby a krajina: Mezinárodní vědecká konference: sborník referátů 15.–16. září. Praha: Česká zemědělská univerzita, FLE, katedra staveb, str. 9-15.
- Černý, J.: Barokní sloupy a sousoší v jižních Čechách. Historie a křesťanská ikonografie pro každého. © neuvedeno [cit. 2014-04-10]. Dostupné na: < <http://katolicka-kultura.sweb.cz/barokni/barokni.html>>.
- ČSÚ (1992): Sčítání lidu, domů a bytů k 3. 3. 1991 za okres Frýdek-Místek. Frýdek-Místek : Okresní statistická správa, 80 s.
- Daněk, P.; Štěpánek, V. (1992): Územní diference náboženského vyznání obyvatel českých zemích 1930 – 1991. In: Sborník České geografické společnosti. Praha: Nakladatelství České geografické společnosti, sv. 97, str. 129 –145.
- Davidson, J. D. (2008): Religious Stratification: Its Origins, Persistence and Consequences. In: Sociology of Religion, vol. 69, no 4, str. 371–395.
- Davídek, V. (1940): Osídlení Těšínska valachy: studie podle urbářů panství z let 1577, 1621, 1692 a 1755. Praha: Slezský kulturní ústav, 170 s.
- Dočkal V. a kol. (2005): Přeshraniční spolupráce na východních hranicích České republiky: růžový obláček a hrana reality. Brno: Masarykova univerzita, 140 s.
- Fárek, M. (2008): Základy religionistiky: světová náboženství, nová náboženská hnutí a religionistika: studijní texty pro pedagogy. Pardubice: Univerzita Pardubice, 318 s.
- Fiala, P. (2007): Laboratoř sekularizace: náboženství a politika v ne-náboženské společnosti: český případ. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 183 s.
- Filipi, P. (2000): Církev a církve: kapitoly z ekumenické eklesiologie. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 187 s.
- Filipi, P. (2008): Malá encyklopedie evangelických církví. Praha: Libri, 159 s.
- Flochová, L. (2010): Drobné sakrální památky na katastru města Rousínov. Bakalářská práce, Ústav evropské etnologie, Masarykova univerzita.
- Frajer, V. (1997): Úvod do religiózní geografie. In: Gardavský, V.: Otázky geografie 4. Praha: Česká geografická společnost, str. 5–31.
- Fukala, R. (2007): Slezsko. Neznámá země Koruny české. České Budějovice: Veduta, 344 s.
- Gawrecki, D. (1993): Olza a Olše. In: Těšínsko: Vlastivědný časopis. Český Těšín, 36, č. 2, str. 13-15.

- Gawrecki, D. (2003): Region a jeho části, zeměpisné pojmy. In: Dějiny Českého Slezska 1740–2000, sv. I, ed. D. Gawrecki. Opava: Slezská univerzita, Filozoficko-přírodovědecká fakulta, Ústav historie a muzeologie, str. 13-15.
- Gawrecki, D. (2010): Rozdělené Slezsko v době modernizace. Od Slezských válek do konce Velké války 1740 – 1918. In: Těšínsko v proměnách staletí, Český Těšín: Muzeum Těšínska – Matice Slezská, str. 119–136.
- Grobelný, A. (1992): Jiří Třanovský – veliký básník Těšínska v 17. století. In: Těšínsko, č. 2, str. 1–7.
- Hájek z Libočan, V. (1541): Kronika česká. Díl 2: Zánik pohanství: rok 905 – 1100 Podle originálu z r. 1541). Praha (1923): Česká akademie věd a umění, 482 s.
- Hájek, P. (2009): Zděná Boží muka v jižních Čechách. České Budějovice: Národní památkový ústav, 243 s.
- Hajzlerová, I.; Matroszová V. (2009): Karviná. Edice Zmizelé Morava a Slezsko. Praha: Paseka, 64 s.
- HAMPL, M., DOSTÁL, P. & DRBOHLAV, D. (2007): Social and cultural geography in the Czech Republic: Under pressures of globalization and post-totalitarian transformation. In: Social and Cultural Geography, vol. 8, no. 3, str. 475–493.
- Hamplová, D. (2000): Šetření ISSP 1998 – Náboženství. Survey ISSP 1998 – Religion. In: Sociologický časopis, vol. XXXVI, no 4, str. 431–440.
- Hamplová, D. (2008): Čemu Češi věří: dimenze soudobé české religiozity. In: Sociologický časopis 44, č. 4, str. 703–723.
- Hamplová (2009): Česká religiozita na počátku 3. tisíciletí: výsledky Mezinárodního programu sociologického výzkumu ISSP 2008. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 139 s.
- Havlíček, T. (2004): Religiózně–geografické aspekty procesu transformace Česka. In: Geografie a proměny poznání geografické reality: sborník příspěvků z mezinárodní konference konané v Ostravě ve dnech 30. a 31. 8. 2004. Ostrava: Ostravská univerzita, str. 93–101.
- Havlíček, T. (2007 – 2009): Religiózní krajina [online]. © 2011 [cit. 2013-03-23]. Dostupné na: < <http://www.religion-landscape.cz> >
- Havlíček, T.; Hupková, M. (2007): Geografický výzkum religiózní krajiny Česka. In: Miscellanea Geographica: Universitatis Bohemiae Occidentalis. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, č. 13, str. 161–166.
- Havlíček, T. & Hupková, M. (2013) Sacred Structures in the Landscape: The Case of Rural Czechia. In: Scottish Geographical Journal, vol 129, no 2, str. 100-121.
- Havlíček, T.; Hupková, M.; Smržová, K. (2009): Changes in the geographical distribution of religion heterogeneity in Czechia during the transformation period. In: Acta Universitatis Carolinae, Geographica. Praha: ASPI, č. 44, str. 3 –47.

- Hejna, D. (2010): *Náboženství a společnost : věda o náboženství a její historické kořeny*. Praha: Grada, 198 s.
- Henkel, R. (2005): *Geography of Religion – Rediscovering a Subdiscipline*. In *Hrvatski geografski glasnik*, vol 67, no 1, str. 5–25.
- Heřmanová, E. (2009): *Kulturní regiony a geografie kultury: kulturní realie a kultura v regionech Česka*. Praha: ASPI, 348 s.
- Hledíková, Z., Janák, J., Dobeš, J. (2007): *Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 570 s.
- Hojda, Z. (1997): *Pomníky a zapomněny*. Praha: Paseka, 280 s.
- Hrudníková, M. (1995): *Katolická ročenka: Data, čísla, fakta*. 95. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 197 s.
- Husáková, A. (2000): *Počítání oveček v Horní Lomné na konci století. K 100. výročí osamostatnění obce Horní Lomná*. Horní Lomná: Obecní úřad, 144 s.
- Chodura, R. (1999): *Malý slovník sakrální architektury: stručný výklad pojmů typologie sakrální architektury a stavebně-historického tvarosloví*. České Budějovice: Teologická fakulta Jihočeské univerzity, 60 s.
- Jackowski, A. (2002): *Geography of Religion*, In: *Peregrinus Cracoviensis* [online]. © 2013 [cit. 2013-03-10], r. 13, str. 25–33. Dostupné na: <<http://www.geo.uj.edu.pl/publikacje.php?id=000043&page=peregrinus&menu=3>>.
- Jackowski, A.; Soljan I. (2002): *Nature vs. Sacrum in the World's Religions*. In: *Peregrinus Cracoviensis* [online]. © 2013 [cit. 2013-03-30], r. 13, str. 193–210. Dostupné na: <<http://www.geo.uj.edu.pl/publikacje.php?id=000043&page=peregrinus&menu=3>>.
- Jäger, P. (2006): *Círky a náboženské společnosti v České republice a jejich právní postavení: příručka pro veřejnou správu*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 239 s.
- Jirásek, Z. (2011): *Poznámky k náboženskému vývoji ve Slezsku po roce 1945*. In: *Církevní dějiny Slezska v 18. až 20. století*. Opava: Slezská univerzita v Opavě, str. 79–83.
- Jirásek, Z. a kol.(2011): *Český Těšín 1920–1989. Vznik a výstavba města v meziválečném období*. Opava: Slezská univerzita v Opavě, 141 s.
- Jirásek, Z. (2011): *Poznámky k náboženskému vývoji ve Slezsku po roce 1945*. In: *Církevní dějiny Slezska 18. až 20. století*. Opava: Slezská univerzita v Opavě, str. 79-83.
- Jordan, L., M. (2007): *Religious adherence and diversity in the United States: A geographic analysis*. In: *Geographies of Religions and Belief Systems Vol. 2, No 1*, str. 3-20.
- Kadlec, J. (1991): *Přehled českých církevních dějin*. Sv. II. Praha: Zvon, 281 s.
- Kaplan, K. (1992): *Československo v letech 1953–1966*. Praha: SPN, 146 s.
- Klč, P.; Novák, J.; Novotná, L. (2005): *Stavby a krajina. Mezinárodní vědecká konference: sborník referátů 15. – 16. září 2005*. Praha: Fakulta lesnická a environmentální ČZU , str. 9-15.

- Klenovský, J. (2001): Židovské památky Moravy a Slezska. Jewish monuments of Moravia and Silesia. Brno: ERA, 218 s.
- Kodex kanonického práva (1994). Praha: Zvon, 812 s.
- Kokaisl, P. (2009): Geografie náboženství. Praha: Česká zemědělská univerzita, Provozně ekonomická fakulta, 264 s.
- Kol. autorů (1992): Nástin dějin Těšínska. Ostrava: Advertis, 263 s.
- Kol. autorů ČSÚ (2006): Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005. Díl II. Praha: Český statistický úřad, 759 s.
- Konvent sester Alžbětinek v Jablunkově (2001): 150 let působení sester Alžbětinek v Jablunkově 1851–2001. Třinec: T-PRINT, 24 s.
- Kopecká, I. (2002): Preventivní péče o historické objekty a sbírky v nich uložené. Praha: Laurus press servis, 106 s.
- Korbelářová, I., Žáček, R. (2008): Těšínsko – země Koruny české. Ducatus Tessinensis – terra Coronae Regni Bohemiae. K dějinám knížectví od počátků do 18. století. Český Těšín: Muzeum Těšínska, 311 s.
- Koschin, F. (2005): Demografie poprvé. Praha: Oeconomica, 122 s.
- Kouřil, P. (1992): Pravěké a středověké osídlení Těšínska. In: Nástin dějin Těšínska. Ostrava: Advertis, str. 10–15.
- Kouřil, P. (2001): Archeologický výzkum hradiska v Chotěbuzi – Podoboře. In: Těšínsko. Vlastivědný časopis, 44, č. 1, str. 1–5.
- Král, A., B. (1970): Boží muka v jižní části brněnského okresu: Typologie a Chronologie. In Jižní Morava 6, str. 86–92.
- Kraus, J. (2002): Zjišťování národnosti při sčítání lidu, domů a bytů. In: Demografie 44, roč. 2, str. 125–128.
- Kuča, K. (1996): Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, svazek I. Praha: Libri, 874 s.
- Kuča, K. (1997): Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, svazek II. Praha: Libri, 938 s.
- Kuča, K. (2008): Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, svazek VII. Praha: Libri, 991 s.
- Kučera, M. (1993): K interpretaci výsledků sčítání 1991 o náboženském vyznání. In: Demografie 36, č. 3, str. 189–191.

- Kyselka, I. (2005): Drobné historické struktury venkovské krajiny a krajinné prvky – funkce, význam a možnosti obnovy. In Památková péče na Moravě. Kulturní krajina 10. Brno: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Brně, str. 63–74.
- Láznička, Z. (1956): Typy venkovského osídlení na Moravě. Brno: ČSAV, 145 s.
- Liebertson, S. (1969): Measuring Population Diversity. In: American Sociological Review, Vol. 34, No. 6, str. 850-862.
- Lipovski, R. (2002a): Z dějin obce Hřčavy. I. část. In: Těšínsko. Vlastivědný časopis, 45, č. 1, str. 1–9.
- Lipovski, R. (2002b): Z dějin obce Hřčavy. 2. část. In: Těšínsko. Vlastivědný časopis, 45, č. 2, str. 1–8.
- Löw, J. (1995): Krajina jako prostor k životu. In: Územní rozvoj, roč. 95, č. 3. Brno: Ústav územního rozvoje, str. 16-20.
- Lužný, D.; Navrátilová, J. (2001): Religion and Secularisation in the Czech Republic. In: Czech Sociological Review, Praha: Academy of Science, roč. IX., č. 1, str. 85-98.
- Lyžbická, K. (2010): Významné krajinné prvky Těšínska se zaměřením na drobnou církevní architekturu. Bakalářská práce, Katedra geografie, Univerzita Palackého v Olomouci.
- Lyžbická, K. (2011): Změny ve vývoji národnostní struktury obyvatelstva bývalého politického okresu Český Těšín. Bakalářská práce, Katedra geografie, Univerzita Palackého v Olomouci.
- Małysz, B. (2009): Kontroverze současnosti v dějinné souvislosti. In: Poláci na Těšínsku. Kongres Poláků v České republice, Český Těšín, str. 102–112.
- Mareček, J. (2001): Lidové krajinářství v obrazu naší země. In: Tvář naší země-krajina domova, svazek II. Krajina jako kulturní prostor. Sborník příspěvků ke konferenci konané ve dnech 21. - 23. 2. 2001 na Pražském hradě a v Průhonicích, Lomnice nad Popelkou: Studio JB, 82 s.
- Mašata, J. (2000): Kalendarium česko-polských pohraničních vztahů na Těšínsku v letech 1990-1999. Těšínsko 2, s. 17-21
- Matlovič, R. (2001): Geografia religii. Prešov: Fakulta humanitních a přírodních vied Prešovskej univerzity, 375 s.
- Matlovič, R. (2011): Geography of religion in Slovakia since 1989. In: Peregrinus Cracoviensis [online]. © 2013 [cit. 2013-03-10], r. 22, str. 49 – 60. Dostupné na: <
<http://www.geo.uj.edu.pl/publikacje.php?id=000163&page=peregrinus&menu=3>>.
- Matroszová, V. (2006): Albrechtice - Olbrachcice. Karviná: Zemský archiv v Opavě-Státní okresní archiv Karviná, 139 s.

- Matuszková, J. (2003): Miniaturní šperky v kulturní krajině. In Památková péče na Moravě. Lidové stavitelství 7. Brno: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Brně, str. 115–132.
- Melton, J.; Gordon, Baumann, M. (2002): Religions of the World: A Comprehensive Encyclopedia of Beliefs and Practices. Santa Barbara: ABC-CLIO, 1507 s.
- Michalska, M. (2001): Małe formy architektury sakralnej Zaolzia. Český Těšín: Olza, 68 s.
- Michalska, M. (2006): Religijność na pograniczu : Polacy na Zaolziu. Czeski Cieszyn: Kongres Polaków w Republice Czeskiej, 320 s.
- Michejda, K. (1992): Dzieje Kościoła ewangelickiego w Księstwie Cieszyńskim. 2. vyd. In: Z historii Kościoła Ewangelickiego na Śląsku Cieszyńskim. Katowice: Didache, str. 9–172.
- Mišovič, J. (2001): Víra v dějinách zemí Koruny české. Praha: Sociologické nakladatelství, 193 s.
- Mlčák, L. (1980): Státní seznam nemovitých kulturních památek okresu Frýdek-Místek. Ostrava: Krajské středisko státní památkové péče a ochrany přírody v Ostravě jako metodický a informační materiál pro pracovníky památkové péče a národních výborů, 176 s.
- Mockovčiaková, A. (2005): Analýza vývoje decentralizace rozhodování o kultuře v České republice po roce 1993 se zaměřením na analýzu vlivu reformy veřejné správy na strukturu výdajů veřejných rozpočtů v oblasti kultury (zaměření na oblast místní a regionální kultury). Praha: Národní informační a poradenské středisko pro kulturu, 126 s.
- Morávková, Š. (1999): Zjišťování národnosti při sčítání lidu, domů a bytů. In: Demografie, č. 4, str. 261–264.
- Morávková, Š. (2004): Metodologie zjišťování náboženského vyznání při sčítání lidu, domů a bytů 2001. In: Demografie 46, č. 4, str. 116–120.
- Morávková, Š. (2006): Zkušenosti ze sčítání 2001 jsou dobrým základem pro přípravu budoucího cenzu. In: Demografie 48, č. 2, str. 194–196.
- Morávková, Š. (2009): Obsah sčítání lidu, domů a bytů 2011. In: Demografie 51, č. 4, str. 288–291.
- Nešpor, Z. R. (2004): Jaká víra? Současná česká religiozita/spiritualita v pohledu kvalitativní sociologie náboženství. In: Sociologické studie / Sociological Studies, roč. 4, č. 5. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 115 s.
- Nešpor, Z.; Lužný, D. (2007): Sociologie náboženství. Praha: Portál. 232 s.
- Nešpor, Z. (2009): Encyklopedie moderních evangelických (a starokatolických) kostelů Čech, Moravy a českého Slezska. Praha: Kalich, 561 s.
- Nešpor, Z. R. (2010): Příliš slábi ve víře: česká ne/religiozita v evropském kontextu. Praha: Kalich, 214 s.

- Nešporová, O. (2008): Veřejná připomínka smrti – pomníčky u silnic obětem dopravních nehod. In: Sociologický časopis, vol. 44, no. 1, str. 149–166.
- Ondřeka, Z. (2010): Slezsko a Těšínské Slezsko na starých mapách. In: Těšínsko v proměnách staletí, Muzeum Těšínska – Matice Slezská, Český Těšín, str. 163–176.
- Papežská komise pro církevní kulturu (2001): Oběžník o nutnosti a potřebnosti inventarizace a katalogizace. Praha: Sekretariát české biskupské konference, 41 s. Dostupné na: <
<http://www.cirkev.cz/res/data/004/000498.pdf?seek=4>>.
- Pavlíková, J. (1986): Státní seznam nemovitých kulturních památek okresu Karviná. Ostrava: Krajské středisko státní památkové péče a ochrany přírody v Ostravě jako metodický materiál a základní informace pro pracovníky památkové péče a národních výborů, 38 s.
- Pištora, L. (2004): Římskokatolická církev ve sčítání lidu 2001. In: Demografie 46, č. 2, str. 112–116.
- Podhorský P., Němec E. (1956): 500 let – lat obce – gminy Nýdek. Ostrava: Okresní národní výbor, 15 s.
- Polášek, J. (2001): Dřevěné kostely a kaple Moravy a Slezska. Český Těšín: Agave, 381 s.
- Poloková, Ž. (2011): Obnova kapličky sv. Izidora. In: Zpravodaj obce Písečná, č. 3, str. 12–13.
- Pometlo, J. (2004): Sakrální architektura v českých zemích (1945 – 2004). In: Era 21, č. 4, str. 59–62.
- Popiołek, K. (1960): Śląsk w oczach okupanta. Katowice: Śląsk, 257 s.
- Prokop, R. (2000): K populačním přeměnám v české části Těšínska v meziválečném období a po roce 1945. In: Slezský sborník, roč. 98, str. 46–68.
- Przeczek G. (1985): Střítežské kapitoly: soubor příspěvků k obecné kronice, 69 s.
- Rozehnalová, E., Tomíšková, M. (1995a): Církevní stavby. Brno: Ústav územního rozvoje, 167 s.
- Rozehnalová, E., Tomíšková, M. (1995b): Církevní stavby v sídlech a krajině. In: Územní rozvoj. č. 1, ročník 1. Brno: Ústav územního rozvoje, str. 21–23.
- Rushton, M. (2008): A Note on the Use and Misuse of the Racial Diversity Index. In: Policy Studies Journal, vol. 36, no 3, str. 445–459.
- Samek, B. (1994): Umělecké památky Moravy a Slezska, svazek I. Praha: Academia, 655 s.
- Sborový zpravodaj/Informator parafialny 2014: Výroční zpráva ze života Farního sboru SCEAV v Bystřici za rok 2013. Březen, str. 18 – 30.
- Siwek, T. (1996): Česko-polská etnická hranice. Ostrava: Ostravská univerzita, 94 s.

Sláma, F. (1886): Vlastenecké putování po Slezsku: obrazy národopisné, historické a kulturní z rakouského a pruského Slezska. Praha: J. Otto, 584 s.

Šliž, M. (2001): Početnost a rozmístění židovského obyvatelstva v rakouském Slezsku podle všeobecného sčítání lidu z 31. prosince roku 1900. In: Židé ve Slezsku. Studie k dějinám Židů ve Slezsku. Karviná: Muzeum Těšínska, str. 79–85.

Spratek, D. (2011): Jiří Třanovský – život, dílo a odkaz na rodném Těšínsku. In: Zborník Oravského múzea. Banská Bystrica : Stredoslovenské vydavateľstvo, str. 390–406.

Spyra, J. (2001): Židé v rakouském Slezsku (1742 – 1918). Nástin dějin. In: Židé ve Slezsku. Studie k dějinám Židů ve Slezsku. Karviná: Muzeum Těšínska, str. 7 - 47.

Spyra, J. (2004): Po stopách Těšínských židů - malý průvodce po židovských památkách v Cieszynie a Českém Těšíně. Cieszyn: Urząd Miejski - Biuro Promocji i Informacji, 28 s.

Spyra, J. (2013): Ztracený svět Židů na Těšínském Slezsku / Utracony Świat Żydów na Śląsku Cieszyńskim. Český Těšín: Ducatus Teschnensis, 302 str.

Staňková, J. (2005): Architektura v proměnách tisíciletí: architektonická kompozice, dějiny stavebního umění od pravěku dodnes, lidová architektura, životní prostředí a památková péče. Praha: Sobotáles, 303 s.

Stará, A. (2004): Kostely, kapličky a kříže v Jablunkově. Český Těšín: PROprint, 32 s.

Státní úřad statistický (1934): Sčítání lidu v republice Československé ze dne 1. Prosince 1930.

Szpyrc, A. (1999): Jablunkov. Český Těšín: PROPRINT, 109 s.

Szymeczek, J. (2004): Stát, církve a národ v Československé části Těšínského Slezska (1945–1953). Český Těšín: Kongres Poláků v České republice, 255 s.

Šerý, M. (2010): Vývoj náboženské diverzity obyvatelstva Zlínského kraje v průběhu 20. století. In: Geografické informácie, FPV, UKF, Nitra, str. 234–245.

Škrabal, J. (2005): Sčítání lidu, domů a bytů 2001: pramenné dílo. Praha: Český statistický úřad, 2005, 426 s.

Štampach, I. O. (2008): Přehled religionistiky. Praha: Portál, 237 s.

Štampach, I. O. (2010): Na nových stezkách ducha: přehled a analýza současné religiozity. Praha: Vyšehrad, 261 s.

Štika, J. (2003): Těšínsko, svazek V. Těšínská lidová kultura a polská národnostní menšina. Český Těšín: Muzeum Těšínska, 196 s.

Turalija, A. et al. (2011): Small Sacral Objects as a Landscape Determination in Croatia. Croatia: Bulletin of the University of Agricultural Sciences & Veterinary, vol. 68, no 1, str. 437–443.

Uhlíř, F. (1946): Těšínské Slezsko. Praha: Prometheus. 248 s.

- Václavík, D. (2010): Náboženství a moderní česká společnost. Praha: Grada, 243 s.
- Valenčík, M. (2006): Ohrožené památky. Kostely, kaple a kapličky v České republice. Praha: Baset, 293 s.
- Válka, M. (2003): Poznatky ze současného průzkumu vesnických sídel na západní Moravě. In: Památková péče na Moravě. Lidové stavitelství 7. Brno: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Brně, str. 27–51.
- Vařeka, J. (2007): Lidová architektura: encyklopedie. Praha: Grada, 427 s.
- Vaverka, J. a kol. (2004): Moderní sakrální stavby církví a náboženských společností na území Čech, Moravy a Slezska. Brno: Jota, 358 s.
- Vávra, M. (2009): Jak zjišťovat návštěvnost bohoslužeb? Problémy s měřením náboženského fenoménu. In: Naše společnost, č. 1, str. 32–39.
- Vojtíšek, Z. (2004): Encyklopedie náboženských směrů a hnutí v České republice: náboženství, církev, sekty, duchovní společenství. Praha: Portál, 440 s.
- Warf, B., Winsberg, M. (2008): The Geography of Religious Diversity in the United States. In: The Professional Geographer, vol. 60, no 3, str. 413–424.
- Wawrecza, H. (1997): Třinec a okolí v proměnách času. Třinec: Wart, 147 s.
- Wawrecza, H.; Spyra, J.; Makowski, M. (1999): Těšín, Český Těšín na starých pohlednicích a fotografiích/Cieszyn, Czeski Cieszyn na starych widokówkach i fotografiach. Třinec: Wart, 178 s.
- Zahradnik, S. (1991): Spisy ludności. Struktura norodowościowa Zaolzia na podstawie spisów ludności 1880–1991. Třinec: HT, 107 s.
- Zahradnik, S. (2004): Ropice – vesnice Těšínska. Ropice: Obecní úřad Ropice, 232 s.
- Zapletalová, K. (2009): Proměny drobných sakrálních památek a vztah komunity a jednotlivců k nim v bývalém tišnovském okrese. Bakalářská práce, Ústav evropské etnologie, Masaryková univerzita.
- Zelinsky, W. (2001): The uniqueness of the American religious landscape. In: Geographical Review, vol. 91, no 3, str. 565–585.

Internetové zdroje:

- Apoštolská církev - Oldřichovice: Jak jsme vznikli [online]. © 2014 [cit. 2014-04-17].
Dostupné na: < <http://www.acoldrichovice.cz/o-nas/jak-jsme-vznikli/>>
- Apoštolská církev (2013): Sbory a stanice AC [online]. © neuveveno [cit. 2013-05-29].
Dostupné na: < <http://www.apostolskacirkev.cz/o-nas/sbory-ac>>
- Apoštolská církev (2014): Kontakt AC. © 2014 [cit. 2014-03-14].
Dostupné na: < <http://apostolskacirkev.cz/o-nas/kontakt-ac>>

Arbeitskreis Religionsgeographie in der Deutschen Gesellschaft für Geographie [online]. © neuvedeno [cit. 2014-03-14]. Dostupné na: < <http://www.religionsgeographie.de/>>

Arcidiecéze Olomoucká (2014): Poutní místa na Moravě a ve Slezsku: Horní Lomná [online]. © neuvedeno [cit. 2014-03-14].

Dostupné na: < http://www.ado.cz/poutni/horni_lomna/horni_lomna.htm>

CASD v Bystrici nad Olší (2013): Znovuootevření modlitebny [online]. © 2014 [cit. 2014-04-21]. Dostupné na: < <http://bystrice.casd.cz/fotogalerie-2/fotogalerie-2013/znovuootevreni-modlitebny-po-rekonstrukci-interieru-29-06-2013-2/>>

CB Horní Suchá: Historie [online]. © 2002 – 2014 [cit. 2014-04-13]. Dostupné na: < <http://www.cb.cz/horni.sucha/historie-sboru/historie>>

Církev adventistů sedmého dne (2013): Seznam sborů [online]. © 2006 [cit. 2013-05-29]. Dostupné na: < <http://www.casd.cz/index.php?a=cat.22>>

Církev československá husitská (2013): Náboženské obce [online]. © neuvedeno [cit. 2013-05-31]. Dostupné na: < <http://www.ccsch.cz/no.php>>

ČBK – plenární sněm Katolické církve v ČR: Nově postavené kostely a kaple v ČR [online]. © neuvedeno [cit. 2014-04-17]. Dostupné na: < http://snem.cirkev.cz/download/Nove_kostely_analyza.htm >

Českobratrská církev evangelická (2014): Výpis sborů [online]. © neuvedeno [cit. 2014-01-31]. Dostupné na: < <http://www.e-cirkev.cz/sbory/>>

ČSÚa: Databáze demografických údajů za obce ČR: Územní změny, počty obyvatel, narození, zemřelí, stěhování [online]. © 2013 [cit. 2014-04-12].

Dostupný na: < http://www.czso.cz/cz/obce_d/index.htm / >

ČSÚb: MOS – Městská a obecní statistika: Frýdek-Místek [online]. © 2013 [cit. 2014-04-02]. Dostupné na: < http://vdb.czso.cz/vdbvo/tabdetail.jsp?kapitola_id=5&potvrd=Dokon%C4%8Dit+%C3%BApra vy&pro_1_154=598232&cislotab=MOS+ZV01&str=tabdetail.jsp>

ČSÚ (1991a): Sčítací tiskopisy [online]. © 2014 [cit. 2014-03-08]. Dostupné na: < http://notes3.czso.cz/slodb/slodb.nsf/i/scitaci_tiskopisy>

ČSÚ (1991b): Sčítání v roce 1991 – základní informace. [online]. © 2014 [cit. 2013-03-25]. Dostupné na: <http://notes3.czso.cz/slodb/slodb.nsf/i/scitani_v_roce_1991_zakladni_informace>

ČSÚ (2001a): Sčítací tiskopisy [online]. © 2014 [cit. 2014-03-08]. Dostupné na: < http://notes3.czso.cz/slodb/slodb.nsf/i/metodika_a_organizace_scitani_lidu>

ČSÚ (2001b): Sčítání lidu, domů a bytů v roce 2001 [online]. © 2013 [cit. 2014-03-08]. Dostupné na: <http://www.czso.cz/slodb2011/redakce.nsf/i/scitani_lidu_domu_a_bytu_v_roce_2001>

ČSÚ (2003): Náboženské vyznání obyvatelstva: Obyvatelstvo hlásící se k jednotlivým církvím a náboženským společnostem [online]. © 2012 [cit. 2014-03-20].

Dostupné na: <http://www.czso.cz/csu/2003edicniplan.nsf/o/4110-03--obyvatelstvo_hlasici_se_k_jednotlivym_cirkvim_a_nabozenskym_spolecnostem>

ČSÚ (2004a): Náboženské vyznání obyvatel České republiky [online]. © 2012 [cit. 2013-12-20]. Dostupné na:

<http://www.czso.cz/csu/tz.nsf/i/nabozenske_vyznani_obyvatelstva_ceske_republiky_23_12_04>

ČSÚ (2004b): Správní obvody obcí s rozšířenou působností. Moravskoslezský kraj [online]. © 2012 [cit. 2013-12-20]. Dostupné na:

<[http://www.czso.cz/csu/2004edicniplan.nsf/t/B00031656F/\\$File/810504a2.pdf](http://www.czso.cz/csu/2004edicniplan.nsf/t/B00031656F/$File/810504a2.pdf)>

ČSÚ (2005a): Sčítání lidu, domů a bytů 2001 - Pramenné dílo. Frýdek-Místek [online]. © 2013 [cit. 2013-12-10]. Dostupné na: <<http://www.czso.cz/sldb/sldb2001.nsf/tabx/CZ0812>>

ČSÚ (2005b): Sčítání lidu, domů a bytů 2001 - Pramenné dílo. Karviná [online]. © 2013 [cit. 2013-12-10]. Dostupné na: <<http://www.czso.cz/sldb/sldb2001.nsf/tabx/CZ0813>>

ČSÚ (2011a): Sčítací formuláře [online]. © 2012 [cit. 2014-03-08].

Dostupné na: <http://www.czso.cz/sldb2011/redakce.nsf/i/scitaci_formulare>

ČSÚ (2011b): Sčítání lidu, domů a bytů 2011: Náboženská víra [online]. © 2009 – 2011 [cit. 2013-05-20]. Dostupné na: <<http://vdb.czso.cz/sldbvo/#!stranka=podle-tematu&tu=30719&th=&v=&vo=null&vsouzemi=null&void=>>>

ČSÚ (2011c): Základní informace o sčítání. [online]. © 2012 [cit. 2013-03-30]. Dostupné na: <http://www.scitani.cz/sldb2011/redakce.nsf/i/zakladni_informace_o_scitani>

ČSÚ (2013): Sňatečnost [online]. © neuvedeno [cit. 2014-03-30]. Dostupné na: <<http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/snatecnost>>

ČSÚ (2014a): Náboženská víra obyvatel podle výsledků sčítání lidu 2011 [online]. © 2014 [cit. 2014-03-30]. Dostupné na: <

[http://www.czso.cz/csu/2014edicniplan.nsf/t/82002D3492/\\$File/17022014.pdf](http://www.czso.cz/csu/2014edicniplan.nsf/t/82002D3492/$File/17022014.pdf)>

ČSÚ (2014b): Registr sčítacích obvodů a budov [online]. © 2013 [cit. 2013-03-29].

Dostupné na: <http://www.czso.cz/csu/rso.nsf/i/registr_scitacich_obvodu>

ČSÚ (2014c): Sčítání lidu, domů a bytů 2011: Výsledky sčítání: Definitivní výsledky:

Obyvatelstvo [online]. © 2009-2011 [cit. 2014-03-30]. Dostupné na: <

<http://vdb.czso.cz/sldbvo/#!stranka=podle-tematu&tu=30629&th=&v=&vo=null&vsouzemi=null&void=>>>

Děkanát Frýdek: Historie [online]. © neuvedeno [cit. 2014-03-27]. Dostupné na:

<<http://dekanat-frydek.farnost-hnojnik.cz/index.php?page=historie>>

Diecéze ostravsko-opavská: diecézní katalog [online]. © 2014 [cit. 2014-03-31]. Dostupné na: <<http://www.doo.cz/diecezni-katalog.html>>

- Diecéze ostravsko-opavská (2012): Žehnání kapličky [online]. © 2006 - 2012 [cit. 2014-03-31]. Dostupné na: <http://www.doo.cz/kalendar-akci/icalrepeat_detail/353/-/zehnani-kaplicky.html>
- Euroregion Těšínské Slezsko – Śląsk Cieszyński (2007 - 2013): Struktura Euroregionu [online]. © 2013 [cit. 2012-12-04]. Dostupné na: <<http://www.euregio-teschinensis.eu/>>
- Federace židovských obcí v ČR (2014): Židovské obce [online]. © 2010 [cit. 2014-02-22]. Dostupné na: <<http://www.fzo.cz/zidovske-obce/>>
- GORAB [online]. © neuváděno [cit. 2014-02-22]. Dostupné na: <<http://www.gorabs.org/>>
- Hnutí Grálu (2014): Historie nadace [online]. © neuváděno [cit. 2014-03-31]. Dostupné na: <<http://www.hnutigralu.cz/nadace-historie.php>>
- Horizont (2010): Jinde se vedou války o mešity, v Návsi bojují o kříž. 2. března, str. 1. Dostupný na: <http://www.ihorizont.cz/archiv_pdf/2010/09HZ_web.pdf>
- Horní Lomná Římskokatolická farnost (2014): Úprava kostela [online]. © 2014 [cit. 2014-03-21]. Dostupný na: <<http://farnostlomna.ic.cz/>>
- Katolická církev v České republice (2013): Diecéze v ČR [online]. © 2013 [cit. 2013-05-22]. Dostupné na: <<http://www.cirkev.cz/cirkev-v-cr/dieceze-v-cr/>>
- Laboratoř geoinformatiky. Univerzita J.E. Purkyně: Prezentace starých mapových děl z území Čech, Moravy a Slezska [online]. © 2001 - 2010 [cit. 2014-03-21]. Dostupný na: <<http://oldmaps.geolab.cz>>
- Lidové misie – duchovní obnovy celých farností (2007): Lidové misie redemptoristů: Oč jde? [online]. © neuváděno [cit. 2014-02-07]. Dostupné na: <<http://lidovemisie.cz/cs/lidove-misie/lidove-misie-mainmenu-30>>
- Ministerstvo kultury (2014): Rejstřík registrovaných církví a náboženských společností [online]. © 2014 [cit. 2014-02-07]. Dostupné na: <http://www3.mkcr.cz/cns_internet/>
- Na Rozvoji (2014): Evangelický sbor a.v., Českobratrská církev evangelická v Českém Těšíně: Program. © 2013 [cit. 2014-03-24]. Dostupné na: <<http://www.narozvoji.cz/?h=138159682855147159&m=0>>
- Národní památkový ústav: MonumNet: Nemovité památky [online]. © 2003 - 2014 [cit. 2014-04-04]. Dostupný na: <<http://monumnet.npu.cz/pamfond/hledani.php>>
- Národní památkový ústav: Nemovité památky [online]. © 2003 - 2014 [cit. 2014-04-04]. Dostupný na: <<http://www.npu.cz/pro-odborniky/pamatky-a-pamatkova-pece/pamatkovy-fond/nemovite-pamatky/>>
- Pražská pravoslavná eparchie (2013): Historie církve [online]. © 2013 [cit. 2013-06-07]. Dostupné na: <<http://www.pravoslavnacirkev.cz/historiecirkev.htm>>
- Remeš, P. (2003): Český statistický úřad to opět pořádně popletl. ČSÚ dokonale matematicky zpracoval naprosto vážná a nepřesná vstupní data [online]. In: Christnet.cz. ©2000 – 2014 [cit. 2014-03-31]. Dostupné na: <<http://www.christnet.cz/2003/03/17/cesky-statisticky-urad-to-opet-poradnne-popletl-1>>

2014-03-08]. Dostupné na:
<http://www.christnet.cz/clanky/2867/cesky_statisticky_urad_to_opet_poradne_popletl.url>

Římskokatolická farnost Albrechtice u Č. Těšína (2014): O naši farnosti. © neuvedeno [cit. 2014-03-14].

Dostupné na: <<http://www.albel.cz/Mse+farnost/farnost.htm>>

Římskokatolická farnost Hnojník (2014): Profil farnosti: Římskokatolická farnost Hnojník. © 2006 - 2014 [cit. 2014-03-14].

Dostupné na: <<http://www.farnost-hnojnik.cz/161-profil-farnosti.html>>

Římskokatolická farnost Jablunkov (2012): Kostel Božího milosrdenství. © neuvedeno [cit. 2014-04-14].

Dostupné na: <<http://www.farnost-jablunkov.cz/historie-kostelu/kostel-bozeho-milosrdenstvi.html>>

Ředitelství silnic a dálnic ČR (2014): Mapa silniční a dálniční síť Moravskoslezského kraje. © 2012 [cit. 2014-03-14].

Dostupné na: <<http://www.rsd.cz/Mapy/Soubor-map---kraje>>

SCEAV (2013): Kostelíky - Kósciółki [online]. © 2013 [cit. 2013-05-31]. Dostupné na: <<http://www.sceav.cz/index.php/cs/kde-najdu-svuj-sbor?sobi2Task=sobi2Details&catid=6&sobi2Id=30>>

SCEAV (2014): Pro turisty: Lesní kostely [online]. © 2014 [cit. 2014-03-14]. Dostupné na: <<http://www.sceav.cz/index.php/cs/pro-kazdeho-neco/pro-turisty>>

SCEAV Písek u Jablunkova (2014): Sbor SCEAV [online]. © 2007 – 2014 [cit. 2014-03-31]. Dostupné na: <<http://www.sceav-pisek.cz/cz/c-sbor-sceav>>

Správa CHKO Beskydy (2014): Činnost správy: Krajinný ráz a výstavba. © 2014 [cit. 2014-03-14].

Dostupné na: <<http://beskydy.ochranaprirody.cz/cinnost-spravy/krajiny-raz-a-vystavba/>>

Starokatolická církev v České republice (2006): Vizitace v Českém Těšíně. © 2006 [cit. 2014-03-25].

Dostupné na: <<http://www.starokatolici.cz/2006/10/08/vizitace-v-ceskem-tesine>>

Svědkové Jehovovi (2014): Hledání sborových shromáždění [online]. © 2014 [cit. 2014-01-31]. Dostupné na:

<http://www.jw.org/apps/B_FRNsPnPBrTZGT?selLocation=CZE&selCntctStateID=3850&selLanguageID=48&txtSearch=&selMtgType=&selMtgDay=&txtAction=ENTRY&selSortBy=3&txtSetFocus=selCntctStateID>

UNESCO 2014: Cultural Expressions: What is the Convention [online]. © neuvedeno [cit. 2014-3-29]. Dostupné na:

<<http://www.unesco.org/new/en/culture/themes/cultural-diversity/diversity-of-cultural-expressions/the-convention/what-is-the-convention/>>

Wojnar, P. (2013): Kostelu v Loukách zvoní umíráček. © 2014 [cit. 2014-04-22]. Dostupné na: < http://moravskoslezsky-kraj.5plus2.cz/kostelu-v-loukach-zvoni-umiracek-dqc-karvina.aspx?c=A130512_135702_ppd-karvina_6850>

Zpravodajský server lidových novin (2011): Už je to oficiální. Statisticy uznají rytířský řád Jedi jako náboženství. © 2014 [cit. 2014-04-12]. Dostupné na: < http://www.lidovky.cz/uz-je-to-oficialni-statistici-uznaji-rytirsky-rad-jedi-jako-nabozenstvi-lou-/zpravy-domov.aspx?c=A110129_111831_ln_domov_mk>

Ústní sdělení (archiv autora):

Mgr. Wieslawa Branna - etnografka Muzea Těšínska

Anna Byrtusová - majitelka drobné sakrální architektury

Jan Ciencala - správce kaple v kazatelské stanici Řeka

Mgr. Stanislava Gazurová Thdr. - majitelka drobné sakrální architektury, vývoj misijní činnosti v Římskokatolické farnosti Jablunkov

Mgr. ing. Mieczysław Kokotek – majitel drobné církevní architektury

P. Mgr. Marcel Krajzl - farář Římskokatolické farnosti sv. Anny Havířov-Město,
administrátor excurrento Římskokatolické
farnosti sv. Markéty Havířov-Bludovice

Mgr. Petr Pawelek - pastorační asistent římskokatolické farnosti Český Těšín

PhDr. Pavel Ramík - kancléř Diecéze ostravsko-opavské

Mgr. Uršula Wanioková - starostka obce Ropice

Použité programy:

ESRI ArcGIS 10

Microsoft Office 2010

Seznam zkratek

CB	Církev bratrská
ČR	Česká republika
ČSÚ	Český statistický úřad
č. p.	číslo popisné
GORAB	Geography of Religions and Belief Systems
km	kilometr
LECAV	Luterská evangelická církev augsburského vyznání
m	metr
MOS	Městská a obecní statistika
něm.	německy
ORP	obec s rozšířenou působností
p. o.	politický okres
pol.	polsky
SCEAV	Slezská církev evangelická augsburského vyznání
sv.	svatý
ú. s.	ústní sdělení
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

22 Seznam příloh

Tabulkové přílohy

1. Seznam sakrálních nemovitých kulturních památek v okrese Frýdek-Místek a rok jejich prohlášení
2. Seznam sakrálních nemovitých kulturních památek v okrese Karviná a rok jejich prohlášení
3. Seznam sakrálních nemovitých kulturních památek v okrese Karviná a rok jejich prohlášení
4. Hodnoty „vnější“ diverzity na Těšínsku v roce 1991 (příloha volná)
5. Hodnoty „vnější“ diverzity na Těšínsku v roce 2001 (příloha volná)

Mapové přílohy

6. Mapová příloha velikostní struktury obcí dle počtu obyvatel
7. Mapové přílohy sakrálních objektů ve vybraných obcích (příloha volná – CD ROM)
8. Fotodokumentace (příloha volná – CD ROM)

Příloha č. 1: Seznam sakrálních nemovitých kulturních památek v okrese Frýdek-Místek a rok jejich prohlášení

Obec	Památka	Památka od roku
Bystřice	kostel evangelický	1958
Bystřice	kostel Povýšení sv. Kříže	1958
Dolní Domaslavice	krucifix	1994
Guty	kostel Božího těla	1958
Hnojník	kostel Nanebevzetí P. Marie	1958
Horní Domaslavice	kostel sv. Jakuba Staršího	1999
Horní Domaslavice	socha sv. Jana Nepomuckého	1958
Horní Domaslavice	sloup se sochou P. Marie a sloup se sochou sv. Floriána	1958
Jablunkov	kostel Božího těla	1958
Jablunkov	kaplička	1958
Jablunkov	kašna se sochou P. Marie Immaculaty	1958
Jablunkov	klášter alžbětinek s kaplí Svaté Rodiny	1958
Komorní Lhotka	kostel evangelický	1958
Návsí	kostel evangelický	1958
Nýdek	kostel sv. Mikuláše	1958
Ropice	kostel Zvěstování P. Marie	1958
Třinec	kostel sv. Alberta s farou	2010
Třinec	kaple hřbitovní	1958
Vendryně	kostel sv. Kateřiny	1958

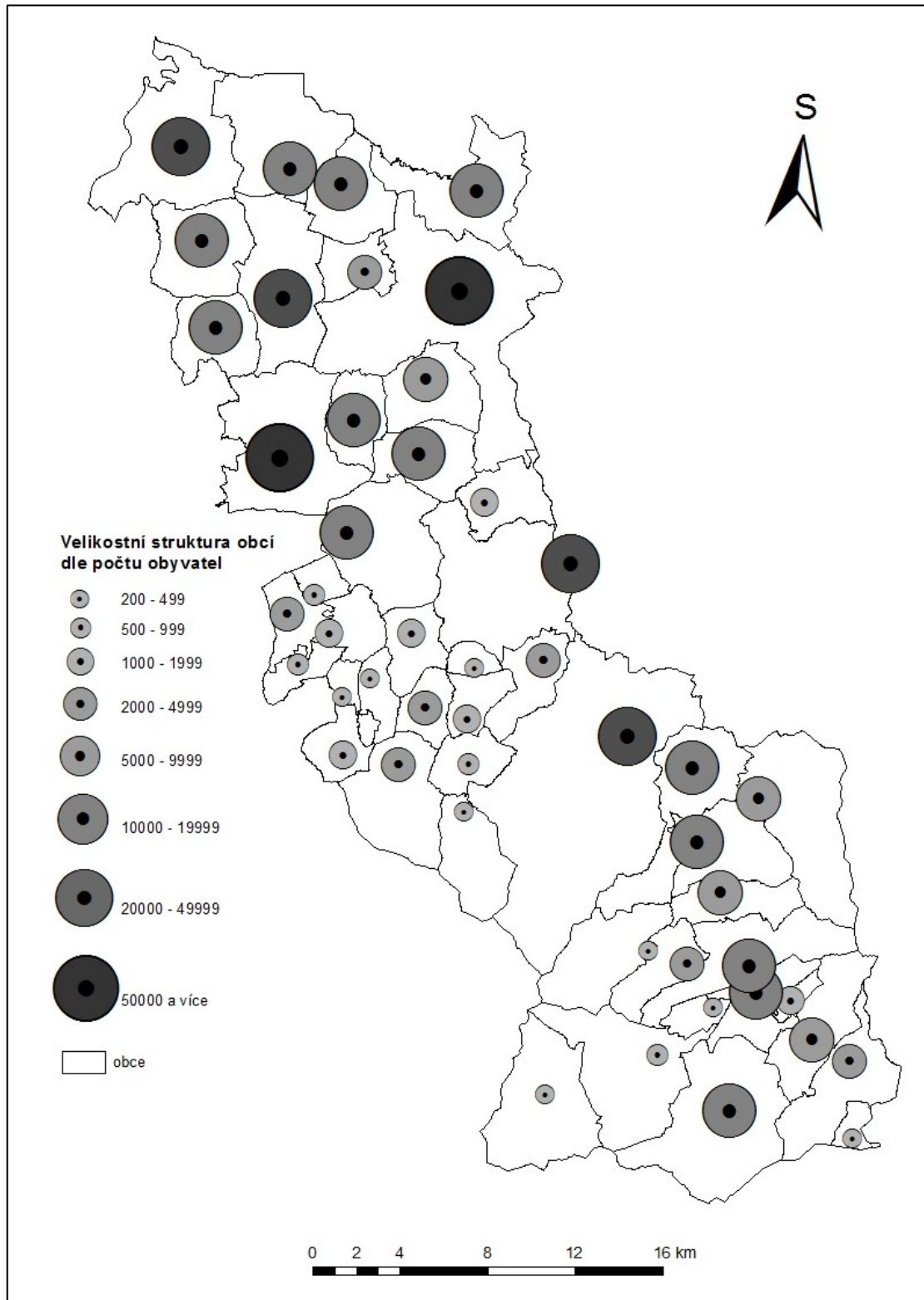
Příloha č. 2: Seznam sakrálních nemovitých kulturních památek v okrese Karviná a rok jejich prohlášení (I. část)

Obec	Památka	Památka od roku
Albrechtice	kaple	1994
Albrechtice	kostel sv. Petra a Pavla	1958
Albrechtice	boží muka	1958
Bohumín	kostel Božského Srdce Páně	2002
Bohumín	kostel Slezské církve evangelické	2008
Bohumín	kostel Panny Marie Sedmibolestné s kaplí	2008
Bohumín	kostel Narození P. Marie, s hrobkou hrabat Henckelů a se sochou sv. Josefa	1958
Bohumín	kaple	1958
Bohumín	kaple Pustynia	1958
Bohumín	kaple Všech svatých	2007
Bohumín	socha sv. Jana Nepomuckého	1958
Bohumín	kaple Jména Panny Marie	2008
Bohumín	kostel sv. Kateřiny	2011
Český Těšín	kostel Božského Srdce Páně	2003
Český Těšín	kaplička	1958
Český Těšín	hřbitov	2003
Český Těšín	socha sv. Jana Nepomuckého	1958
Český Těšín	synagoga bývalá	2006
Český Těšín	socha sv. Jana Nepomuckého	1958
Český Těšín	kostel Prozřetelnosti Boží	1958
Český Těšín	kaple švédská	1958
Český Těšín	kříž	1958
Český Těšín	kaplička sv. Jana Nepomuckého	1958
Dětmarovice	kostel sv. Máří Magdaleny	2010
Dolní Lutyně	kostel sv. Jana Křtitele, se sochami	1958
Dolní Lutyně	socha sv. Jana Nepomuckého	1958
Doubrava	kostel Husova sboru Církve československé husitské	2001
Doubrava	socha sv. Jana Nepomuckého	1958
Havířov	kostel evangelický	1958
Havířov	kostel sv. Markéty	1958
Havířov	krucifix	2006
Havířov	kostel sv. Anny	1991
Havířov	socha sv. Jana Nepomuckého	1958
Havířov	pohřební kaple	1958
Havířov	krucifix s reliefem	1958
Havířov	socha sv. Jana Nepomuckého	1994

Příloha č. 3: Seznam sakrálních nemovitých kulturních památek v okrese Karviná a rok jejich prohlášení (II. část)

Obec	Památka	Památka od roku
Horní Suchá	krucifix	1958
Horní Suchá	socha sv. Jana Nepomuckého	1958
Karviná	kostel sv. Petra z Alkantary	1958
Karviná	kostel Povýšení sv. Kříže	1958
Karviná	kostel sv. Marka	1958
Karviná	kaple	2007
Karviná	krucifix	1958
Karviná	socha P. Marie Bolestné	1958
Karviná	socha sv. Jana Nepomuckého	1958
Karviná	kaple	2007
Karviná	kaple sv. Jana Nepomuckého	2007
Karviná	kaple sv. Anny	2005
Karviná	socha sv. Jana Nepomuckého	1958
Karviná	kaple Andělů strážných	2006
Orlová	kostel Narození P. Marie se sochami	1958
Orlová	kostel Slezské církve evangelické augsburského vyznání	2001
Petrovice u Karviné	kostel Nanebevstoupení Páně	1958
Petrovice u Karviné	krucifix	2000
Petrovice u Karviné	socha sv. Jana Nepomuckého	1958
Petrovice u Karviné	pomník sv. Václava	2010
Petrovice u Karviné	sousoší Kalvarie s reľefem sv. Veroniky	1958
Petrovice u Karviné	kaple sv. Jana Nepomuckého	1958
Petřvald	kostel sv. Jindřicha se šesti sochami a křížová cesta	1958
Petřvald	socha Krista klesajícího pod křížem	1994
Rychvald	kostel sv. Anny	1958
Stonava	kostel sv. Maří Magdalény	1992
Stonava	kaple	1994
Těrlicko	kaple	2006
Těrlicko	sousoší sv. Jana Nepomuckého	1958
Těrlicko	socha apoštola (sv. Matěj?)	1958
Těrlicko	socha apoštola sv. Pavla	1958

Příloha č. 6: Velikostní struktura obcí v zájmovém území dle počtu obyvatel

Příloha č. 7: Mapové přílohy sakrální architektury ve vybraných obcích

- Obr. 1: Sakrální architektura v Albrechticích
- Obr. 2: Sakrální architektura v Bocanovicích
- Obr. 3: Sakrální architektura v Bystřici
- Obr. 4: Sakrální architektura v Hnojníku
- Obr. 5: Sakrální architektura v Hnojníku
- Obr. 6: Sakrální architektura v Horní Lomné
- Obr. 7: Sakrální architektura v Horní Suché
- Obr. 8: Sakrální architektura v Hrčavě
- Obr. 9: Sakrální architektura v Chotěbuzi
- Obr. 10: Sakrální architektura v Jablunkově
- Obr. 11: Sakrální architektura v Karviné
- Obr. 12: Sakrální architektura v Návsí
- Obr. 13: Sakrální architektura v Nýdku
- Obr. 14: Sakrální architektura v Písečné
- Obr. 15: Sakrální architektura v Písku
- Obr. 16: Sakrální architektura v Ropici
- Obr. 17: Sakrální architektura v Řece
- Obr. 18: Sakrální architektura ve Stříteži
- Obr. 19: Sakrální architektura v Třanovicích
- Obr. 20: Sakrální architektura v Třinci

Příloha č. 8: Fotodokumentace – seznam fotografií pořízených od 2012 – 2014, fotodokumentace z knihy Michalska 2001, fotodokumentace Muzea Těšínska, fotodokumentace SOkA Frýdek-Místek

- Obr. 1: Boží muka v Albrechticích
- Obr. 2: Kříž u kostela z roku 1890 v Albrechticích
- Obr. 3: Dřevěný katolický kostel sv. Petra a Pavla v Albrechticích
- Obr. 4: Kříž u kostela Povýšení sv. Kříže v Bystřici
- Obr. 5: Kříž u kostela Povýšení sv. Kříže v Bystřici na snímku z let 1931-1935 (Zdroj: SOkA Frýdek-Místek)
- Obr. 6: Kamenný kříž z roku 1901 v Bystřici
- Obr. 7: Sbor Církve bratrské v Českém Těšíně
- Obr. 8: Bývalá synagoga v Českém Těšíně
- Obr. 9: Cihlová kaplička z roku 1897 (Zdroj: Michalska 2001)
- Obr. 10: Cihlová kaplička z roku 1897, v pozadí farní kostel Nejsvětějšího Srdce Ježíšova
- Obr. 11: Evangelický kostel z roku 1782 v Hnojníku
- Obr. 12: Farní kostel Nanebevzetí Panny Marie 1810-1812
- Obr. 13: „Zázračný“ dřevěný kříž ze Salajky z roku 1833 v Horní Lomné
- Obr. 14: Socha Krista před farním kostelem Povýšení sv. Kříže z roku 1994 v Horní Lomné
- Obr. 15: Křížová cesta u farního kostela z let 1993-1996 v Horní Lomné
- Obr. 16: Litinový kříž z roku 1870 v Horní Suché
- Obr. 17: Modlitebna Církve bratrské v Horní Suché
- Obr. 18: Dřevěný kříž u kostela sv. Cyrila a Metoděje na Hřčavě
- Obr. 19: Jeskyně Panny Marie Lurdské z roku 1937 v době poutě na Hřčavě
- Obr. 20: Kostel sv. Cyrila a Metoděje z roku 1936 na Hřčavě
- Obr. 21: Kříž kamenný v ulici Pod Zámkem v Chotěbuzi
- Obr. 22: Katolická kaple Panny Marie Pomocnice křesťanů v Chotěbuzi
- Obr. 23: Dřevěný kříž v Jablunkově z roku 1930 (Zdroj: Muzeum Těšínska)
- Obr. 24: Dřevěný kříž v Jablunkově z roku 1930 nyní
- Obr. 25: Mariánský sloup na náměstí v Jablunkově
- Obr. 26: Kříž kamenný z roku 1921 v Jablunkově
- Obr. 27: Kaplička zděná v Jablunkově (Zdroj: Michalska 2001)
- Obr. 28: Kaplička zděná v Jablunkově
- Obr. 29: Kaplička sv. Antonína z Padovy v Jablunkově
- Obr. 30: Klášter sester Alžbětinek v Jablunkově
- Obr. 31: Pískovcový kříž v ulici Lázeňská z roku 1848 v Karviné
- Obr. 32: Kaplička skříňková v Karviné-Ráji
- Obr. 33: Kaplička z roku 1894 v Karviné-Dolech
- Obr. 34: Zaniklá kaple v Karviné-Sovinci
- Obr. 35: Kaplička se sv. Janem Nepomuckým v Karviné
- Obr. 36: Kostel sv. Petra z Alkantary v Karviné-Dolech
- Obr. 37: Kostel Povýšení sv. Kříže v Karviné-Fryštáte
- Obr. 38: Starý kostel sv. Barbory Karviná-Louky
- Obr. 39: Kříž kamenný z roku 1904 v Návsi
- Obr. 40: Dřevěná zvonička v Návsi
- Obr. 41: Sbor adventistů sedmého dne v Návsi

- Obr. 42: Místo tajného scházení evangelíků v Nýdku v části Za Kamen
- Obr. 43: Evangelická kaple v Nýdku
- Obr. 44: Kostel sv. Mikuláše v Nýdku
- Obr. 45: Nika s Pannou Marií v Písečné
- Obr. 46: Kaplička Matky Boží Čenstochové z roku 1926 v Písečné (Michalska 2001)
- Obr. 47: Kaplička Matky Boží Čenstochové z roku 1926 v Písečné
- Obr. 48: Kříž u vrcholu Polanka v Písku
- Obr. 49: Zvonička v Písku-Bahenci z roku 2004
- Obr. 50: Evangelický kostel v Písku
- Obr. 51: Socha sv. Jana Nepomuckého v Ropici
- Obr. 52: Katolická kostel Zvěstování Panny Marie se sochami světců v Ropici
- Obr. 53: Evangelická kaple v Řece
- Obr. 54: Kamenný kříž ve Stříteži
- Obr. 55: Kostel sv. Michala Archanděla ve Stříteži
- Obr. 56: Kamenný kříž z roku 1948 v Třanovicích
- Obr. 57: Katolický kostel sv. Bartoloměje v Třanovicích
- Obr. 58: Litinový kříž u vrchu Vrožná v Třinci-Horní Lištné
- Obr. 59: Torzo kamenného kříže v Třinci-Puncově
- Obr. 60: Zvonička v Třinci-Osůvkách
- Obr. 61: Sídlu sboru Apoštolské církve v Třinci-Oldřichovicích
- Obr. 62: Katolický kostel sv. Alberta v Třinci
- Obr. 63: Kostel Božího Těla z roku 1563 v Třinci-Gutech